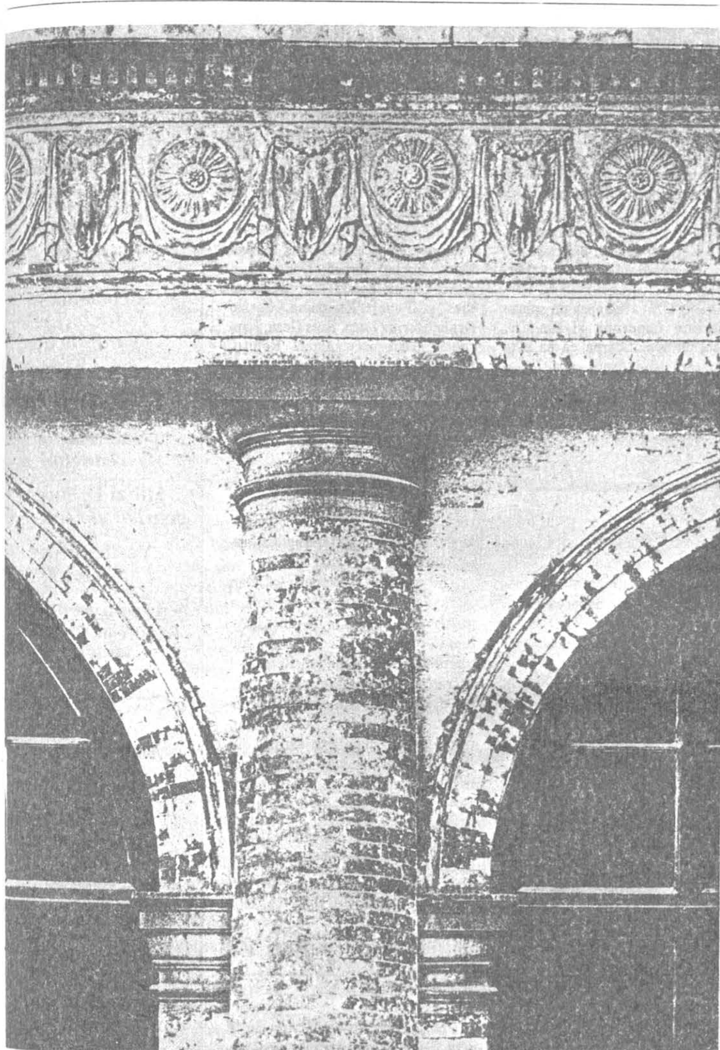
BIBLIOTECA MUNICIPALĂ
„MIHAIL SADOVEANU"
Inventar Nr.

REVISTĂ FONDATĂ LA 1880 DE Alexandru Macedonski

Literatorul

Anul IV
Nr. 38
(155)
16-23 septembrie 1994

Redactor şef MARIN SORESCU

ANDREEA PALLADIO, Convento della Carità

Prefaţa – material de lectură, de **Marin Sorescu** ▲ Cronica literară de **Eugen Simion** ▲ *Întoarcerea autorului*, o carte în dezbatere: **Lucian Chişu, Andrei Grigor, Petru Poantă, Octavian Soviany, Răzvan Voncu** ▲ Poezii de **Miron Scorobete** ▲ Proză de **Constantin Georgescu** ▲ Sindromul Daneliuc, de **Valerian Sava** ▲ Mai semnează: **Valeriu Cristea, Gheorghe Tomozei, Dumitru Micu, Fănuş Băileşteanu, Cristian Livescu, Mircea Popa, Iordan Datcu**

Valentin TAŞCU

Pro Sainte-Sim(i)on

În urmă cu trei decenii, pe când cel ce semnează aceste rânduri era student în „nişte" litere care abia încercau să se elibereze de trăznăile proletcultismului, intrase în bibliografia obligatorie un studiu şi o ediţie a *Prozei lui Eminescu*, semnate Eugen Simion. Într–o atmosferă eminesciană viciată de ultimele „descoperiri" materialist dialectice ale unui Vitner, studiul părând romantic, ca şi poetul, al aproape necunoscutului E. Simion a provocat vâlvă în studenţimea dornică a se desprinde de dogme în care nimeni nu mai credea, ci doar suferea de pe urma lor în plicticoase examene. Alături de exerciţiile la fel de libere ale unui Adrian Marino, abia îngăduit a semna, despre revoltatul Macedonski, aceste studii au dat speranţă în revenirea literelor la zile mai bune şi mai drepte.

Dincolo de afectivitatea până atunci damnată a recursului critic, studiile despre proza enigmatică eminesciană au impresionat prin echilibru şi siguranţă. Ne formasem părerea că avem de–a face cu un clasic, gen Maiorescu, ori cu un modern cel mult gen Lovinescu, fără să ne dăm seama că autoritatea sa abia depăşea cu un la fel de tânăr deceniu fervoarea noastră. Mai târziu, doar am rămas uşor surprins de alura sa mai degrabă adolescentină, care însă nu a putut contrazice constanta unei judecăţi de valoare sobre, dar nu rigid universitare, a unei atitudini academice, dar deloc academizante, cu care, iată, a intrat de drept în Academia Română.

Faţă de verdictele altor confraţi în ale criticii, care nu de puţine ori se trădau prin excese, fie ele şi de bună intenţie, aprecierile mai rare şi uşor retrase ale lui Eugen Simion impuneau prin echilibru, iar cuvintele de bine, chiar dacă nu măguleau, aveau aerul preciziei definitive. Această atitudine niciodată dezisă vine fără îndoială din formaţia criticului. În acest sens reapariţia volumului *Întoarcerea autorului* (BPT, 1993), tipărit prima dată în 1981, reprezintă o exactă alegere a autorului în ceea ce priveşte momentul aflării amintitului echilibru. Formarea lui Eugen Simion s–a petrecut într–o perioadă de mari frământări în fenomenul criticii europene, când forţe noi grupate în jurul ideii de nouă şi nouă nouă critică au pornit să spulbere redutele pozitivismului (mai cu seamă în Franţa). Baza acestei categorice „certe" (querelle) a constituit–o distrugerea mitului supremaţiei biografismului asupra creaţiei, căreia a căzut victimă întreaga şcoală a lui Gustav Lanson. Cu un drum a căzut şi cel ce părea imbatabil, Sainte–Beuve, mai ales pe seama celebrului atac al lui Marcel Proust. Noua critică franceză a decretat supremaţia operei asupra creatorului ei, deci un semn şi un sens fundamental contrarii, care s–au impus bineînţeles şi datorită noutăţii şi violenţei. Luând la cunoştinţă de această victorie a modernilor asupra bieţilor antici, Eugen Simion şi–a dat seama că valoarea ei se va stinge ori banaliza direct proporţional cu răsunetul ei şi a încercat un moment de cumpănă, intitulat nostalgic *Întoarcerea autorului*. Pe scurt şi foarte general, criticul s–a aşezat între cele două extreme, meditând că nici domnia biografismului nu poate fi definitivă, dar nici independenţa scriiturii nu poate să ţină la nesfârşit. Pe măsura spiritelor cu adevărat clasice, dar nicidecum strict clasicizante, Eugen Simion a intuit calea de mijloc. Foarte interesant, exclusiv munteanul Eugen Simion avea cu acel prilej mai degrabă o prudenţă ardelenească, motivată pe un mai sigur „est modus in rebus", decât pe un mai riscant „alea jacta est".

continuare în pagina 11

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

CALENDAR

Zilele cărţii, cărţile zilei

ARAD Festivalul teatrelor neprofesioniste — 23–25 septembrie, Teatrul de Stat.
BACĂU. „Zilele cărţii, cărţile zilei", expoziţie, lansări de carte — 22–24 septembrie, Biblioteca judeţeană.
BISTRIŢA-NĂSĂUD „Ziua teatrului nescris" — 23 septembrie, comuna Sant.
BUCUREŞTI. Expoziţia de pictură Marilena Maria — 17–26 septembrie, Galeria „Căminul Artei". • Expoziţie de tapiserie — vernisajul 20 septembrie, Galeria „Orizont"
BUZĂU. „Râmnicu Sărat îşi sărbătoreşte scriitorii", expoziţie, lansări de carte — 20–23 septembrie, Biblioteca orăşenească din Râmnicu Sărat.
CLUJ. Expoziţia de pictură Liviu Suhar — 21–30 septembrie, Muzeul de artă.
CONSTANŢA. „Salonul de toamnă" — 17–27 septembrie, Muzeul de artă. • „Modelul interetnic dobrogean", expoziţie de artă populară — 21–30 septembrie, Muzeul de artă populară.
DÂMBOVIŢA. „Moştenirea Văcăreştilor", concurs de literatură — 21–23 septembrie, Târgovişte.
GALAŢI. „Stampe, fotografii şi medalii din secolele XVIII–XX", expoziţie — 18–30 septembrie, Muzeul de istorie.
HUNEDOARA. „Dies Traiani", simpozion ştiinţific — 17–18 septembrie, Muzeul orăşenesc Deva.
OLT. „Motivele costumelor populare şi stilistica lor", expoziţie — 21–25 septembrie, Muzeul orăşenesc Corabia.
SALAJ. „Monumentul memorandiştilor", festivitate de dezvelire — 18 septembrie, Jibou.
SUCEAVA. „Toamna la Voroneţ", festival de film şi diaporame — 17–19 septembrie, Gura Humorului.

BREVIAR

● La Rotterdam (Olanda) se deschide pentru două luni, în ziua de 17 septembrie, expoziţia „Tezaure arheologice din România", în organizarea Ministerului Culturii, cu concursul mai multor aşezăminte muzeale din ţară.

● La Festivalul internaţional al francofoniei de la Limoges (Franţa) participă, începând de la 22 septembrie, Theatrum Mundi din Bucureşti, cu spectacolul „Teatru descompus" de Matei Vişniec, în regia Cătălinei Buzoianu, având în distribuţie pe Maia Morgenstern, Horaţiu Mălăele, Mircea Diaconu şi alţii.

● În perioada 23 septembrie–5 octombrie, corul „Camera infantis" din Braşov se va afla în turneu în Japonia.

BIBLIOGRAFIE

Ov. S. **CROHMĂLNICEANU**, *Amintiri deghizate*, Editura Nemira, Bucureşti, 1944, 282 p., 3 000 lei.

Tudor **NEDELCEA**, *Vlad Ţepeş Dracula*, Editurile Scrisul românesc şi Lotus Co., Craiova, 1994, 44 p., f.p.

George **VULTURESCU**, *Oraşul de sub varul pereţilor* (versuri), Casa de editură Panteon, Piatra Neamţ, 1994, 98 p., 1 000 lei.

Dumitru **CHIOARU**, *Noaptea din zi* (versuri), Biblioteca Euphorion, Sibiu, 1994, 64 p., 500 lei.

Paul **SÂRBU**, *Poeme*, Editura Macarie, Târgovişte, 1994, 40 p., 600 lei.

REVISTA REVISTELOR

Orient latin, nr. 3/1994

A intrat în cel de-al doilea an de activitate *Orient latin*, publicaţie trimestrială tipărită sub egida editurii „Eubeea" şi cu sprijinul generos al mai multor sponsori locali. Aceştia (sponsorii) pot fi mândri că îşi aduc contribuţia la edificarea culturală a unei localităţi cu o bogată şi fructuoasă tradiţie artistică. *Orient latin* conţine, lucru rar, foarte multe pagini de creaţie (proză şi poezie), constituindu-se într-un indiciu sigur că viaţa spirituală din oraşul martir al Revoluţiei din decembrie '89 cunoaşte preocupări literare dintre cele mai temeinice. În acelaşi timp, în corpul revistei, se află şi câteva pagini omagiale dedicate celui care a fost Eduard Pamfil, poet şi muzician de valoare incontestabilă, artist cu exprimare aforistică şi creator de şcoală. Despre el, Cornel Ungureanu spune: „Ceea ce rămâne — cărţi, articole, poeme, e mult prea puţin pentru a-l înţelege. El a slujit verbul A FI aşa cum îl slujeau, demult, înţelepţii concentraţi în rostire: transmiţând un mesaj pe care nu-l puteau auzi decât cei aşezaţi pe aceeaşi lungime de undă. Aleşii."

Paginile de proză poartă semnăturile deja cunoscuţilor Ion Marin Almăjan, Ion Arieşescu, Paul Eugen Banciu, în timp ce la poezie îşi face remarcată prezenţa o adevărată pleiadă de tinere talente: Mariana Peteu, Narcida Ciumăgeanu, Raluca Popeţi, Georgeta Petrovici, Diana Glük. O vitrină a vieţii timişorene cuprinde, de la faza proiectelor până la apropiata apariţie editorială, noutăţile aflate pe masa de lucru a scriitorilor Laurenţiu Cerneţ, Şerban Foarţă, Alexandru Jebeleanu, Mircea Şerbănescu.

Orient latin afectează un spaţiu de lectură important şi exegezei critice, cu specificarea că ea este îndreptată îndeosebi spre realizările editoriale ale unor scriitori din Timişoara sau din zonele limitrofe. Evaluările literare poartă semnături foarte cunoscute, din rândul cărora nu lipsesc Adrian Dinu Rachieru, Şerban Foarţă, Mircea Bârsilă, Damian Ureche, Rodica Opreanu, Dorin Murariu.

Pe ultimele pagini ale acestei armonioase reviste literare sunt prezentate tălmăciri din Antoine de Saint Euxpery şi Friedrich Nietzsche. În sfârşit, *Orient latin* publică, sub aceeaşi inimoasă coordonare redacţională (Nina Ceranu şi Ilie Chelariu) un (alt) supliment literar dedicat *Euroconului '94*, marea întâlnire a pătimaşilor literaturii S. F., găzduită nu de mult de oraşul de pe Bega. Suplimentul este editat în limba engleză şi cuprinde lucrările unor protagonişti timişoreni ai literaturii S.F. Numărul lor este impresionant. Ca şi vârsta, majoritatea sub 40 de ani. Simpla lor enumerare — Costel Boboş, Marcel Luca, Lucian Ionică, Const. Cozmiuc, Duşan Baiski, Gyorgy Mondics şi Veress Zsuzsana, Cotizo Draia, Darius Luca, Szas Geza, Laurenţiu Nistorescu, Lucia Robitu, Silviu Genescu — ar demonstra, rămânând în orizonturile S. F., că extratereştrii semnalaţi undeva lângă Arad au greşit de puţin adresa.

TUR DE ORIZONT

Voluntarii umorului

Un alt tuşier de la *România literară*, spunem *altul* fiindcă bănuim a nu fi persoana pripăşită în „careul" de jos al ultimei pagini, se căzneşte să scoată, din lectura ziarelor şi revistelor, mostre de umor... involuntar. Însă persoana în cauză nu dă dovadă decât de un voluntarism atroce. Prin metodele bine cunoscute, ale scoaterii din context şi trunchierii textului, unele fraze aspiră, astfel falsificate, la ceea ce autorul rubricii numeşte, cu nedisimulată ironie, umor fără voie. E, totuşi, mai mult cu voia oţărâtă a dumisale.

Îi atragem atenţia că probe de umor involuntar (şi fără a se mai sili ca să-l prefabrice) găseşte din belşug în chiar paginile revistei pe a cărei „tuşă" se antrenează. Ce impresie îi produce, spre exemplu, un titlu ca acesta: *Şansa şi greutatea echipelor noastre.* Nu s-ar fi simţit nevoia unor ghilimele? Sau: „Îmi place construcţia limpede a acestei echipe şi geometria ei vizibilă între compartimente." O exprimare precum „în Iugoslavia lui Tito, asemenea filme erau programate bine mersi, producând senzaţii tari bănăţenilor noştri *care prindeau săbii*" ar fi făcut deliciul „galeriei", însă aparţinând „echipei" de la *România literară*...

Dar această „probă" de limbaj critic: „E drept că viziunea naturalistă (mai ales la nivel lexical, căci volutele morfo-sintactice şi o întâlnire permanentă a sensului cuvintelor dau impresia de disarmonie profundă), jocul cu viscerele poeziei şi pomenitul prozaism coagulează o poezie lesne recognoscibilă". Nu, astfel de elucubraţii medicalo-veterinare nu deranjează urechea fină şi ochiul de răpitoare ale vânătorului de „păcate" literare.

Pentru că e nevoie şi de o încheiere, mai atragem atenţia domnului Cezar Tabarcea că „pulverizarea" adversarului, tratat în maniera „mi-aţi făcut onoarea de vă obosi pixul de veleitar provincial", trebuie însoţită de scrierea corectă a numelor. Deci Ernst Gamillscheg şi nu Ermil Gamillscheg. Căci în ştiinţa filologică n-au căutare mieii de dar.

Cu puncte de suspensie

În Luceafărul (nr. 14, 7 sept, '94), Dan Silviu-Boerescu recenzează cu voioşie şi vădită simpatie volumul „Bă Ghermane", apărut la Cluj, sub semnătura (evident!) a unui domn numit Gherman. Citatele alese de D.S.B., unul dintre duioşii părinţi ai mult-popularelor publicaţii „Prostituţia" şi „Iepuraşul" (alături de colegul său de pagină din Luceafărul, Horia Gârbea), ne şi lămuresc iute, de unde se trage mai sus amintita simpatie. De exemplu: „Ce mai zici tu, fă? Vagabonzii oraşului de ceară intraseră în văgăuna colţ cu bulevardul marelui lenin circulau nişte icoane haioase isus avea trei c... e şi toate celelalte la scară mărită un c... i desenat cu o bucată de cărămidă erau de trei ori mai mare decât faţa mântuitorului se simţea nevoia unui nou dumnezeu". Menţionăm că punctele de suspensie ne aparţin, iar ace ta este, de departe cel mai delicat dintre pasajele citate de critic (în ceea ce-l priveşte pe cel despre „cum îţi regulezi nevasta şi soacra", putem spune doar că aparţine aceleiaşi zone literare ca şi inscripţiile de pe zidurile W. C.-ului public din Piaţa Matache)!

De fapt, important e faptul că dezinhibatul Sabin Gherman ne-a demonstrat cât de simplu e să penetrezi (cum ar zice cei de la „Caţavencu"), fie şi cu forţa, fragila intrare în literatura română.

În rest, am descoperit că Dan Silviu-Boerescu este şi el o victimă a misteriosului pânditor de umor involuntar, bântuit de umori coclite, alipit pe ultima pagină a „României literare". Articulat pe nedrept, pentru o eroare de corectură, D. S. B. răspunde, oferind şi el câteva mostre de gen, de data asta extrase din intransigenta Românie Literară, cel mai savuros fiind: „S. P. este poeta cea mai *publicată* din ultimii ani".

Ce mai e nou în Haiku-ul valah

În ultimul său număr (nr. 36, 8 sept. '94), Contemporanul acordă un amplu spaţiu Haiku-ului, gen literar atât de specific culturii nipone, dar paradoxal, extrem de popular în întreaga lume. Astfel, aflăm, datorită lui Constantin Abăluţă, că există la Constanţa (oraş înfrăţit cu Yokohama), o „Societate de Haiku", care tipăreşte, e drept, într-un tiraj confidenţial, o revistă de specialitate, numită „Albatros". Pe lângă ocazia de a ne delecta cu numeroase poeme haiku, scrise de poeţi români, japonezi şi de pretutindeni, interesantul grupaj de articole ne informează şi de alte neaşteptate implicaţii şi aplicaţii ale delicatei specii literare, cum ar fi apariţia „haiku-ului cinematografic", experiment materializat de „Obiectivul", în regia francezului Jean-Pierre Rossin. Încheiem şi noi cu un haiku, scris de Matsuo Basho, poet considerat de japonezi ca maestrul de necontestat al genului în traducerea Mihaelei Codrescu:

„Soare de iarnă
Îngheţată pe cal
Umbra mea"

DIAC TOMNATIC
ŞI ALUMN

Literatorul
Săptămânal de literatură şi artă editat de
MINISTERUL CULTURII
Anul IV, nr. 38 (155) 1994

Comitetul director:
VALERIU CRISTEA
FĂNUŞ NEAGU
EUGEN SIMION
MARIN SORESCU
GHEORGHE TOMOZEI

Redacţia:
Lucian Chişu
Ion Cocora
Nicolae Iliescu
redactori şefi adjuncţi
Radu Băieşu
Nicolae Diaconu
Andrei Grigor
Valerian Sava
redactori
Mihai D. Popescu
grafică şi secretariat
Vasile Blendea
fotografie

Adresa redacţiei:
Bucureşti, Piaţa Presei Libere nr. 1
cod 71341
tel. 617.10.23; 617.60.10
int. 2243, 2248
căsuţa poştală 33-20

Administraţia:
Direcţia pentru Presă, Publicitate şi Tipărituri, Piaţa Presei Libere nr.1, sector 1, Bucureşti

Anunţăm cititorii noştri că abonamentele la revista *Literatorul* se fac la oficiile poştale, factorii poştali şi difuzorii voluntari din întreprinderi şi instituţii

Cititorii din străinătate se pot abona prin RODIPET S.A. — PO BOX 33-57; telex: 11995 sau 11034; telefax: 00401-312 94 32 Bucureşti — Piaţa Presei Libere nr.1, România

Publicaţia este înscrisă în Catalogul de presă RODIPET la poziţia 2046

Tehnoredactare computerizată

sic press&design
78 228 Str. Virgil Pleşoianu nr. 78
tel.: 665 56 72 • 312 25 85 • 312 25 87
fax: 312 99 76

Tiparul executat la IMPRIMERIA « CORESI »

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

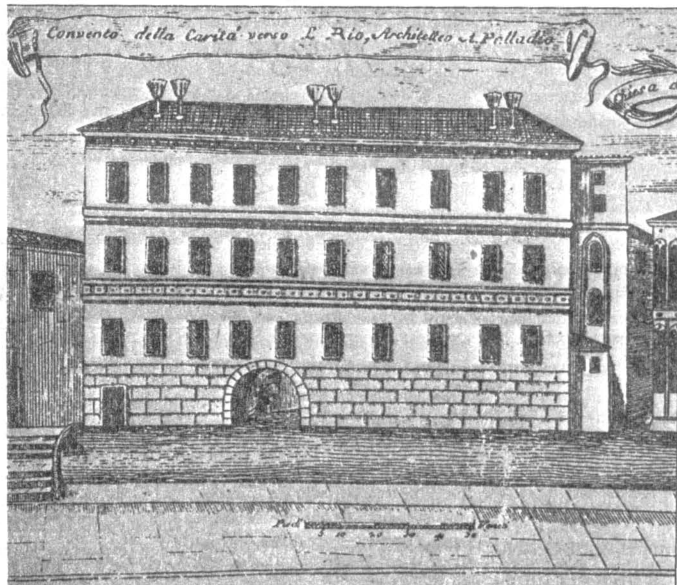
Eugen SIMION

Memoriile Aniței Nandriș

Un coleg din sfera științelor exacte îmi atrage atenția acum, când se pune problema premiilor Academiei pe anul 1992, asupra cărții *20 de ani în Siberia* de Anița Nandriș–Cudla publicată de editura „Humanitas". Din păcate, propunerea vine prea târziu și nu–mi dau seama în ce fel am putea repara această injustiție. Poate, doar, readucând–o în discuție în cadrul unei rubrici care analizează, de regulă, nu cărțile documentare, ci operele de ficțiune. *20 de ani în Siberia; destin basarabean* nu–i o operă de ficțiune, nu–i nici o carte documentară în sensul strict al termenului. Este o confesiune care, prin autenticitatea și savoarea limbajului, se impune ca un excepțional *roman indirect,* cum știm că numea Mircea Eliade, în anii '30, acest gen de narațiune. Confesiunea nu este scrisă de un om de litere sau de cineva cu o instrucție superioară, care să nutrească ambiții literare. Anița Nandriș este o țărancă din Mahala, Bucovina, abia știutoare de carte, însă cu mintea ageră și, cum dovedește memorialul său, de o forță morală impresionantă. Ea a trăit o imensă tragedie (este deportată timp de 20 de ani în Siberia împreună cu cei trei copii ai săi) și, după ce a trecut prin această lungă suferință, are puterea să pună totul pe hârtie, ignorând legile discursului literar. Cartea i–ar fi plăcut lui Camil Petrescu, interesat de asemenea documente anti–calofile.

20 de ani în Siberia este, totuși, mai mult decât o scriere care ignoră antipatica retorică literară, e o narațiune de un dramatism ce depășește marginile literaturii. O femeie simplă povestește ceea ce s–a întâmplat cu ea și cu familia ei timp de 20 de ani și povestirea lasă la lectură o impresie zguduitoare de adevăr și tragedie. Indirect, cartea impune un destin de tragedie greacă în lumea românească din secolul al XX–lea. Anița este o țărancă tânără care își iubește părinții și frații, iar când ajunge la casa ei își crește cu devotament copiii. Este mulțumită de viață și nu așteaptă decât ca viața să se desfășoare potrivit legilor firii și tradiției comunității în care s–a născut și în care trăiește fară nici un fel de complex. Fotografia de pe prima copertă a cărții o arată tânără, cu un copil mic în brațe, îmbrobodită cu o basma albă, îmbrăcată cu ie și bundiță în stil bucovinean. Fața ei este severă, cum sunt, de regulă, fețele țăranilor în fotografie. Nimic nu prevestește tragedia ce vine. Pe coperta din spate a cărții ne întâmpină chipul unei bătrâne țărănci cu fața tăiată în linii dure. Nu și–a părăsit portul (ia și bundița cu râuri negre) și nici obiceiul de a–și acoperi capul. Fotografia a fost făcută în mod sigur după întoarcerea ei din deportare. De–abia acum chipul capătă o expresivitate maximă. O durere împietrită și demnă s–a așternut pe chipul acestei bucovinence încercate de soartă.

Între cele două figuri se află o istorie atroce pe care confesiunea din interior o lămurește. „Prin câte poate trece o ființă ominiască fără să–și dea siama" — este prima propoziție din carte. Anița Nandriș povestește în continuare viața ei într–un limbaj simplu, dialectal, fără flori de stil: „Au mai ajuns muscalii până la Cârlibaba, iarăși aproape de Carpați, dar tare mult nu au zăbovit și iarăși i–au mânat austriecii înapoi"... Anița își rezumă copilăria, fără elemente ieșite din comun, vorbește de părinți și de frați, de starostele care a venit s–o pețească atunci când i–a venit vremea de măritat, de grajdul cu *studolă* pe care l–a ridicat cu omul său, de buhaiul cel fioros, din curte, de fratele Floria și de ceilalți frați porniți la învățătură la Cernăuți și mai departe, în fine, de *lumia* care este așezată și–și vede de treburile ei... Este lumea țărănească de nord pe care o știm și din alte scrieri, bunăoară din romanul *Glasul* lui Iulian Vesper, pe nedrept uitat. Acolo, o țărancă, Aspasia Ciobanu, narează viață ei de la naștere până aproape de moarte, evitând lirismul și etnografia. O cronică voit aridă a unei existențe comune în mediul rural. Cronica este ramarcabilă tocmai prin faptul că evită clișeele literare cunoscute, impunând prin alte mijloace un personaj feminin care nu seamănă nici cu Vitoria Lipan, nici cu Mara, cele două ipostaze ale feminității rurale propuse de literatura clasică românească. Anița Nandriș ignoră, desigur, aceste ficțiuni. Departe de orice strategie narativă și de orice model literar, ea povestește cum au ridicat–o *moscalii* în iunie 1941 și au dus–o, dimpreună cu Mitruță, Vasile și Toader, copiii ei, dincolo de Omsc, *pasiolca* Șuga, apoi în Nadim, într–un *gulag* inimaginabil. Omul ei, Chirică Cudla, este și el arestat și trimis în alt lagăr din Siberia unde și dispare. Unica lor vină este aceea de a fi român. Anița nu–și pierde cumpătul și, în circumstanțe care depășesc imaginația cea mai neagră, ea vrea să–și salveze copiii. Și reușește. Împarte cu grijă cele trei sute de grame de pâine, culege din pădure *iogăde,* se apără de *buran* (viscol) cum poate, toarce păr de câine ca să facă mănuși, înnoadă capete de sfoară și face câte o *flănică* la băieți pentru a le ascunde *goleciunea,* merge la cărat *mohul* și lucrează ca *storoj,* adică paznic, la depozitul unde se adună peștele. Stă într–o baracă împreună cu alte zeci de familii și sunt cotropiți de păduchi. Când cade bolnavă și nu mai poate lucra, *nocialnicii* o trimit două luni la închisoare, la Nîdva, la raion.

Călătoria cu *narta cu oleni* spre închisoare este fabuloasă în elementaritatea ei expresivă, demnă de pana lui Constantin Stere. *Narta* este condusă de un *tuzmeț* care, după o vreme, poposește cu *olenii* la un *cium.* Anița descrie într–un limbaj inimitabil felul în care este construit *ciumul* și obiceiurile tuzmeților. Scenă memorabilă, de o plasticitate delectabilă în enormitatea acestei tragedii obscure: „Și văd că vine din *cium* acela care m–a adus cu *narta* și mă ia și îmi arată să mă duc în *cium.* Eu îi fac din cap că nu mă duc, îi arăt că am să șed acolo pe *nartă.* El s–a dus înapoi în *cium,* dar eu mă gândiam, Doamne, de m-ar lăsa aici pe *nartă.* Gerul era destul de tare și eu oi adormi și oi îngheța și oi avia moarte mai ușoară decât să mă duc în *cium,* să mă uit cu ochii cum au să mă sfâșie. Dar mult nu au zăbovit și au eșit vro trei din *cium,* m–au luat cu forța și m–au dus în *cium.* Nu am avut încotro, am intrat în cium. Ce să vezi acolo? Ciumul era așezat pe druci rotunzi, învelit împrejur cu piei de oleni. Drept în mijloc, când te uitai în sus, se vedia cerul. În mijlocul ciumului legat de sus era așezat un cazan sub care se făcia focul și ferbiau ciai. Roată împrejur erau așternute piei de *oleni* și să vedeau mai multe suflete dormind. Care era vârâți în niște saci cusuți din piei de *oleni,* numai capurile li se vediau afară. Aista care m–a adus pe mine a băut ciai, m–a poftit și pe mine la ciai, dar nu am vrut. De fapt ei tare să supărau dacă nu–i asculți, dar nu am putut să beau când am văzut atâta murdărie. Eram mulțămită că mă lasă în pace și nu mă omoară. Bărbatul acela, după ce au băut ciai, s–a vârât și el într–un sac de piei de *oleni* și îndată a adormit. Sforăiau toți de–a binelea. Eu m–am gribuit așa cum eram îmbrăcată și îmi făciam cruce cu limba în gură, căci cu mâna nu mai putiam și mulțumiam lui Dumnezeu că mă lasă în viață. Dar ochii nu i–am închis până dimineață, când înspre ziuă s–a sculat o femeie bătrână, a eșit din sacul acela în pielia goală, numai cu o prigitoare, tot de piele de *oleni,* pusă pe dinainte să nu să vadă goleciunea. Eu cum șediam gribuită, am închis ochii de parcă dormiam și eu. Ea a prigătit *cachiolul,* cazanul, l–a umplut cu apă și a aprins focul să fiarbă ciai. Când s–a aprins focul bine, eu m–am mișcat oliacă și mi-am dat picioarele mai spre foc, căci erau aproape înghețate. M–a bătut oliacă căldura de la foc și mi–am revenit oliacă, căci strângiam gura cât putiam, dară tot îmi clănțăniau dinții de frig. Așa am petrecut noaptia aceia. Mă rugam, Doamne, dă–le răsplată acelora care m–au îndreptat pe mine pe drumul acesta, căci parcă nu am făcut nici un rău așa mare. Dacă nu mi–a permis sănătatia și nu am putut rezista după o boală atât de gria și fără nici un tratament, fără mâncare, fără îmbrăcăminte caldă, nu mă mai ține puteria să ies la lucru, m–am gândit din tot sufletu, arată–le, Doamne, că mare–i puterea ta."

În acest limbaj, nu lipsit în simplitatea lui de o anumită finețe, este relatată cronica Aniței Nandriș și a băieților ei. O istorie de *Gulag* simplă și profundă, demnă de a figura într–o bibliotecă a genului. Ea se impune, înainte de orice, ca document moral. Anița Nandriș narează tragedia ei fără să facă pamflet, cum fac de regulă autorii care au trecut prin detenție, și fără să urască pe alții. „Nacialnicii", ei nu sunt nici buni, nici răi, ei sunt slujitorii unui mecanism mare și secret, indivizii care se îmbulzesc în baracă în jurul plitei nu sunt decât niște oameni bătuți de soartă, la nevoie se ajută, când Anița este băgată la închisoare, femeile din baracă au grijă de copiii ei, când merg în pădure după *iogăde* și le prinde noaptea, femeile flămânde și slăbite arată o solidaritate impresionantă. Lipsește, vreau să spun, din narațiunea Aniței Nandriș sentimentul acela de cădere morală pe care îl aflăm în atâtea istorii de detenție. Omul poate rămâne frumos în suferință, omul poate fi demn în tragedia care–l copleșește, omul se poate salva prin solidaritate și iubire. Este înțelesul acestei autobiografii neobișnuite, repet, prin dramatismul ei. „Am avut noroc că băieții și–au dat mare stăruință, s–au luptat și ni–am salvat viața, căci din câtă lume au dus acolo în vara anului 1942, până în primăvara anului 1943, nu au rămas poate nici a treia parte, toți au murit de foame și de năcaz. Toate amănuntele nu mai poți să le scrii." ■

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

Eminescu şi ortodoxia

Tudor Nedelcea
EMINESCU ŞI CUGETAREA SACRĂ
Editura Aius
Craiova, 1994

Nu ştiu dacă o recenzie trebuie să (poate să semnaleze) expedieze apariţia unei cărţi precum „volumaşul“ *Eminescu şi cugetarea sacră* de Tudor Nedelcea. E drept că „volumaşul“ nu însumează, cum spuneam (punând în socoteală şi „cuprinsul“ şi „colofonul“), nici 100 de pagini, cartea fiind o antologie *sui-generis* (de „I. Poezie“, „II. Proză“, „III. Publicistică“, ba chiar şi vreo 3 pagini de facsimile după manuscrisele eminesciene!), — antologie precedată de un dens studiu introductiv al cărui titlu dă nu numai şi titlul volumului, dar şi îndreptăţirea autorului de a şi–l considera — volumul — o carte a sa, de sine stătătoare. Aşadar, e drept că e vorba de o „carte“ mai aparte, dar ideea / „problema“ abordată are o importanţă capitală pentru cultura românească şi, de aceea, ea — această carte, oricât de „modestă“ (e, dacă nu mă înşel, chiar o „carte de debut literar“ a autorului — personalitate, altminteri, proeminentă a vieţii literare craiovene) — ar trebui să declanşeze o amplă dezbatere cum ar fi firesc într–o cultură care se respectă, respectându–şi, în primul rând, geniul absolut.

Căci, altfel, cum să înţelegi acea apreciere emblematică a lui Eminescu din, de pildă, articolul publicat în *Timpul* la 20 martie 1882 (articol politic, desigur; dar nu acest aspect interesează aici!): „Biserica? *Creaţiunea* aceasta *eminamente naţională* a unui Iuga Vodă, carele la 1399 încă o face *neatârnată* de orice ierarhie bisericească sau lumească, Biserica lui Matei Basarab şi a lui Varlaam, *maica spirituală a neamului românesc*, care a născut unitatea *limbei şi unitatea etnică a poporului*, ea, care domneşte puternic dincolo de *graniţele noastre* şi e azilul *de mântuire naţională* în ţări unde românul nu are stat...“ — *s.n. (O dată apucând*, în *Opere*, vol XIII, pag.78)?!?

Evident, tema gândirii teologice a lui Eminescu nu este nouă. Şi nici de oprit vreodată. (Au abordat–o numeroşi filosofi şi exegeţi — în perioada interbelică şi chiar în epoca *a–tee*; însuşi Tudor Nedelcea citează câteva nume: Petru Rezuş, George Munteanu, Amita Bhose; li se mai pot alătura, tot din aceeaşi „epocă“, şi altele: Zoe Dumitrescu Buşulenga, D. Stăniloae, Anton Dumitriu, N. Steinhardt, Constantin Noica şi alţii).

Tudor Nedelcea evidenţiază, în studiul său introductiv, numeroasele valenţe ale gândirii ortodoxe a lui Eminescu, atenţia concentrându–i–se, în cele din urmă, spre „participarea“ publicistică. (Şi, pe bună dreptate, căci, bunăoară, graţie textelor eminesciene din *Timpul*, până şi „cinicul“ Caragiale a fost „convertit“ la bunele sale gânduri de tinereţe — când bătea clopotul la Biserica „Sf. Gheorghe“ din Ploieşti!) Ceea ce i–aş reproşa eu, din fuga condeiului, acestei cărţi, ar fi că n–a adâncit o asemenea temă în expresia ei lirică profund metafizică la poetul Eminescu. Există, de pildă, unele interpretări teo–sofice ale *Luceafărului*. (Nu pot fi trecute cu vederea, mai ales că, în perioada interbelică, revista *Gândirea* a avut un adevărat cult pentru Eminescu). Pot fi, apoi, omise dintr–o relaţie a lui Eminescu cu Biserica/ mistica ortodoxă poezii precum *Peste vârfuri* („Mai suna–vei / dulce corn, / Pentru mine / Vreodată?“ — psalmodia, de pildă, atât de personal, Geo Bogza), *Veneţia, Sonetele* etc., şi, mai ales acea *Odă*, care chiar dacă a fost scrisă „în metru antic“, în „strofă saphică“, inculcă atât de pregnant sentimentele imanento–transcendenţei? (Îndrăznesc să spun că — dincolo de preţuirea pe care i–au adus–o şi i–o acordă poeţii contemporani: Nichita Stănescu, Cezar Baltag, Grigore Hagiu, Ana Blandiana etc. — *Oda* lui Eminescu a devenit, dintr–o proiectată „Odă la Napoleon“ — cf. ediţia lui Perpessicius, o *Odă la România*, un imn al *Daciei foenix*. Vibraţia sa metafizică nu mai trebuie probată aici. Şi atunci, cum să lipsească din „gândirea sacră“ a lui Eminescu un asemenea psalm al auto–răstignirii?)

Lăudabila iniţiativă a lui Tudor Nedelcea cred că va fi comentată pe măsura importanţei subiectului abordat. Şi, mai ales, va fi continuată.

Fănuş BĂILEŞTEANU

Într–un timp blestemat

Nicolae Bălaşa
BLESTEME
Editura Scrisul românesc
Craiova, 1994

Pusă în cauză încă dinainte de primul război mondial (de către Densusianu, în *Viaţa nouă*), dar mai ales în perioada interbelică, încă din primii ani, tematica rurală nu şi–a pierdut, totuşi, actualitatea nici astăzi. Lumea satului continuă a fi cântată, evocată, descrisă. Variază însă, natural, unghiurile din care e privită. Un ultim roman, cu care debutează un tânăr intelectual oltean de formaţie tehnică, înfăţişează o comunitate ţărănească ajunsă sub puterea „blestemelor“. După o prezentare, în primul deceniu republican, complet desfigurată, sub auspiciile „realismului socialist“, prin idilizare şi schematizare sociologistă, după infirmarea acestei prezentări mincinoase, prin zugrăviri autentic realiste ca acele din *Moromeţii, II* sau din romanele lui D. R. Popescu, satul apare, în *Blesteme*–le lui Nicolae Bălaşa, dintr–o perspectivă ce nu putea fi adoptată declarat înainte de răsturnarea din 1989. Proza realistă de până atunci dezvăluise aspecte de infern rural generat de colectivizarea forţată, dar nu putuse denunţa explicit însuşi principiul colectivizării.

Roman în accepţia largă a termenului, cartea lui Nicolae Bălaşa se întocmeşte prin aglutinare de situaţii. Instantanee de viaţă cotidiană tipică relevă căderea ţărănimii într–o nouă robie, mai crâncenă — decât cea de pe timpurile iobăgiei. Găiman şi Jana, soţ şi soţie, prăşesc din zorii zilei. „Fript de sete“, el nu cutează să se ducă la ulcior, o trimite pe ea. Dar cum să meargă. „M–aş duce, omule (...), că una e să dau cu sapa şi alta e să aduc apă! Numai că... uite–te la Ion cum ne pândeşte! Dacă mă vede, se aprinde ca un şomoiog de paie şi decât să–l aud urlând mai bine îndur. Rabdă şi tu!“ La întrebarea dacă rabdă şi „ei“ — noii vechili — replica femeii cade ca o pecete fatidică: „Ei sunt ei, omule. Cine–i întreabă ceva? Se scoală când vor, mănâncă pe–ndelete (...) Ăştia boieri, nu ca ăia de pe timpuri!“ Iată un instantaneu rezumativ. De genul acesta sunt toate situaţiile din *Blesteme*. Ţăranii gem sub apăsarea paraziţilor sociali, întocmai ca în evul de mijloc. S–a format o nouă clasă exploatatoare, tot atât de nesăţioasă, de grobiană, de crudă, de neruşinată, ca a ciocoilor. Primarul, preşedintele colectivei, brigadierii terorizează, insultă, ameninţă, îşi fac de cap, întreţin o atmosferă tot mai sufocantă, mai irespirabilă. Puterea lor e practic nelimitată. Mai zbiară la ei şefii de la raion, îi umilesc, îi tratează ca pe nişte slugi nemernice, însă nu pentru nelegiuirile pe care le comit, ci tocmai spre a–i incita în această direcţie, pentru a–i determina să execute la sânge cele mai aberante dispoziţii şi, în genere, să aplice cu exces de zel politica de ruinare a ţărănimii şi implicit a ţării. Toţi cei iredentişti cu un dram de autoritate o exercită satrapic, în dispreţul oricărei morale, oricărei decenţe şi chiar al legalităţii socialiste, călcând în picioare orice rămăşiţă a proverbialului bun simţ ţărănesc, comportându–se faţă de cei din ale căror rânduri se ridicaseră cu mai multă nesimţire decât altă dată, ţăranii faţă de vitele lor. Beţi mai tot timpul, nu le pasă de avutul obştesc (dau, bunăoară, foc viilor de pe deal), singura lor preocupare fiind aceea de a–i mulţumi pe acei de care depind, în frunte cu Dumnezeul tuturor, primul secretar raional. Pe lângă micii despoţi, beneficiari ai regimului de teroare, sunt diferiţii slujitori mărunţi, ca aprodul primăriei sau magazionerul, ce rezumă „etica“ tuturor în acest *memento*: „Colectivul e un rai, fură dacă vrei să ai“.

Punctat de evenimente nu prea ieşite din comun în universul rural: un incendiu, o ploaie năprasnică, o răzvrătire imediat înăbuşită a colectiviştilor, scenariul *Blesteme*–lor e axat de revoltele mocnite ale amintitului Găiman, care, văzând că n–o scoate nicicum la capăt în sat, se duce la Ploieşti, unde se încearcă în negustorie. Oploşit pe lângă un consătean, n–o nimereşte nici acolo, ajunge pe un şantier, la Calafat, cu perspectiva de a pieri în apele Dunării; în fine, se înapoiază la obârşie, spre a se încăiera cu cineva şi a se vedea încătuşat, condamnat pentru omor. Hienele satului nu sfârşesc nici ele mai bine, confiscând rachiul lui Găiman în care se strecurase un şarpe, primarul şi acoliţii lui mor înveninaţi.

Scris cu un evident simţ al frazei şi al cuvântului, cu darul de a transmite specificul vorbirii olteneşti, fără abuz de termeni regionali, cu iscusinţa de a făuri şi monta situaţii, prima carte editată a lui Nicolae Bălaşa învederează neîndoielnic posibilităţi de creaţie prozastică.

Dan MILCU

Direcţii S.F.

Mircea Opriţă
ANTICIPAŢIA ROMÂNEASCĂ
Editura Dacia
Cluj–Napoca, 1994

Scoasă într–un tiraj bibliofil de numai 100 de exemplare, fiecare din ele purtând semnătura autorului, cartea lui Mircea Opriţă poate fi tratată drept ca o adevărată teză de doctorat despre istoria genului. Depăşind în informare şi analiză lucrările de acest gen apărute anterior, cunoscutul scriitor clujean de SF debutează în domeniul criticii şi istoriei literare, dovedind reale aptitudini într–un domeniu pe care–l încercase numai parţial prin monografia închinată lui H. G. Wells. Lucrarea este „doctorală“ doar ca structură şi concepţie, în rest autorul se dovedeşte un antididactic şi anticonvenţional, un spirit neinhibat şi colorat în expresie, afirmând cunoştinţe teoretice bogate, lecturi sistematice şi bine organizate, lucru care îi oferă posibilitatea să facă disocieri şi departajări pline de fineţe şi originalitate.

Lucrarea este structurată pe două mari capitole: *Ficţiunea* şi *Exegeza*. În cel dintâi asistăm la o analiză pertinentă a momentului constituirii genului şi a purtătorilor lui de cuvânt, gen care apare la noi în împrejurările avântului luat de astronomie şi amplificarea cunoştinţelor despre Cosmos (Anestin şi Stahl) şi investigarea miraculosului folcloric, pe de alta (I. C. Vissarion), deşi nu vor lipsi, la începuturi, nici încercări în direcţia catastroficului (Al. N. Dariu) sau utopiei anticipative (*Spiritele anului 3000* de Dumitru G. Ionescu). Constituirea genului se face şi cu aportul unor „musafiri“, precum Al. Macedonski, V. Eftimiu, Ion Minulescu, Gib I. Mihăescu, Cezar Petrescu, V. Papilian, Mircea Eliade, care lărgesc mult graniţele fantasticului, pregătind „anticipaţia de coloratură“, cum o numeşte exegetul. Adevărata anticipaţie românească este clădită însă pe „senzaţie“, provenită din sondarea lumii de dincolo de noi, prin călătoria cosmică. În acest domeniu se vor ilustra câteva nume, precum Aderca, Dorina V. Ienciu, Ilie Ienea, Al. Hertzug, scriitorul care consacră genul fiind încă Felix Aderca. Dar cea mai mare parte a cărţii este rezervată dezvoltării ulterioare a genului, în perioada după 1944. Un prim moment este cel „cincizecist“, apăsat de tehnicismul vulgarizator, etapă depăşită de generaţia următoare, care realizează o adevărată renaştere a genului. Promotorii acestui adevărat val creator sunt Adrian Rogoz, Sergiu Fărcăşan, Camil Baciu, Victor Kernbach, Ion Hobana, Romulus Bărbulescu şi George Anania, alături de Vladimir Colin, adevărat maestru al mitologiilor apocrife în coordonată poetică. O altă coordonată va fi reprezentată de direcţia comico–ironică, de umor rafinat şi frivolitate burlescă (Ed. Jurist, C. Omescu, L. Neamţu, Ov. S. Crohmălniceanu). Sub mirajul sintezei va aşeza generaţia de mijloc a creatorilor de SF, între care figurează Voicu Bugariu, C. Cubleşan, Gh. Săsărman şi autorul însuşi, generaţie urmată de aproape de o întreagă grupare de tineri ce tind la profesionalizare (Mihai Grămescu, Al. Ungureanu, Cristian Tudor Popescu, Rodica Bretin, Ov. Bufnilă etc.), ce–şi desăvârşesc etapa de creştere în cenacluri şi reviste specializate, de tip fandom. Puternica lor efervescenţă îl face pe autor să privească cu încredere viitorul genului, mai ales că a apărut şi o critică „specializată“, asupra căreia autorul insistă cu reală aplicaţie, producând pagini pline de interes.

Cartea lui Mircea Opriţă e o realizare de seamă a criticii anului 1994, o carte de referinţă a genului şi o izbutită pledoarie pentru impunerea (şi recunoaşterea) definitivă a lui pe plan naţional.

Mircea POPA

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

Marin SORESCU

Răzleţe

Prefaţa — material de lectură

Scrisul nu este o obligaţie, după cum nici cititul nu este nici el o obligaţie. Poezia mea se naşte dintr-o bucurie a comunicării, este o descărcare de energie şi o cărare pe scurt între mintea şi inima mea. Mă scurtcircuitez încontinuu cu o plăcere de fachir. Mărturisesc cuiele pe care stau întins, îmi intră în carne şi mă dor. Sunt un fachir mereu începător! Sper ca acest dublu aspect, al bucuriei şi al durerii, să se poată observa la lectură; şi, dacă se poate, molipsitoare să fie doar bucuria.

Scriu de multă vreme versuri, dar încă nu ştiu cum se nasc. Consider poezia ca pe ceva foarte înalt. O metodă de cunoaştere aproape ştiinţifică (are legile ei care funcţionează implacabil), metodă uneori mai eficace decât orice calcul, pentru că ei îi stă la dispoziţie intuiţia. Pune în mişcare forţele cele mai adânci şi mai puternice din om — forţe cu care nu te joci.

Un poet român din secolul trecut îşi intitula un volum de versuri: „Când n-am ce face". Eu n-am ce face cu mine mai tot timpul şi mă dedau acestei îndeletniciri de spargere de mister. Spărgător de mister. Se ştie că misterul modern stă închis în safe sau, la extremităţile globului, înăuntrul unui iceberg cât toate zilele. Ironia mea este blândă, aproape zâmbet şi misterul odată eliberat nu se pulverizează. Asta pe de o parte. Pe de alta, mă număr printre cei care consideră că versul trebuie să se prezinte de la început într-o formă cristalizată — fără multe veşminte şi mai ales abţinându-se de la cele baroce, devenite scop în sine. Dacă poezia îşi pierde ceva din aspectul festiv, nu renunţă la ritual. Baia în care se scaldă sunt miturile: cele vechi şi cele moderne, care se fac sub ochii noştri.

Gestul singular al poetului se completează şi îşi găseşte ecou în gestul singular al cititorului său. Lui Homer i s-ar fi încurcat limba, n-ar fi putut finisa un singur hexametru, dacă n-ar fi avut în jur ascultători geniali, care să-l asculte cu gura căscată. Ah, genialii „cititori cu urechea" din fertilele perioade analfabete! Fără această emulaţie şi această complicitate, nu ne-am fi putut bucura astăzi de *Iliada* şi *Odiseea.* Vreau să spun că intimitatea scrisului se îngemănează cu intimitatea lecturii — lectură deschisă sau nu, interesează mai puţin.

Cu ajutorul zeilor ne aflăm astăzi în plină descriere a noii perioade gentilice (epoca modernă). Şi cum totul în jur dă semne de nerăbdare, această descriere trebuie să se facă rapid, apelând la formule, cântece şi descântece. Materialul folosit altădată intră în noi construcţii, încercat de amintiri, de sugestii. Eul poetic reordonează lumea, cocoşat de o tradiţie pe care o domină.

Deci, în loc de invocaţie, încep prin a-i mulţumi muzei că m-a ajutat să duc la bun sfârşit această prefaţă, fără a vorbi prea mult despre mine şi fără să spun totul despre poezie.

Ciudad de Mexico, octombrie 1983

Un destin suprimat

Eugen Simion a evocat, în articolul *Un tânăr brav şi curat,* din „Literatorul" (nr. 9/1994), pe fostul nostru coleg de la Facultatea de filologie din Bucureşti, Ştefan Negrea, arestat în timpul manifestărilor studenţeşti, din toamna anului 1956, şi decedat, în 1958, în celula sa de la Gherla. Totodată, ne îndeamnă să depunem mărturie asupra acelor cumplite evenimente, cumplite prin consecinţele lor asupra multor destine.

Cred că n-a fost deloc o întâmplare că Ştefan Negrea a făcut parte dintre acei câţiva colegi de care m-am ataşat dintru început. Încă din primul an de facultate colegul nostru mi-a impus prin frumoasa lui cultură, prin lecturile bogate şi bine asimilate. I-am apreciat, deopotrivă, o sumă de calităţi: probitatea şi sinceritatea, franchețea cu care-şi exprima opiniile, calităţi pe care aveam să le preţuiesc tot mai mult pe măsură ce-i cunoşteam pe făţarnicii, vicleniii, oportuniştii, dintre noi, „colegi" care, în numele fermităţii revoluţionare şi combativităţii, erau de regulă grosolani, agresivi, intoleranţi, delatori ordinari. Aceştia ne suspectau, ne urmăreau, ne denunţau pentru lecturile noastre „ilicite", pentru opinii ori gusturi neortodoxe, pentru absentarea de la vreun curs ori seminar de marxism, de economie politică socialistă.

Comportamentul firesc, natural al lui Ştefan Negrea se vădea şi prin râsul său, un râs liber, nestăvilit, sonor, care-i îmbujora toată faţa, un râs care avea să-i atragă consecinţe neplăcute într-o anume situaţie. Va trebui să deschid o paranteză, pentru a fi mai bine înţeles.

La Facultatea de filologie erau invitaţi, din când în când, scriitori de seamă, prilejuri fericite pentru noi de a-i vedea şi asculta pe Gala Galaction, Camil Petrescu, Perpessicius, Cezar Petrescu. Dacă toţi ceilalţi fuseseră invitaţi să-şi prezinte opera şi problemele care-i preocupau, să răspundă la întrebările studenţilor, invitarea lui Cezar Petrescu a avut un mobil special. Despre ce era vorba? În revista „Contemporanul", timp de mai bine de două luni, între 16 aprilie şi 23 iulie 1954, a avut loc o discuţie despre limba operelor literare, la care au luat parte Camil Petrescu, Petru Dumitriu, Eusebiu Camilar, Tudor Vianu, Cezar Petrescu, Iorgu Iordan, Al. Philippide şi Radu Cosaşu. În intervenţia sa scrisă Cezar Petrescu a citat opinii ale scriitorilor ruşi Puşkin, Lermontov, Lomonosov, Gorki, Alexei Tolstoi şi C. Fedin şi a făcut elogiul unor prozatori ca V. Alecsandri, N. Filimon, Duiliu Zamfirescu, I.L. Caragiale, Ion Creangă, Liviu Rebreanu, Dimitrie Anghel. „Este sigur — scria Cezar Petrescu — că izvorul cel mai însemnat şi mai nesecătuit al limbii române rămâne limba poporului. Ea este veşnic vie. Veşnic se împrospătează. Veşnic ştie să regenereze cuvintele vechi, ofilite, tocite, uzate, aproape uitate, când împrejurările le dau sorţi de-o nouă actualitate." În articolul redacţional, *Concluzii la discuţia despre limba operelor literare* (23 iulie 1954), insatisfacţia revistei este net exprimată: „participanţii au abordat cu predilecţie probleme lăturalnice, secundare, s-au eschivat să discute însăşi esenţa problemei". Se cuvine să precizez că discuţia amintită nu fusese întâmplătoare: se împlineau patru ani de la apariţia lucrării lui Stalin, *Marxismul şi problemele lingvisticii* şi, observa Iorgu Iordan, în intervenţia sa din revista amintită, „contrar aparenţelor, aplicarea principiilor ei de bază în scrisul nostru nu se prea simte, cel puţin prin rezultate concrete, vizibile pentru oricine. Şi dacă în lingvistică s-a produs un reviriment important, care a dat deja unele roade, în domeniul istoriei şi criticii literare, ca şi în acela al literaturii artistice nu s-au obţinut încă rezultatele dorite" (nr. 21, 21 mai 1954).

Cu privire specială la opiniile lui Cezar Petrescu, textul-sinteză, alcătuit de redacţia revistei, a semnalat critic: „Opiniile scriitorului Cezar Petrescu că poporul nu s-ar călăuzi în vorbirea sa după legi nu corespund realităţii, deoarece poporul aplică legile limbii chiar dacă nu ştie să le formuleze ştiinţific. Lingviştii, filologii — cărora scriitorul Cezar Petrescu nu le acordă importanţa cuvenită — au sarcina de a stabili, pe baza unei cunoaşteri aprofundate a limbii poporului, legile ei, care nu sunt decât generalizarea fenomenelor lingvistice de largă circulaţie şi care au menirea de a da limbii naţionale un caracter unitar." Sigur este — şi faptul acesta noi l-am perceput chiar atunci — că Cezar Petrescu fusese chemat să dea seama, mai ales pentru ceea ce incrimina textul de mai sus: „nu le acordă importanţa cuvenită" lingviştilor şi filologilor. La întâlnirea din sala Odobescu a fost prezent, lângă Cezar Petrescu, la masă, profesorul Iorgu Iordan.

Ştiind bine de ce fusese invitat, Cezar Petrescu a spus, cu mult umor, între altele: „Eu am scris nişte cărţi, mai bune sau mai puţin bune, care circulă, sunt citite, în vreme ce lucrarea *O gramatică a «greşelilor»*", a academicianului Iorgu Iordan, lucrare în care am aflat că eu sunt adesea citat negativ, zace prăfuită undeva într-un raft". Aici participanţii studenţi s-au amuzat. Cezar Petrescu a mai adăugat că în opinia sa lingviştii sunt în veşnică dispută *(grammatici certant)* şi că unul dintre romanele sale, *Simfonia fantastică,* are ca personaj un lingvist.

A trecut întâlnirea cu Cezar Petrescu şi a venit examenul de filologie romanică, şi profesorul Iorgu Iordan i-a „picat" pe mulţi studenţi, între ei şi pe Ştefan Negrea. S-a prezentat şi a doua oară, bine pregătit, i-au căzut subiecte pe care le ştia. A mai fost amânat o dată. S-a prezentat şi atunci cu materia bine aprofundată. Profesorul i-a dat o notă de trecere şi în fine atunci i-a reproşat: „Tovarăşe Negrea, hm (profesorul avea o tuse seacă ori un tic sonor), ţi-aduci aminte dumneata: când a venit Cezar Petrescu, dumneata stăteai în prima bancă şi râdeai şi fumai!" Într-adevăr, Ştefan Negrea se amuzase copios de spusele lui Cezar Petrescu, dar râsul său nu fusese dispreţuitor, jignitor, ci inteligent, bonom. Ei bine, nici acest râs nu-i era iertat. Evocând întâmplarea de mai sus nu vreau să umbresc câtuşi de puţin memoria profesorului Iordan care, sobru, chiar morocănos în relaţiile cu noi, cred că nu era un om rău. Mai mult decât atât, ştiu că îi împrumuta pe unii studenţi cu bani, pe colegul Ioan Şerb ajutându-l — avea să spună într-o împrejurare profesorul — *în toate sensurile;* uneori chiar refuza să i se mai restituie banii pe care-i da unor studenţi. Vreau să subliniez doar că în împrejurarea amintită cedase unei slăbiciuni omeneşti, fusese lezat în mândria sa văzându-se ţinta râsului benign al studenţilor săi, sau mai bine spus a unor studenţi care participaseră la memorabila întâlnire cu Cezar Petrescu. Între amintirile aparte din timpul studenţiei (spun *aparte* pentru că nu mă refer acum la amintirile lăsate de profesori celebri pe care i-am avut, T. Vianu, Al. Rosetti, şi nici la unele prelegeri memorabile ale lor), mişcările studenţeşti din 1956 ocupă primul loc, prin amploarea lor şi prin urmările tragice pentru unii colegi de-ai noştri.

Numeroase erau nemulţumirile noastre: ocultarea atâtor valori, faptul că despre mari scriitori nu se spunea nici o vorbă măcar, la cursuri ori la seminarii; alungarea din biblioteci a unui număr imens de cărţi (am văzut mai târziu voluminoasa listă tipărită a cărţilor interzise); greutatea cu care erau obţinute unele cărţi (nu uit ştampila de pe ele: „Cărţile cuprinse în această factură nu pot fi folosite decât cu aprobarea conducerii (sic!) instituţiei"); prezenţa în corpul profesoral a unor nechemaţi (cursul despre M. Eminescu l-a ţinut un dentist, care pentru a demonstra adânca influenţă a marxismului asupra poetului a venit cu un caiet al acestuia în care, între atâtea note, figura şi Marx, *Das Kapital);* nu în ultimul rând, condiţiile de viaţă din cămine şi meniul de la cantine. Toate aceste nemulţumiri, şoptite de noi ori rostite cu voce tare şi înainte de 1956, au fost denunţate acum fără cea mai mică reţinere. Dar acum, în 1956, au fost exprimate durerile tuturor, nu doar ale noastre, ale studenţilor. A fost denunţat răul cel mare. În holul Facultăţii de filologie, colegii noştri Teodor Lupaş şi Ştefan Negrea ne-au citit o scrisoare în care era denunţată acapararea întregii puteri în stat de către un singur om: Gh. Gheorghiu-Dej. Ne-a fost citită şi ne-au cerut consimţământul ca ei s-o ducă la un ziar. Inutil să spun că n-a fost tipărită. Delatorii din facultate şi-au făcut îndată odioasa meserie denunţându-i pe Lupaş şi Negrea care au fost arestaţi rapid. La judecata barbară la care am fost supuşi câteva nopţi la rând, în amfiteatrul Odobescu, ei n-au fost prezenţi. Au fost judecaţi pentru că atunci s-a rostit un adevăr fundamental.

Ştefan Negrea nu a mai ieşit din închisoare. A fost suprimat un distins reprezentant al generaţiei noastre. Cunoscându-i calităţile intelectuale şi talentul poetic (Eugen Simion i-a reprodus în *Literatorul* câteva poezii şi probabil că mai există şi altele), putem spune că Ştefan Negrea ar fi devenit un nume.

Iordan DATCU

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

Valeriu CRISTEA

Democraţia intelectualilor (VI)

5. Eu n-aş fi eu, ci un altul, un oarecare altul, dacă n-aş respinge hotărât două excese simetrice: ultranaţionalismul (şovinismul) şi ultraoccidentalismul (cosmopolitismul, cum se spunea în adolescenţa mea la şedinţele UTM). Una din marile surprize ale perioadei postrevoluţionare a constituit-o, după o relativă atenuare a lor în a doua jumătate a anilor '80, reintensificarea şi supraintensificarea sentimentelor ultranaţionaliste, şovine, defularea lor învolburată: ca şi cum până în 1989 Ceauşescu ne-ar fi ţinut, şi din acest punct de vedere, la post negru! Libertatea de exprimare redobândită peste noapte şi de care, omeneşte vorbind, nu se putea să nu se abuzeze, totala libertate a presei, cu unele consecinţe negative prea evidente pentru a le mai sublinia aici, desfiinţarea cenzurii de stat şi abolirea de către mulţi, foarte mulţi (din numărul cărora nu mă exclud) a tuturor cenzurilor interioare, cu rezultate nu o dată catastrofale pentru imaginea, individuală şi colectivă, a celor astfel dez-lănţuiţi, conservarea unor mai vechi centre de manipulare a opiniei publice şi, desigur nu în ultimul rând, împrejurări istorice obiective au contribuit la apariţia acestui fenomen nescontat, de mine cel puţin. Declaraţiile de ură veşnică, tendinţa de satanizare a unor naţiuni întregi, condamnate în viziunea simplistă a unora să ilustreze exclusiv răul — nu ajută însă la nimic şi fac impresie proastă. Aş spune că tocmai *existenţa* anumitor probleme *spinoase* cu un vecin sau altul ar trebui să ducă la *dezmăniere* în relaţiile cu alte popoare, la treaza discutare — fără exces de moralizare — a chestiunilor litigioase, pe calea dialogului, cu ajutorul argumentelor (inclusiv al celor istorice).

O altă surpriză a constituit-o pentru mine faptul că oameni pe care înainte de 1989 m-aş fi grăbit să-i îmbrăţişez, *după* — nu mi-au mai plăcut. M-am ferit de ei, i-am respins — şi pe ei. Şovini, aceştia, slavă Domnului, nu sunt! Dar parcă, după cum se manifestă pe faţă acum, nici patrioţi, oricât de luminaţi am concede că pot fi! Minimalizează suferinţele poporului român, minimalizează conflictele care-l opun altora (conflicte care, repet, trebuie corect abordate, în nici un caz ignorate), minimalizează existenţa unor scenarii care nu ne favorizează şi chiar problema graniţelor. Le e puţin ruşine că s-au născut aici. Fac tot ce pot ca să-se deznaţionalizeze singuri. Le plac până şi cele mai stupide filme americane doar pentru că sunt americane. Stau, neclintiţi, cu faţa spre Vest, idealizează Occidentul, şi-l propun ca model *absolut*. Seamănă cu propagandiştii mai mult sau mai puţin sinceri din anii '50, ai exemplarităţii pe toată linia a primei ţări a socialismului pe atunci victorios.

Mă distanţez deci şi de o extremă şi de alta. Acesta a fost al cincilea punct de sprijin al convingerilor mele. Urmează al şaselea: în România de după 1989 la putere s-a aflat de fapt opoziţia. ■

Gheorghe TOMOZEI

După diluviu

Există catastrofe surori?

Iată că există: din senin, ploi uriaşe au distrus sate întregi în Moldova, au pierit fiinţe omeneşti, recoltele au fost compromise...

Unde s-a întâmplat dezastrul?

În Moldova (românească) din dreapta Prutului.

Televiziunea prezintă imagini de coşmar: cad fântâni, sunt primejduite podurile (nu, nu de flori) tăiate în piatră de meşterii lui Ştefan cel Mare.

Şi tot televiziunea, de data asta la capitolul de informaţii externe, anunţa că undeva, nu prea departe, oricum într-o ţară străină, ploi uriaşe au distrus sate întregi, că au pierit fiinţe omeneşti, că au fost compromise recoltele. S-au petrecut toate acestea chiar în ziua în care tânărul stat sărbătorea tânăra-i independenţă.

E vorba de Moldova (românească) din stânga Prutului.

Dezastre gemene.

Similitudini? Bizarerii ale naturii?

Doar Dumnezeu ştie, acel Dumnezeu despre care un cotidian afirmă că şi-ar fi abătut mânia asupra pământului românesc!

Secvenţele din ţara „străină" semănau până la confundare cu cele de acasă. Semănau satele, ogrăzile, stâlpii caselor, chipurile îngrozite ale ţăranilor. Semănau (le-am înţeles lesnicios).

A vorbit un înalt dregător din Divanul acestei misterioase ţări şi — culmea! — l-am înţeles şi pe el. Am desluşit şi pasagiile de cuvântare în care se făcea apel la toate statele — şi, în primul rând la asta al nostru de i se spune român — fiind noi, zicea Domnia Sa, „vecini şi prieteni". Atât.

Ajutoarele au şi pornit din Moldova către Moldova, la un semn al Ocârmuirii de la Bucureşti.

În jurnalele Bucureştilor s-au exprimat multe voci, dacă nu iritate, măcar nedumerite, pe tema celor câteva secunde în plus pe care televiziunea le cheltuie spre a anunţa în fiecare seară şi timpul probabil din, vorba celuia, ţara vecină şi prietenă.

Acum s-a înţeles de ce.

Nu ştiu cât de utile au fost prezumţiile meteorologilor bucureşteni, dar înţeleg că ele au devenit, după surparea podurilor de flori, singurele poduri — de sunete — ce leagă, mai leagă, româneştile suflete.

Ne va reapropia suferinţa?

Vor şterge lacrimile dramele istoriei?

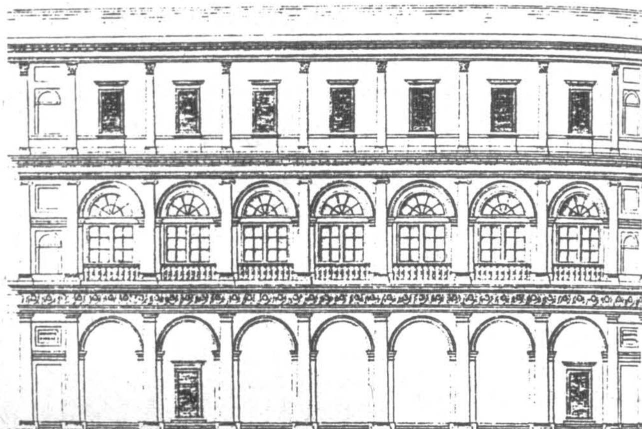
Diluviul provocat de uragan a trecut. Un uragan fără nume. Fiindcă noi n-avem fantezia atlanticilor ce-şi botează uraganele cu sonore nume muiereşti.

Cum să-i zicem ăstuia?

Simplu: Ribbentrop-Molotov... ■

Şi totuşi, pe lângă cenaclurile riguros controlate au existat şi unele care, fie că s-au sustras, „îndrumărilor preţioase", fie că au fost ignorate, s-au constituit în adevărate izvoare de cultură. Au cultivat noutatea, au încercat o reevaluare a ierarhiilor impuse, o deschidere spre mari curente europene.

Sau, — e cazul cenaclului de luni —, condus de Nicolae Manolescu şi, mai din umbră, de Ovid S. Crohmălniceanu — a impus o nouă generaţie de scriitori, repede, clasicizată, cu încă neistovite forţe şi deschisă surprizei.

Rezervaţii de visători

În foarte multe locuri din ţară — mai puţin în Bucureştii convulsiilor politice „la vârf" — continuă să existe cenacluri literare (numite când simplu cercuri, când, mai preţios societăţi, fundaţii, ba chiar academii ce-i unesc pe candidaţii la Himeră.

Unele au chiar sedii, cu telefon şi ştampilă.

Unele tipăresc reviste (rar ajunse la numărul 2), broşuri, afişe pline de solemnitate.

Cândva, până prin anii '60 cenaclurile nu erau văzute cu „ochi buni" şi erau supravegheate riguros de o putere ce nu suporta întâlnirile în grupuri mai mari de trei persoane (ca în vremuri de război). Mai apoi, supraveghetorii, adică atoatevăzătorii şi prevăzătorii au ciupercărit chiar ei modesta instituţie a cenaclului literar, cu speranţa că ea va deveni un atelier meşteşugăresc de confecţionat ode.

Venind... libertatea (Decembrie '89), majoritatea grupărilor literare de gen au expiat voluntar, moda cenaclurilor părându-le unora vetustă, anacronică lumii moderne ori primejdios-bolşevică! (Ieşeanul Luca Piţu e şi azi oripilat de ceea ce va fi fost Uniunea Sovietică a Scriitorilor)!

Când s-a văzut că a tipări o carte, chiar vandabilă, a devenit o aventură, când s-a înţeles că beletristica originală nu mai stârneşte acelaşi interes de până mai ieri; cititorul fiind atras de producţiile exotice ale (îndeobşte) subliteraturilor străineşti, cenaclurile au început să-şi deschidă obloanele (aripi de fluture), candidaţii la gloria scrisului şi-au refăcut amiciţiile şi, departe de a întrista, fenomenul poate deveni benefic.

Dacă sunt „prevăzute" cu un mentor, aceste rezervaţii de visători, îndrăgostiţi în chip fatal de litera scrisă (nu neapărat tipărită) vor deveni adevărate „guverne-fantomă" ce vor trudi ca măcar prin câteva nume să ajungă între căftăniţii literaturii. Cândva, odată ca niciodată.

Junilor şi foştilor juni ce vor deveni stâlpi de cenaclu le trebuie, dincolo de har, desigur patos polemic, răbdare şi humor. Fiindcă, nici vorbă, nu ei vor fi stelele în fruntea bucatelor. Nu vor fi stelele târgului. Vor fi, fac prinsoare, săraci. Şi uşor-uşor dispreţuiţi.

Carnetele lor de cecuri?

Stelele şi Luna...

Nu zicea Nichita despre poeţi că sunt activişti ai suferinţei? Zicea. ■

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

Miron SCOROBETE

Târziu şi trist

Dor

Pe înserate, vâlvele se bat —
de dincolo , precipitat, câte–o
străpungere;
în transă, clipele îndrăgostite
îşi scriu iniţialele pe fulgere.

Intră pădurea'n noaptea joasă
înfiorată suflecându–şi poala
ca o femeie la spălatul cânepii
genunchii învelindu–i numai cu sfiala.

Dacă eu pot să te sărut în gând,
sărută–mă şi tu în gând!
Nu e'ntre noi
decât întreg pământul germinând.

1 iunie 1987

Melancolie

Mai spune–mi iar: On revient toujours!
acum, când toamna cade împrejur
şi suntem, între arbori sfâşiaţi,
de neputinţa ei împresuraţi
şi dealurile se gătesc de ploi
şi păsări nu mai sunt, şi când în noi
melancolia pantelor cu vii
răspunde propriei melancolii
şi ne–asaltează golul dimprejur.
Deci tu mai crezi? Revient–on toujours?

14 august 1987

La desfoiatul porumbului

În şura largă cât o raspântie,
raza lămpaşului ca zeci de amnare
de–abia atinge că sare şi scânteie
când dă de inele pe inelare.

Rup feciorii pănuşile–aşa,
tot mai subţiri şi mai străvezii,
cum, pe lună, ar dezbrăca
fetele mari şi frumoase de ii.

Cresc înmulţite sub mâinile lor
pănuşile munţi şi ei peste ele,
şi–i ridică mereu, cum ar sta pe un nor
ce i–ar tot ridica în cerul cu stele.

Şi ei simt prin pereţii de lemn cum afară
pe iarba rece cu miros de prune
ca într–o noapte încă de vară
roua cum se depune,

luna cum învenină
iazul şi dunga pădurii
într–o noapte încă senină
încremenită deasupra şurii.

19–20 august 1987, ora 3 noaptea

Marş triumfal pentru frunză

Presbit, cu raza căzându–i din deşte,
Soarele–abia mai semnează decrete pe
piatră.
E ceasul victoriei când frunza primeşte
ordin de lăsare la vatră.

Păduri în ruină. De după creste
vântul spulberă vraiştea ca într–o şatră,
dar e ceasul victoriei când frunza
primeşte
ordin de lăsare la vatră.

Şi cât l–a visat când simţea în nervuri
mirosul de fulger şi când peste şist
grindini băteau, şi iată–l sosit:
ceasul victoriei, târziu şi trist.

9 octombrie 1987

Ritual

Era un arbor ca un turn de fort,
cu rădăcinile înfipte–adânc în ţară,
spre sud ca de pământ, cu muşchii
dinspre nord
ca o uzată uniformă militară.

Nici frunze verzi nu mai avea, greoaie
coroana îi era din traiectorii de săgeţi,
atât de deasă că puteai de ploaie
să stai sub încâlcitul ei dezmăţ.

Îngenuncheau când ghionoaia bătea
toaca
în scorburi umbre străvezii de post
a celor arşi de vii, striviţi cu ghioaga
ce numa'n calendarul lui trecuţi au fost.

Dar slujba înceta şi–n înălţime
o gaură spărgea plafonul de săgetături
şi se scurgea văzduhul clocotind de
limpezime
şi sevele băteau în ţepenele'ncheieturi

când în şuviţele de ierburi ude,
în roua de pe ghinţură şi cimbrişor,
o fată se lăsa cosită nu de
puterea unui braţ: de viitura unui dor.

18 decembrie 1987

Primăvara ei revin

Primăvara ei revin
de prin văzduh, de prin pământ,
înflorind de preaplin,
de dorul nostru'nflorind.

Altfel, atâta potop de floare
la ce–ar umple pământul?
Sunt ei, într–o sinceritate prea mare
cum e ploaia şi vântul.

Nu–i recunoşti în culori,
în miresme, numai albinele
îi ştiu când în zori
de ceară le curăţă mâinile

şi boarea uşoară
când îngenunche să îi adulmece
şi înserările ce–i împresoară
cu umbre ca glasul de tulnice.

Ei primăvara revin
cum şi noi toamna plecăm puţin.

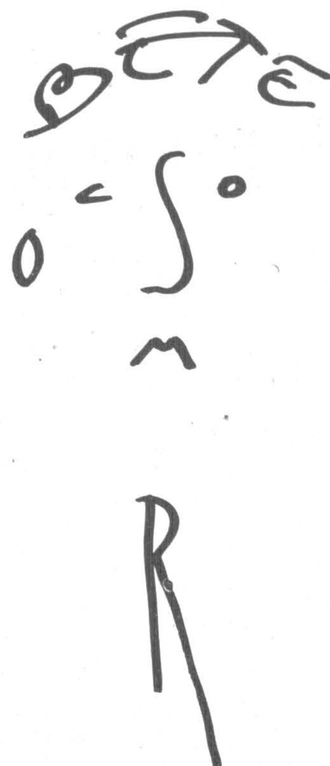
26 februarie 1988

Treptele de piatră

Ah, treptele de piatră, lăsate, ca de fum
şi roase de un sunet, de–un fâlfâit uşor,
de–o umbră ce le trece, se subţiază cum
în clandestinitate s–ar pregăti de zbor.

Ah, treptele de piatră, unde cândva
şezum...

Aprilie 1988

Miron Scorobete, *Autoportret*

Manole

Vino prin ploaie, prin pânza
ce ne'nfăşoară ca pe mumii,
prin sarcofagul acesta de apă,
prin fulgerele ce, iată, ne bat
cuie'nroşite la căpătâi —
aleargă, Ană, de ne dezgroapă!

Treci prin toate, dar nu muri
să te putem de vie zidi...

18 aprilie 1988

Linişte

Linişte de vale,
linişte de munţi,
gânnurilor tale,
albei tale frunţi,
vadului în muget,
linelor coline,
linişte de cuget,
linişte de tine...

1 iunie 1988

Ascunziş

Sălciile apa ascund
cum cineva din soare ar pândi să le–o
fure —
cu verdea, cu greaua lor umbră
vârtos, până'n prund o pătrund.

Acolo'n întunericul fluid
am putea să ne–ascundem o clipă
cât ochii luminii se'nchid,
cât bate'n văzduh o aripă,

şi dacă mai suntem pândiţi
tu fă–te apă zglobie,
eu, umbra păzindu–te
cu verde, cu grea străşnicie!

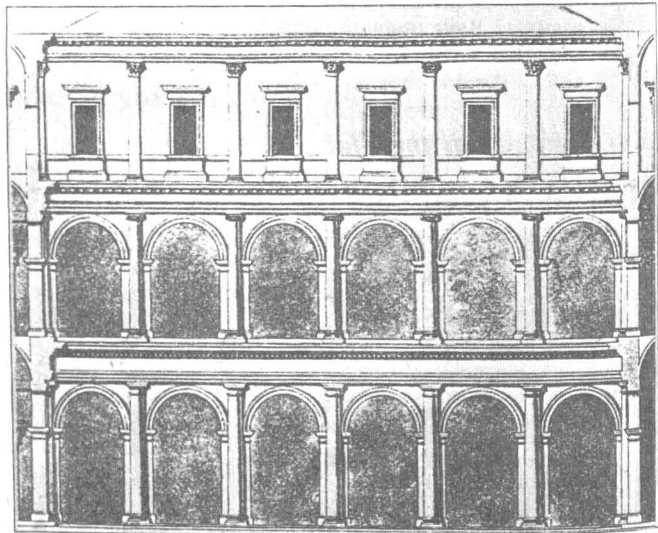
7 iunie 1988

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

Constantin GEORGESCU

Drum fără întoarcere

Din cele câteva clase primare prin care trecuse mai mult în fugă, Lazăr Dobre căpătase o spoială a vorbirii care-l făcea întotdeauana plăcut tuturor acelora care au vreme de căscat gura. În plus, era şi destul de plăcut ca înfăţişare. Pentru fiecare împrejurare îşi născocea cu migală alt chip, ca şi cum ar fi avut rezervă câteva măşti, pe care le schimba cu abilitate într-o împrejurare sau alta. Dacă se afla printre bărbaţi era vesel şi guraliv, cu faţa numai zâmbet şi ochii alergând iscoditori de la un chip la altul. Dacă printre cei adunaţi întâmplarea rătăcea şi o femeie — mai cu seamă una tânără — Lazăr arbora o undă de tristeţe, cunoscută fiind firii sale chiar şi noţiunea de nostalgie. Încă de la plecarea trenului răscolise vagon după vagon, sperând că va da peste un compartiment cu lume gălăgioasă, amatoare de vorbă. Deschidea uşile cu un fel de obrăznicie, cerceta chipurile celor doi, trei călători — în majoritatea compartimentelor nu se afla nimeni — apoi trântea uşa la loc, nemulţumit de ceea ce întâlnea. Isprăvindu-şi ţigara, o lăsă să cadă dincolo de geamul deschis. Se deslipi de lângă fereastră şi porni mai departe, în direcţia de mers a trenului. Trecu de uşa care desparte vagonul în două jumătăţi — după unii perfect egale — şi se opri din nou. Privirea lui iscoditoare se agăţase de chipul unei femei adormite, dintr-un compartiment aproape plin. În clipa în care se pregătea să intre, un plâns ascuţit de copil izbucni ca un semnal de alarmă. Făcu un gest de dezgust — nu putea suferi copiii — şi clătinându-se din pricina vitezei trenului, străbătu şi ultimii paşi care-l mai despărţeau de ieşirea din vagon. Îi veni în minte să-l caute pe conductor, să-i dea câţiva lei şi să se culce pe canapelele moi ale unui compartiment de clasa întâia. Ochii lui dădură întâmplător peste chipul speriat al unui bătrân. O clipă, numai una, privirile lor s-au încrucişat şi, atras de teama care se văzu întipărită pe faţa bătrânului, Lazăr Dobre Bordea a intrat. „Pot să stau şi eu cu dumneata, unchiule?" l-a întrebat înainte de a se aşeza. „Stai, neică, ce, parcă e trenu'lu'tata?!..." Un timp, n-au scos o vorbă. Noul venit îşi cercetă cu atenţie tovarăşul de drum. „Are haine noi. Stofa e destul de proastă, dar de noi, sunt noi. Se cunoaşte după cutele de la pantaloni. Ăsta se duce pe la copii, şi ori de câte ori pleacă de-acasă, îşi ia cu el toată strânsura pe care o are. Oamenii bătrâni, întotdeauna se tem să nu fie prădaţi în lipsă". Îşi coborî privirea spre podea, descoperind că şi pantofii tot noi erau. Nesuportându-i cercetarea poate, celălalt se ridică. Mergea şchiopătând de piciorul drept, fiecare pas fiindu-i însoţit de un scârţâit penibil. „Am picior de lemn. De douăzeci şi doi de ani îl am, se crezu el dator să-i dea o explicaţie tovarăşului de drum. Vreo cinci, şase ani m-am folosit de unul cioplit cu barda. Mai pe urmă mi l-am comandat pe-ăsta, la un magazin de şchiopi..." „Nu s-ar zice că duci lipsă de bani," îi aruncă Lazăr peste umăr. Bătrânul tresări, oprindu-se din mersul acela scârţâit. Faţa i se acoperise de un rânjet câinesc. Semăna cu al acestui animal, mai cu seamă că rânjetul era de apărare, nu de atac. „Nu l-am plătit cu banii mei, răspunse celălalt, aşezându-se. Cât am fost tânăr, şi chiar mai târziu — până i-au luat-o — am slujit la o boieroaică. Avea o sfoară de moşie prin părţile noastre. Şi de concentrare m-a scăpat. După câte vorbeau unii, pământ mult ar fi avut prin părţile Craiovei, dar nu se ducea pe-acolo ca să nu dea ochii cu ibovnica bărbatului. Boerul era ceva prin parlamentul ţării şi-i dădea mâna să ţină mai multe femei. Nu se despărţiseră prin tribunal, ca să nu-i vorbească lumea. Ea stătea mai mult pe la noi. Avea şi-o fată; zece, doisprezece ani, nu-mi mai aduc aminte... Îi plăcea să umble singură cu trăsura. Nu suferea om lângă ea. Dacă te urcai pe capră, te lua în pleasna biciului, de-ţi sfâşia obrazul. Pofte de om care nu face nimic!... Pe fată n-o aducea decât vara. În rest, umbla la şcoală. În anul în care s-a isprăvit războiul, într-o sărbătoare, parcă de sfântul Ilie, m-a pus să-i înham la trăsură un armăsar la care ţinea cucoana mai mult şi mai mult. Ea era plecată la biserică. Nu ştiu ce i-a cerut fie-sa cu o seară în urmă, şi ea n-a vrut să-i dea. A ieşit haraiman mare! Când a văzut-o că pleacă, fata m-a pus să-i înham caii. M-am dus să-i deschid poarta. Ţinea de hăţuri şi scrâşnea din dinţi. A venit o javră de câine şi s-a repezit la cai. Armăsarul s-a speriat. M-am repezit înaintea lor. N-am putut să-i opresc. Am căzut şi mi-au trecut roţile pe deasupra piciorului, drept peste genunchi. N-au avut ce să-mi facă doctorii şi mi l-au tăiat. Fata n-a avut nimic. S-a ales cu sperietura... Când a fost să le ia moşia — nu mai dăduseră cam de mult prin sat — m-am dus la Bucureşti. „Eu ce fac, cucoană?..." am întrebat-o. A înălţat din umeri. M-am întors acasă. Ceva strânsură, cât de cât, aveam şi eu; dar cu piciorul de lemn... La vreo câţiva ani m-au învăţat unii să mă duc la ea să-i cer despăgubiri. M-am dus. Când m-au văzut, şi ea şi fie-sa au început să râdă. Îmbătrânise. A mers cu mine la magazinul de şchiopi. Se cunoştea bine cu ăla de-l ţinea. În două zile l-am avut gata. Altfel merg cu el. Are şi talpă; pot să umblu şi încălţat... Acum mă duc pe la ele. Pe primăvară am primit o scrisoare prin care mă chemau. A fost o viitură de ape şi n-a mers trenu' vreo două săptămâni. Pe urmă m-am luat cu nişte treburi şi am dat zi după zi. Nu ştii dumneata pe unde vine strada asta?". Lazăr luă plicul şi citi adresa expeditorului. Strada se afla într-un cartier destul de cunoscut al oraşului. Înclină din cap în semn de răspuns, apoi se întinse, se apropie de fereastră şi privi afară. Răsărise luna şi risipise întunericul. Priveliştea era străbătută în lumină albăstruie. Şi bătrânul stătea aproape de geam. Se uita la Lazăr cum te uiţi în sus când ai un baston în echilibru pe nas. Trebuia să privească în jos ca să-l vadă, dar ochii lui se uitau altfel ca atunci când ţii în echilibru un baston. Omul din picioare începu să umble prin compartiment; de la uşă până la fereastră. Trenul era oprit de mai multă vreme într-o staţie şi lui îi venea destul de uşor să meargă de-a latul vagonului. „Să fie mult de la gară şi până unde trebuie să merg eu?" îl întrebă celălalt strangulându-i gândurile. „Păi, e niţel de mers". „Cam când o să sosim?" „Păi, cam după miezul nopţii". Bătrânul oftă şi de astă dată vorbi mai mult pentru sine: „Stau în sala de aşteptare până s-o lumina. Nu se cade să strici somnul unor femei în puterea nopţii..." Pentru Dobre Bordea, vorbele acestea însemnau soluţia pe care el o tot căuta încă din timpul povestirii celuilalt. „Cum o să rămâi în gară? Mergi la mine acasă şi pe la nouă, zece, te duci unde ai treabă. Ăştia de neam boieresc nu se scoală ca noi, cu noaptea în cap!..." Deocamdată neclar, gândul lui se oprise nu atât asupra bătrânului, cât mai cu seamă asupra celor două femei, pe care îşi pusese în minte să le cunoască. Bătrânul nu se codi. Porni scârţâindu-şi piciorul pe urmele lui Lazăr, singurul său bagaj fiind un coş de papură în care pusese vreo douăzeci de ouă şi o găină tăiată, cu maţele scoase. Având garanţia că oaspetele său nu-i spusese totul, gazda nu se lăcomi. Intră într-un restaurant murdar, îmbâcsit de tutun, cumpără două kilograme de spumă de drojdie şi abia după aceea, ca să facă impresie, opri un taxi, dădu şoferului adresa şi îşi aprinse, cu gesturi odihnite o ţigară. Nu era însurat. Nu-i trecuse încă prin minte că omul, la o anumită etate, este obligat să-şi întemeieze un cămin. Casa în care locuia era aproape nouă. Fără să fie prea mare, două odăi şi o săliţă, în ea fusese băgată munca de-o viaţă a maică-si, lucrătoare la o filatură din cartier. Lazăr rămăsese fără de tată încă de mic. Mamă-sa murise cu vreo doi ani în urmă, puţin după prima lui condamnare, când s-a întors n-a mai găsit-o, aşa că locuia singur. În colţul străzii lui se afla un atelier mecanic unde mai lucra din când în când, fără să fie angajat. Era priceput. Ce-i dădeai, să facă, aia îţi făcea. Şeful atelierului se ţinuse de capul lui să se angajeze, dar el strâmbase din nas. „Muncesc numai când am poftă, meştere". „Bine, mă, Bordeo, da' o să vină vremea pensiei!..." „N-apucăm noi pensia, degeaba îţi faci dumneata grijă!..." În faţa casei o grădiniţă năpădită de nalbă. Lucru ciudat; cum au intrat, şchiopul s-a oprit în faţa unei oglinzi. De mult nu mai stătuse el în faţa unei oglinzi aşa de aţintit... Şi oricât s-ar spune că noi nu ne dăm seama de propria noastră figură, dar când ne uităm în oglindă, cu gândul de a cerceta ce impresie a putut să facă chipul nostru aspru unei anumite persoane, se întâmplă să descoperim în figura noastră trăsături şi particularităţi neobservate încă, de parcă am fi împrumutat, pentru a ne examina mai de aproape, ochii acelei persoane. Stăpânul casei îl spiona din preajmă cu priviri de viperă. „Ăsta ascunde ceva", gândi el în fugă, simţindu-se înfiorat de frica vagă pe care o dau fericirile mari şi neaşteptate. Aşa cum stăteau, unul privindu-se în oglindă, celălalt spionându-l, ai fi zis că sunt nişte arătări, ciocli dintr-o lume a duhurilor, la înmormântarea unei stafii. „Să gustăm câte un rachiu pentru cunoştinţă, neică..." „Vasile..." „Vasile", prinse el numele din zbor, plictisit de studiul acela fără scop. Se aşezară pe marginea patului şi Lazăr destupă prima sticlă cu un cui. Turnă în două pahare şi amândoi goliră conţinutul pe nerăsuflate, zâmbind ca în urma unei neobişnuite bucurii. Îşi subţiaseră privirea dar ochii lor sclipeau aprinşi de focul băuturii. Afară, în tăcerea nopţii, vântul gemea întocmai ca o apă, şi, ca o prevestire a toamnei îndepărtate încă, repezea în ferestre vârtejuri de praf. Paharele erau mari, ca cele

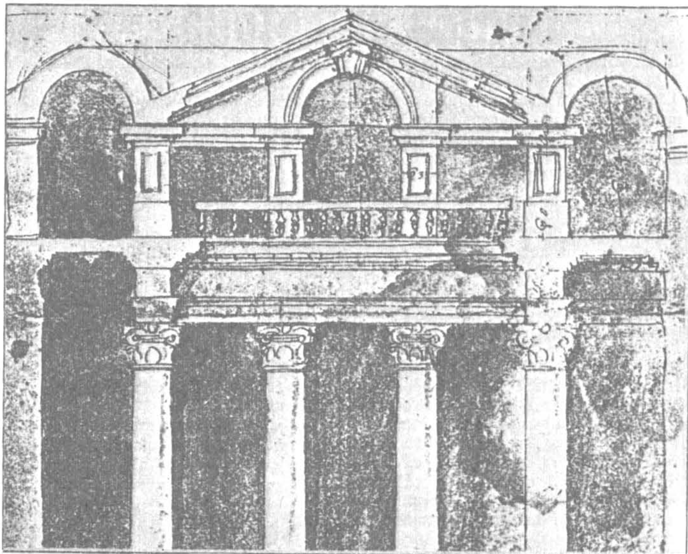

de vin, şi la al doilea rând bătrânul întrebă dus pe gânduri. „Nu ai pe nimeni, pe nimeni?..." Gazda săltă din umeri. „Bine de tine!..." „Nu e nici o fericire să fii singur", răspunse el absent. „Nici eu n-aş suferi pe cineva alături. M-am învăţat aşa." Vorbele veniseră şterse şi speriate, ca aburii viselor rele. Întinse spre Lazăr paharul golit şi urmărind lichidul galben care i-l umplea, chipul se lumină de zâmbet. Bordea turnă şi într-al său, sorbi cu voluptate, după care sări de la locul lui cu un oftat gros, ca o perie de ţesălat caii. „Şi, cu ce fel de treburi te duci pe la ele?..." Întrebarea căzu atât de neaşteptat, încât bătrânul lăsă cu precauţie paharul pe masă, se ridică şi încercă să ajungă la uşă, folosindu-se de mersul lui şchiopătat. Lazăr îi tăie calea. „De ce te sfieşti de mine? Te-am întrebat şi eu, doar n-am dat cu barda! Mai bine stai să bem ce ne-a mai rămas. Dacă ai ceva pe suflet, mie poţi să mi te destăinui. Dacă îmi vine la îndemână şi am cu ce, te ajut. Au să-ţi dea ceva parale?..." Celălalt nu răspunse. Mormăi câteva cuvinte neînţelese şi se lăsă pe un scaun, înţepenindu-şi piciorul în marginea pragului. „Nu trebuie să-ţi fie milă! Trage-le de limbă! Nu se poate să nu-şi fi păstrat ceva pietre şi ceva aur! Boierii nu sunt proşti! Nici ăi dinainte nici ăştia de-acum! Au dus-o bine înainte, bine o duc şi-acum! A fost o vreme când i-au cam strâns cu uşa, da'a trecut!... Dacă punem mâna pe ceva cocoşei, ne facem oameni! De reclamat, n-au să ne reclame; n-ai voie să ţii aur nedeclarat. Cum te miroase, cum te bagă la pârnaie!..." Bătrânul vru să spună ceva, dar se poticni. Ca să-l ajute, Lazăr îi întinse paharul cu băutură. „Treaba dumitale; eu nu mă bag, spuse el cu indiferenţă. Dar dacă ştii ceva, e păcat să nu te foloseşti. Rămâi aici. Te îngrijesc ca pe tatăl meu. Ce rost are să te mai întorci de unde ai plecat, dacă poţi trăi boiereşte la mine?..." „Aurul lor e... îl am la mine!... Ai dumneata cunoştinţă... unde să-l putem schimba?..." Nu putu spune mai mult. Un cleşte de gheaţă cu neputinţă de sfărâmat îi strângea gâtul, iar trupul părea că-i alunecă de la umeri spre pământ. Nu mai era decât un schelet îmbrăcat, cu cap, mâini şi picioare, dintre care unul de lemn. Chipul îi era crispat, respiraţia scurtă, şuierătoare. Se oprise brusc, la fel cum începuse. Puţin după aceea ridică spre ferestră o privire de orb. Pentru el lumea reală pierise; nu se vedea nimic; nu mai avea în faţă decât o mulţime de chipuri cu un singur contur, care întorceau spre el feţe înspăimântătoare. „Nu mă crezi când îţi spun că-i am?... Nu mă crezi?... Uite, aici îi am... În piciorul ăsta de lemn!... Găseşte un om sigur ca să-i schimbăm... şi îţi dau o parte din trei!..." Isprăvindu-şi mărturisirea, se simţi deodată mai uşor. Duse paharul la buze şi-i deşertă întregul conţinut într-o gură căscată inutil de mult. Se ridică de pe scaun şi aşezându-se pe o margine a patului, îi făcu semn celuilalt să-i mai toarne. Lazăr Bordea era buimăcit pe de-a-ntregul. Îl auzise vorbind despre nişte aur ascuns în piciorul de lemn, dar avea impresia că îmbătându-se, bătrânul îşi bătuse joc de el. În cele două rânduri când fusese închis, auzise despre tot felul de spargeri şi ascunzători, dar despre una ca cea amintită era convins că nici o minte întreagă n-ar fi izbutit s-o născocească. „Mai pune şi tu câte un rachiu, că doar începând din seara asta suntem tovarăşi! Să bem aldămaşul!..." strigă oaspetele, bălăbănindu-şi mâinile împrejurul trunchiului. Ochii lui deveniseră albicioşi, limba i se împleticea şi căpătând deodată poftă de vorbă, începu să povestească destul de curgător: „Când am venit să-mi dea despăgubiri — ţi-am istorisit eu tărăşenia — cucoana m-a luat de mână şi m-a dus la ăla de ţine prăvălia pentru şchiopi. Şi p-asta ţi-am spus-o. Îmi ia el măsură şi-mi zice să viu peste câteva zile. Două, parcă; ori chiar mai multe... Asta n-are importanţă... Cucoana zicea că e doctor. Îi şi spunea într-un anume fel... Vorba e că în ziua cu pricina a mers iar cu mine,

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

ca să vadă dacă sunt mulţumit ori nu. Cum dracu să nu fiu!... Până să mi-l pună, doctorul a luat-o pe cucoană, au suit nişte scări, au deschis o uşă şi s-au pierdut îndărătul ei. La început, gândul meu a fost că trăiesc amândoi. Uneori, pe femei le mai apucă damblalele şi la bătrâneţe!... Am stat cât am stat, şi dacă am văzut că nu se mai arată niciunul, m-am dus să bat în uşă. Am găsit-o crăpată. Se vede că se deschisese singură, ori că o lăsaseră ei dinadins aşa, ca să mă pândească să nu pun mâna pe ceva. Cu urechile mele i-am auzit vorbind: «Ar fi o mare imprudenţă să păstraţi în casă o asemenea valoare!» «Şi, dumneata ce mă sfătuieşti să fac?» «V-am spus. Deocamdată nu trebuie făcută nici o mişcare. Nimeni nu se bagă. Sau se tem, sau n-au cu ce-o acoperi...» «Şi, dacă moare?...» «După cum arată, mai are destui ani de trăit! Oricum, într-o asemenea eventualitate este mult mai uşor să ne descurcăm. Aruncaţi totul în spinarea mea. Îl puneţi să semneze de primire. Nu are de ce să se împotrivească. În caz de deces eu am să declar că piciorul i-a fost dat numai în folosinţă, şi i-l desfac...» Ce avere o fi în lemnul ăsta al meu dat cu vopsea pe deasupra, nu am de unde să ştiu. Un lucru e sigur, însă: aurul l-am aici, înlăuntrul lui!... Acum mai toarnă şi dumneata, un pahar că ţi-am spus tot." Lazăr Dobre Bordea se înfioră. „Şi nu ţi-a venit poftă să ţi-l rupi şi să-l cauţi pe dinăuntru?" întrebă el. Bătrânul râse în galopuri. „Cum dracu să nu-mi vină? Da, m-am temut. Să zic că mi-l spărgeam cu barda şi ele mă chemau la Bucureşti, după cum s-a şi întâmplat. «Ei, Vasile unde-ţi este piciorul pe care ţi l-am dăruit?...» «Păi, aşa şi pe dincolo, cucoană...» «Cum, aşa şi pe dincolo?...» «Bine...» Una ca ea mi-ar fi dat cu toporul în cap ori mă preda la miliţie. «M-a prădat, tovarăşe!...» «Martori aveţi?...» «Cum să nu; doctorul cutare...» I-ar fi spus numele şi ce fel de doctor e, şi eu n-aş mai fi văzut soarele cu ochii!..." „Dacă făcea una ca asta, intra şi ea odată cu dumneata." „Păi, eu de unde era să ştiu?!... Ţi-am spus: găseşte un om de încredere şi-ţi dau o parte din trei!..." Lazăr tăcu. Îi umplu paharul, îndemnându-l să bea cu un zâmbet de cumsăcădenie. Începuseră şi cea de a doua sticlă. Goliseră aproape de-o palmă din ea. El băuse ceva mai puţin. Într-un timp, bătrânul începu să lălăie un cântec fără vorbe. Dădu câteva chiote lipicioase ceru să-i mai umple încă o dată paharul, gustă din el, icni de câteva ori, după care, cascând ochii, îl împinse pe Lazăr cu degetul în obraz. „Dacă ai de gând să mă jefuiesti, te dau pe mâna cucoanei. Şi nu pe mâna ăsteia bătrâne; din gheara ei poate că ai mai scăpa cu zile. Îţi fac vânt la a tânără. Aia îţi înfige unghiile în beregată şi îţi scoate coşu' pieptului prin deschizătură!..." După ce spuse asta, încercă să zâmbească. Zâmbetul rămase neisprăvit, pleoapele îi acoperiră ochii numai pe jumătate şi prăbuşindu-şi capul pe marginea mesei, adormi. Lazăr îl privi încă multă vreme, neîndrăznind încă să-l atingă. Prezenţa bătrânului în casă aproape că-l înspăimânta. Îşi dădu seama la timp că dacă nu acţionează, beţia celuilalt va trece, norocul său spulberându-se odată cu ea. „Cu o asemenea ocazie nu te întâlneşti de două ori într-o viaţă!" gândi el. Îl luă pe bătrân în braţe şi îl aşeză de-a lungul patului, ca pe un mort. Ieşi afară, sau în camera de alături — nici el nu ştie — de unde se întoarse foarte curând, purtând în mână un fierăstrău cu dinţi mărunţi, poate din cel de tăiat fierul. Ciocăni din loc în loc piciorul adormitului, care horcăia de parcă şi-ar fi dat sufletul, se hotărî, şi începu să taie cam de la jumătatea distanţei dintre un genunchi şi un călcâi adevărat. Hârşiitul fierăstrăului şi sforăitul mugit al beatului îl speriau. Cu siguranţă că şi capul lui era împânzit de băutură şi ca la toţi oamenii beţi, gândurile profunde, ascunse, i se amestecau cu cele de suprafaţă, superficiale. A făcut două retezături, după care, cu un cuţit, a spart marginile lemnului. Bătrânul nu minţise. Banii erau acolo. Douăzeci şi două de monezi de aur!... Lazăr le-a luat şi le-a băgat în sân. Câteva clipe a încercat să împartă suma în trei, socotind cât i s-ar fi cuvenit. Şi mâna şi gândurile îi tremurau. Îi venea să-l lase în casă şi să fugă. Scormoni cu degetele în dreapta şi în stânga deschizăturii ca să nu fi rămas ceva înăuntru şi încercă să pună la loc bucata de lemn. Ca s-o poată fixa i-ar fi trebuit câteva ţintişoare. Dacă izbutea, nimeni nu l-ar mai fi putut acuza. „Mi-ai luat aurul, Lazăre!..." „Eşti nebun, neică Vasile? Îţi desfaci singur piciorul şi dai vina pe mine? Eu te găzduiesc ca pe oameni de treabă şi dumneata mă faci hoţ? Nu şade frumos!..." încearcă el să lege o vorbă imaginară cu cel adormit, cotrobăind prin sertarul mesei după ţintele de care avea nevoie. Când se apropie din nou de pat, ochii bătrânului erau aţintiţi asupra lui. Erau albaştri, de un albastru atât de intens, încât păreau aproape negri, şi închideau în ei o strălucire stranie, netulburată de nimic pământesc, strălucirea pe care n-o au decât ochii muribunzilor. „Mi-ai luat banii, Lazăre!..." şopti el „Nu ţi-am luat nimic. N-a fost nimic înăuntru", se trezi el vorbind fără voie. „Adică să te cred pe tine şi să nu-l cred pe doctor şi pe cucoană? Aşa zici tu?... Măcar de-am să mă mai pot folosi de picior! Opreşte-ţi partea şi dă-mi restul! spuse el cu un ton de poruncă. Aburii băuturii se împrăştiaseră şi din capul unuia, şi din al celuilalt. Bătrânul vorbea ciudat de încet, pe când Lazăr, încercând să spună ceva, se bâlbâia mai mult. „Mai bine... eee... ăăă... săăă... ăăă... bei să... ăăă... bei să... ăăă... bem un pa... aaa... ahar..." „Nu mai pun băutură pe limbă. Mi-ajunge!... Opreşte-ţi partea după învoială şi dă-mi restul. Dacă nu, te reclam!..." „Du-te şi mă reclamă. Puţin îmi pasă. N-am să recunosc nimic. Ai să ieşi în pagubă, ascultă-mă pe mine! Ori te socotesc nebun şi te bagă în balamuc, ori nimereşti la puşcărie!... Mai bine culcă-te. Mâine dimineaţă o să mai vorbim. Poate ne înţelegem. Chiar cu mâna goală n-am să te las eu!..." După vorbele astea a deschis uşa, a trecut prin săliţă în cea de a doua încăpere şi s-a încuiat pe dinăuntru. A dormit un somn drept, fără zbucium. L-au trezit doi necunoscuţi. Luat prin surprindere, Lazăr Dobre Bordea a mărturisit tot. În poartă, bătându-se cu o nuieluşă peste piciorul de lemn ca un militar peste o cizmă, oaspetele de peste noapte a râs şi i-a aruncat pe deasupra umărului: „Eşti necinstit!..." L-au condamnat pe amândoi. Pe el cu trei ani mai mult, din cauza cazierului. N-au stat la un loc. După un timp bătrânul s-a îmbolnăvit şi a fost băgat într-un spital. Din câte se vorbeşte, acolo ar fi şi murit...

Când s-a trezit din gânduri, se apropia satul. Se auzeau câinii lătrând lat şi gros; nu era nici zi, nici noapte ca lumea, nici vară, dar nici toamna nu venise, cu ploile ei. Nu îndrăznea să intre în sat. Se aşezase pe marginea şanţului şi apăsându-şi degetele pe ochi, încercă să ghicească ce va găsi acasă. Nevasta o să-i iasă în întâmpinare. O să-şi strângă femeia în braţe, până îi va simţi sângele bătând în coama sânilor. Al dracului o mai dorise cât a fost închis. Dar clipa îmbrăţişării se vede că va fi de sticlă şi se va sfărâma, între cei îmbrăţişaţi vor creşte urzici, iar de la subţiori le vor ţâşni şerpi veninoşi. „Te-ai săturat să mai dai cu gura, Tomo?..." o să-l întrebe ea cu răutate. Tu ai plecat pe ici încolo, iar pe mine m-ai lăsat să mă batjocorească lumea şi să mă arate cu degetul". Cu siguranţă că vorbele ei vor împrumuta veninul şerpilor, ca şi când el ar fi fost să se dea în lanţuri la bâlciul din piaţa Oborului şi ar fi uitat să se mai întoarcă acasă. Poate că avea dreptate femeia. Nu-i uşor să rămâi singură într-o curte din care bărbatul a plecat dus de la urmă de un om al legii. Şi cu toate astea să fi fost chiar atât de vinovat încât până şi nevasta, sufletul cel mai apropiat, să-i arunce vorbe de ocară? De câtăva vreme părăsise firul drumului cu şanţuri pe de lături şi gropi pentru plopi, şi călca rar marginile bătătorite ale unei poteci care avea să-l scoată dincolo de grădini, ocolind mijlocul satului, dar apropiindu-l de casă. „Să-mi arunce ea mie astfel de vorbe?" îşi puse Toma întrebarea în gând şi ca s-o deslușească se opri în marginea unor porumburi. „Şi ce-am făcut, mă rog? De unde era să ştiu eu că n-am voie să-mi scriu pe casă numele întreg?! Acum ce să fac? Să pun toporul pe ea? Să umblu cu tinicheaua cu gaz şi să-i pun foc? Că mă cheamă Radu Florea Gheorghe? Dacă m-ar fi botezat Dumitru, era altfel? Poate că era. O literă de la Radu, una de la Dumitru şi una de la Gheorghe, iar deasupra anul. Orice mi-ar zice ei, ştiu că din asta nu mi se trage. La proces nimeni nu mi-a pomenit de casă şi nici numele scris deasupra geamului." Călătorul se ridică continuându-şi drumul de întoarcere. După felul în care mergea, se părea că toate gândurile de până atunci dau ocol satului căutând un loc unde să se aşeze, semănând cu nişte vrăbii izgonite din cuiburi. Fiecare gând odată ajuns îi aducea în faţa ochilor chipul celui după care fusese trimis, şi în clipa în care Toma sări gardul care-i despărţea curtea de câmp, se trezi într-o gloată de chipuri. Unele erau vesele, altele posomorâte; unele îl scormoneau cu priviri obraznice şi chiar batjocoritoare, altele, dimpotrivă, se străduiau să nu-l privească drept în ochi. Cine ştie ce declaraseră la anchetă şi văzându-l pe Toma întorcându-se la casa lui, îi cuprinsese ruşinea. Toţi erau acolo. Unul, chiar, îi şoptise în fugă: „Băi, Izet, eu n-am vrut să iscălesc da' mi-a zis că-mi ia completarea la treizeci de ari şi n-am vrut s-o pierd. Du-te dracului, că şi tu ai fi făcut la fel"... Toma tresări. „Păcătos e sufletul ţăranului când e vorba de avere..." gândi el şi se aşeză printre ceilalţi, la şedinţa convocată cu toţi membrii de partid pentru construirea unui monument în mijlocul satului. Întâi a vorbit preşedintele sfatului. A spus ce-a spus şi oamenii au ridicat mâinile în semn de aprobare. Avea gura cleioasă de băutură, se deschiseseră cazanele de ţuică, şi nu-l prea îndemna sufletul să născocească prea multe cuvinte. Oamenii nu s-au împotrivit. Fiecare avea pe cineva, un neam cât de îndepărtat, mort pe front. Unii căzuseră „încolo", alţii „încolo"... Erau destui. Vreo câţiva inşi s-au înscris la cuvânt dându-şi cu părerea cum să arate monumentul şi unde să fie aşezat. Concluziile le-a tras un „tovaraş de la centru". Nu se poate şedinţă fără concluzii. A vorbit răspicat, nu ca preşedintele, de câteva ori a bătut cu pumnul în masă, după ce mai înainte spintecase aerul cu palma tăindu-l în felii drepte. A spus că cei care au luptat „încolo" nu au ce căuta pe monumentul satului şi că e o ruşine să le pomeneşti şi numele. Li s-a zis „bandiţi", „trădători", şi câte şi mai câte, după care s-a dat dispoziţie celui cu starea civilă să-i extragă din registru pe toţi aceia care au „căzut vitejeşte" numai „încolo". Şedinţă scurtă. Aproape nu-ţi venea să crezi că scapi aşa de repede. Dacă durase trei ceasuri. Ca s-o mai lungească, Toma s-a ridicat în picioare, el fusese „şi-ncolo", „şi-ncolo", spunându-i răspicat celui care fuma o ţigară scoasă dintr-un pachet lăcuit: „Nu-i trecem, nu-i trecem... de fapt, ce-au făcut? S-au dus să-şi cucerească crucea de pe mormânt!..." Tovarăşul din prezidiu s-a apropiat de urechea preşedintelui, cerând numele, «apoliticului». Preşedintele i l-a dat, adăogând: „Şi să ştiţi că e cam colţos!..." Tovarăşul „cu munci de răspundere" şi-a notat în agendă: „Radu Florea Gheorghe, zis Toma Izet, pe care «organul de resort» îl caracterizează de «colţos»..." Ultimul cuvânt l-a subliniat de trei ori cu roşu... Au trecut întâi vreo câteva săptămâni. S-au făcut echipe de câte trei inşi, cu caiete liniate anume şi cu creioane chimice la îndemână, care au umblat din casă în casă scriind în pătrăţica „numele şi pronumele"; «cutare — cutărică», iar la rubrica „suma" «atât şi atât» După bani au umblat numai sărbătoarea, când era toată lumea acasă. Ce se strângea, unii au dat găini, ouă, „se valorificau" la cooperativă şi i se dădea preşedintelui ales în fruntea „comitetului de iniţiativă pentru construirea unui monument în comuna cutare, satul cutare..." În tot acest timp, cel de la „starea civilă" a răscolit toată arhiva sfatului în căutarea „eroilor căzuţi vitejeşte, încolo". Nu s-au găsit decât trei. Alte sate fuseseră mai norocoase: unul, doi „încolo", zece cinsprezece, „încolo..." Meritau să li se înalţe monument. O vreme nu s-a mai vorbit nimic. Banii fuseseră strânşi, procesul verbal semnat, preşedinte de monument exista, totul era în ordine. Spre toamnă, începuseră ploile lui noiembrie, mare forfotă în sat. Şedinţă la căminul cultural. Venise chiar vicepreşedintele de la „sfat raion" să analizeze personal „munca culturală şi sănătatea pe comună". Asta da şedinţă. Se prezintă rapoarte, se critică, se înscriu pe puţin douăzeci la cuvânt, mai mare dragul să asişti la ea. Spre mijlocul nopţii, când s-a isprăvit, atât criticaţii cât şi cei care i-au învinuit, s-au adunat la camera oficială „să servească ceva" împreună cu vicepreşedintele care „răspundea" de cultură şi sănătate pe întregul raion. Din câte povesteşte Nae Calistru, agentul veterinar — sectorul lor n-a fost pus în discuţie, că nu se poate analiza întreaga activitate într-o singură zi — a fost al dracului de frumos. El a servit la masă. Adică nu chiar la masă; el era la băutură şi la tăiatul fripturii, că se pricepea; la adevărata masă au servit două învăţătoare criticate pentru lipsa de activitate culturală de preşedintele sfatului. Păcat că s-a grăbit vicepreşedintele. Pe la opt dimineaţa a plecat. Trebuia să participe la „analiza învăţământului" într-o altă comună, iar şedinţa cu cadrele didactice fusese planificată pentru orele „paisprezece", cum spunea el. Ceilalţi au mai rămas. Chiar el i-a îndemnat: „Simţiţi-vă bine, tovarăşi! Nu înseamnă că dacă eu plec, se strică şi petrecerea. Noi recomandăm chiar asemenea întâlniri pentru intelectuali! Se cunosc mai bine, se apropie unii de alţii..." Şi într-un caz şi-ntr-altul, ei tot ar fi rămas, dar nu se cădea ca un om aşa de mare să nu rămână cu impresia că la plecarea lui petrecerea se strică şi că toţi o regretă. Om de viaţă, vicepreşedintelui îi plăcea să se impună în faţa subalternilor, înţepându-i uneori cu ironii discrete, fapt pentru care era deosebit de apreciat. Când ridicase primul pahar, spuse zâmbind: „Sper să fie o atmosferă caldă. N-o să vă purtaţi duşmănie. Nu se poate şedinţă fără criticaţi. De ce le-am mai face?!... Sănătatea şi munca culturală o mai analizăm abia peste un trimestru. Atunci o să fie rândul criticaţilor de astăzi, să tragă pe ceilalţi. Şi-aşa mai departe... Cum a zis ăla la ziar: «Timpul trece, leafa merge, noi cu drag muncim!...» Cum să nu iubeşti un asemenea om?... Ar fi păcat!... De câte ori vorbea, vicepreşedintele vibra ca un fir de telefon în bătaia vântului. ■

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

Cartea de critică în „Biblioteca pentru toţi"

În dezbatere: *Întoarcerea autorului* de Eugen Simion

Critică şi metodă

O analiză şi în acelaşi timp o dezbatere asupra criticii literare franceze, mai vechi şi mai noi, face Eugen Simion în amplul studiu *Întoarcerea autorului*, tipărit iniţial în 1981 şi reeditat, în mod inspirat, spre sfârşitul anului trecut la editura „Minerva".

În prefaţa din '81 a cărţii, Eugen Simion recheamă pe *autor* în centrul discuţiilor de teorie şi critică literară. Gestul implică un anume risc fiindcă se plasează într-o serie a coincidenţelor generatoare de interogaţii. În aceeaşi perioadă, cei mai în vogă teoreticieni literari europeni considerau *autorul* un „proscris", iar noua critică îi decretase, cu acte în regulă, decesul. Multe dintre cărţile universitarului bucureştean pornesc de la un risc asumat, criticul fiind vădit interesat să privească mai departe de linearitatea opiniilor comune şi totdeauna dornic să descopere, în confruntările de idei, nuanţe incitatoare menite a împinge faptele şi fenomenele dincolo de orizontul cunoscut. Legitimitatea acestui „specific" al scrisului său e dată de trei calităţi: cunoaşterea profundă a subiectului cercetat, un spirit răzvrătit (în sensul bun al cuvântului), de om nemulţumit permanent de rezultatele cunoaşterii şi un remarcabil talent în a aduce clarificări acolo unde înţelesurile par confuze, incifrate, rebarbative. Fervoarea unor astfel de argumente se confirmă, în cartea de faţă, a cărei reeditare e un semn de clasicizare. Eugen Simion devine aici un apărător al „cauzei" *autorului*. Demersului privind nonexistenţa *autorului*, considerat închis de unii dintre fanaticii metodelor moderne ale teoriei literare, criticul român îi „deschide" o cale amiabilă de dialog. Aşează cu subtilitate, faţa în faţă, teoreticieni şi metode care se ignoră de la înălţimea certitudinilor absolute. Printr-un act de fină diplomaţie literară construieşte punţi de mediere între acestea. Pătrunde într-un univers de antiteteze cărora le surprinde cu uşurinţă, uneori ironic consternat, fisuri demonstrative, prejudecăţi inclemente, orgolii sacre, dar insistă asupra punctelor potenţiale de „reconciliere". În apărarea *autorului*, analistul îşi stabileşte laboratorul la răscrucea mai multor metode punând sub lupă vechile deprinderi ale criticii şi descoperirile sau invenţiile de ultimă oră, în care impasul *autorului* există, acesta fiind excomunicat, pe nedrept, din operă. Opinia lui Eugen Simion e că nu i se poate aproape în nici un chip anula prezenţa, *autorul* trăind, în realitate, o spectaculoasă anamorfoză: de la eul superficial la cel *profund* de la cel profund, la cel totalizant, de la cel totalizant la „masca" lui (derivată din realitatea unică a textului) şi până la *scripteur*, „autorul de hârtie", fiinţă lingvistică. Toată această evoluţie contradictorie se regăseşte în formulele trecerii de la „aventura unei scriituri" la „scriitura unei aventuri" pe al căror „parcurs" *autorul* dispare, operele devin fiicele formei lor şi intră în ecuaţie un al treilea factor: lectorul.

Autorul însă trebuie revendicat în numele dreptului demiurgic al Creatorului. Cu incisivitate, Eugen Simion observă că până şi cei mai înverşunaţi adversari ai *autorului* îşi scriu textele incriminatoare cu o vehemenţă şi o indignare tipice actului individualizator, asemănându-se în spirit cu zeii (creatorii) sau având cel puţin reminiscenţe de această factură.

Autorul e dominat, în destinul său, de blestemul existenţei. El fiinţează nu din suma aritmetică a actelor de viaţă, ci din „convergenţa liniilor de forţă din scenariul pe care-l prefigurează faptele lui. Faptele lui esenţiale, momentele sublime, clipele de inerţie". Opera se află într-o relaţie de determinare, de cauzalitate cu viaţa *autorului*, biografia trebuind să explice, ori de câte ori o invocăm, coerenţa unui destin, structura unei existenţe. Evident, ea intră în discuţie de la o anumită treaptă estetică a operei. Profesorul Eugen Simion înglobează actul critic unui sistem de lectură şi vede în acesta oglinda fidelă a profunzimilor operei.

Cartea e un lung demers şi indică la prima vedere un efort de asceză. Criticul apelează însă la un stil eseistic, spumos şi de o certă savoare, constituindu-se într-un abil inspirator de direcţie, care introduce în pledoarie noi şi imprevizibile elemente. Cititorul urmăreşte cucerit demonstraţia, succesiunea de lumini şi umbre ce acoperă expunerea subiectului. Acesta rămâne în continuare învăluit în mister, fiind stăpânit perfect de „vorbitorul" din faţa noastră care ştie răspunsul la întrebările ivite, deţine toate „semnele" şi ne convinge de importanţa lor. Nu perseverează de dragul demonstraţiei în sine, ci pentru a îngădui faptelor să se aşeze în ordinea logică a cursivităţii spre revelaţie şi adevăr, lasându-ne impresia că alegem singuri, uitând în plăcerea lecturii că suntem, în realitate, ghidaţi pas cu pas.

Întoarcerea autorului e una dintre acele excelente cărţi de critică şi teorie literară care demonstrează că metoda are în critică valoarea celui ce-o aplică.

Lucian CHIŞU

Discurs împotriva fanatismului

La prima apariţie, în 1981, *Întoarcerea autorului* era o carte polemică şi, pentru contextul ideologic de la noi, subversivă. Ea propunea o replică de anvergură, coerentă, la rigorismul metodologic din teoria şi critica literară, repunând în discuţie o relaţie fundamentală din spaţiul creaţiei: operă-autor. Ideile criticului, în dezacord, cum vom vedea, cu o întreagă tradiţie a modernismului european, denunţau, pe de altă parte, mai mult sau mai puţin camuflat, procesul de masificare şi omogenizare a societăţii. Nu vreau neapărat să circumstanţializez, să pun în disidenţă volumul lui Eugen Simion, însă pledoaria lui pentru întoarcerea autorului din exil (chiar dacă este vorba doar de o exilare prin metodele criticii) însemna un elogiu al diferenţei şi al persoanei; un refuz orgolios al anonimatului. Reeditarea din 1993 (în „Biblioteca pentru toţi") actualizează, aşadar, o carte semnificativă pentru critica europeană şi pentru spiritualitatea românească postbelică. Ea premerge un demers al celei dintâi, în plină ofensivă astăzi, acela al rupturii de utopia structuralismului şi a metodologiilor congene sau derivate din acesta. În al doilea rând, ea reprezintă unul dintre semnele decomplexării culturii noastre, căci *Întoarcerea autorului* este (trebuie să fie) destinată unei cariere internaţionale. În critica noastră ea nu a avut impactul necesar şi pentru motivul că aici noua critică nici nu a atins radicalismul celei occidentale şi nici nu s-a afirmat pe fondul unor polemici de anvergură. Protagoniştii ei redutabili s-au ivit chiar în mediul în care ar fi trebuit să întâmpine rezistenţă, anume cel universitar. Eugen Simion însuşi este unul dintre adepţii ei (o vreme cursant al lui Roland Barthes), cel care a introdus la noi *figura* (de inspiraţie genette-iană) ca modalitate a unui demers critic complex şi sistematic, depăşind atât formalismul, cât şi impresionismul („critica de gust"). Cartea de faţă este, în fond, o incursiune în ideologia şi practica noii şi ale noii noii critici prin care poate fi identificată figura spiritului creator sau, în mod direct, după cum precizează criticul, „ea îşi propune să discute o relaţie mai fină şi, în mod cert, mai misterioasă. Relaţia dintre operă şi creatorul care se *descoperă* pe sine pe măsură ce scrie".

Punctul de plecare al cercetării se află în vechea disjuncţie operată de Marcel Proust între *eul profund* şi *eul superficial*, prin care se punea capăt definitiv „criticii biografice" şi după care începea procesul de privilegiere absolută a operei şi de punere în paranteze a autorului (viaţă privată, ideologie, intenţii premeditate despre creaţie etc.). Sigur că astfel prezentate lucrurile, facem o simplificare brutală. În realitate este vorba despre nişte mutaţii de profunzime în conştiinţa critică, urmare a metamorfozelor creaţiei înseşi precum şi a unui nou orizont al cunoaşterii (intuiţionismul, psihanaliza, fenomenologia, existenţialismul, structuralismul ş.a.). Concentrându-se exclusiv asupra operei autonome, critica îşi afirmă de fapt propria-i autonomie, iar excesele ei metodologice aparţin, la urma urmelor, spiritului interogativ şi experimentalist al veacului.

Pe de altă parte, contestând cultul creatorului, respectiv al geniului, specific romantismului, modernii, pornind de la celebra propoziţie a lui Rimbaud „car je est un autre!", încep căutarea acestui „altul" ambigen, o indeterminare fecundă de fapt, care îl suspendă pe autorul în carne şi oase însă invocă existenţa unuia profund, „necunoscut", cel care, la limită, este scris de operă. Aşadar, pe traiectul acestor relaţii, Eugen Simion arondează în fond problematica cvasiintegrală a criticii literare, pledând, în cele din urmă, pentru o critică „interpretativă" (în consens cu Starobinski) „care să nu elimine nici un element esenţial al operei şi să nu elimine, din discuţie, nici relaţia cu cel care a scris-o". Acceptând cu supleţe o metodă (ca disciplină intelectuală şi depăşire a stadiului de simplă „simpatie spontană faţă de opera literară"), critica este o analiză în profunzime, însă şi „meditaţie liberă": pe scurt, „ştiinţă" şi „creaţie". Interpretările autorului asupra câtorva mari critici şi scriitori (de la Proust şi Valéry la Roland Barthes, Sartre, Malraux, E. Ionescu, Mircea Eliade sau, din spaţiul românesc, Marin Preda, G. Călinescu, Titu Maiorescu) sunt excepţionale. Parcă niciodată scrisul lui Eugen Simion nu a fost atât de riguros şi dezinvolt, de conceptualizat şi totodată spontan, „graţios". Surprinzătoare, în sensul că expresive, rămân meditaţiile sale, care sunt, în esenţă, nişte reacţii ale unei lucidităţi responsabile şi subtil moraliste în faţa creaţiei ca dimensiune fundamentală a condiţiei umane. La un asemenea nivel, *Întoarcerea autorului* poate fi citită şi ca un discurs împotriva fanatismului, de orice fel.

Petru POANTĂ

Carte de învăţătură

Mi se pare surprinzător cum o carte aflată în perimetrul criticii poate (a putut) să-şi adauge, peste ani, noi virtuţi şi semnificaţii, păstrându-şi nemodificat conţinutul. Când Eugen Simion publica, în 1981, *Întoarcerea autorului*, cartea „era" un excelent studiu în care teoria literaturii şi teoria criticii se întâlneau cu critica aplicată, pentru a alcătui o posibilă sinteză faţă de opera literară în relaţie cu autorul ei. Nu puţini au fost aspiranţii în ale criticii care au văzut în acest studiu o carte de învăţătură şi nici chiar criticii care au văzut în acest studiu o carte de perfecţionare. Eugen Simion readucea în discuţie (la noi, în premieră şi, de atunci încoace, realizare-unicat) o problemă abandonată de o bună bucată de vreme de critica literară europeană: relaţia dintre autor şi opera lui sau, în terminologia proustiană, între *eul social şi eul profund* al scriitorului. O pledoarie pentru tema biograficului în critică, destinată să atenţioneze criticul asupra dreptului de a „exista" în propria sa creaţie şi de a cere să se ia act de această existenţă.

Pentru a convinge (ceea ce se şi întâmplă), cartea face o incursiune în istoria criticii, cu un profesionalism sever, ferit de ariditate prin situarea noţiunilor, sistemelor şi atitudinilor critice într-o epocă „epică" inedită. Printre rândurile cărţii, autorul îşi face discret cunoscute structurile interioare, modul de a vedea lumea şi de a se mişca în ea, precum şi preferinţele drept cântărite, cum ar fi inspirat opţiune" exprimată în titlul primului capitol: „Contre Saint-Proust".

Reeditată la peste un deceniu de la apariţie (1993), *Întoarcerea autorului* îşi conservă semnificaţiile de atunci, dar pretinde şi o lectură în spiritul momentului actual, ale cărui date psiho-socio-politice sunt serios modificate şi produc perturbaţii în spaţiul literar. Într-un anumit gen de „acţiune critică", practicată din nefericire cu o frecvenţă îngrijorătoare, „tema biograficului" pătrunde pe uşa din dos, hoţeşte, cu un ciorap tras peste cap (pentru ca adevărata faţă morală a criticului să rămână ascunsă) şi cotrobăie prin viaţa scriitorului, răvăşindu-i lucrurile, trăirile, opţiunile, impasurile, în căutarea vreunui „obiect compromiţător". Când i se pare că l-a găsit, „criticul" îl arată triumfător lumii, îndemnând, mai de-a dreptul, mai printre rânduri, la lapidarea idolului.

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

E uşor de observat că, practicată astfel, critica biografiei scriitorului este o acţiune inchizitorială destinată întocmirii unui dosar (cu probe de multe ori mistificate) şi formulării unei sentinţe (politice cel mai adesea) dinainte stabilite. Pusă într–o asemenea postură, critica devine act demascator, criticul procuror politic, iar autorul victimă a acestor imposturi. Evident, din tot acest „sistem“, lipseşte elementul cel mai important, opera, care încetează să mai fie o valoare artistică ce–şi incorporează valori ale existenţei şi devine un simplu obiect condamnat la demolare, ca urmare a „erorilor“ sociale ale autorilor.

În acest context, cartea lui Eugen Simion îşi adaugă funcţii pe care împrejurările apariţiei nu le făceau acute. Ea poate servi (evident, acolo unde se mai poate face ceva) ca modalitate de reciclare a acelora care, hăituind autorul în ipostaza sa socială, uită că acesta trebuie cunoscut şi judecat prin opera sa. Este desigur, o accentuată funcţie morală pe care *Întoarcerea autorului* o actualizează cu o energie necesară în circumstanţele actuale.

Andrei GRIGOR

Autorul ca necesitate a cititorului

Hotărât lucru, Proust–teoreticianul nu este un adversar pe măsura lui Eugen Simion. Sagacitatea criticului demonstrează cu multă uşurinţă demersul unui romancier conştient de noutatea formulei sale estetice, dar umoral şi cât se poate de ingrat. Pentru că (şi aici mi se pare că se află unul din punctele de plecare ale *Întoarcerii autorului)*, într–adevăr, Proust nu se răfuieşte cu o metodă, pe care el însuşi o foloseşte, cât cu criticul de autoritate al generaţiei şi formulei estetice precedente. *Autoritatea* criticului *Convorbirilor de luni* l–a iritat pe romancier (Eugen Simion demonstrează chiar existenţa unui complex Sainte–Beuve) la fel de mult ca poetica romanului realist definită de succesiunea Stendhal–Balzac–Flaubert. L–a mai iritat şi dreptul pe care şi–l arogă criticul, de a scotoci prin intimitatea textului, ca şi a autorului acelui text. Reacţia proustiană, vehementă, dar justificată numai psihologic, nu şi teoretic, o declanşează pe cea a lui Eugen Simion. Care, lucru rar în scrierile sale, devine aici radical, nu rareori caustic şi deloc concesiv. Pentru că, fără să spună acest lucru în chip explicit, criticul desluşeşte în destul de confuzul demers proustian un atac nu numai împotriva unui critic ori a unei metode, ci împotriva instituţiei criticii literare înseşi. A–i refuza criticii dreptul de a glosa pe marginea relaţiei autor–text, cum pretinde Proust, înseamnă a–i reduce extrem de mult domeniul de manifestare, importanţa şi utilitatea. Înseamnă a o transforma într–o îndeletnicire „tehnică“, scoţând–o astfel în afara literaturii.

Ceea ce structuraliştii deceniilor '60–'80 au şi făcut. Exceptându–l pe Barthes, cei de la *Tel Quel* (Kristeva, Genette, Lejeune, Hammon *e tutti quanti)* sunt ilizibili şi, comparativ cu zgomotul pe care l–au produs în momentul apariţiei, contribuţia lor la „schimbarea la faţă“ a disciplinei mi se pare destul de redusă.

Dacă nu aş şti că termenul îi displace, aş spune că Eugen Simion a fost, prin *Întoarcerea autorului*, protocronic. Nu numai că a sesizat cât se poate de exact că nu formaliştii ruşi şi nici Barthes nu au fost responsabili de explozia structuralistă, ci acest opuscul ciudat al lui Proust, intitulat atât de sugestiv pentru un psihanalist, *Contra lui Sainte–Beuve*, dar, în plină eră a noii critici, el propune o regăsire a autorului. A acelui autor pe care tematiştii, sociologii şi semioticienii îl ignorau programatic, a acelui autor care pentru critica psihanalitică nu mai era decât o combinaţie întâmplătoare de reziduuri sufleteşti. A acelui autor pe care, în ciuda tuturor încercărilor de a–l goni din text, suntem mereu tentaţi să–l căutăm, să–i aflăm atât fiinţa de hârtie (Barthes), cât şi fiinţa în carne şi oase. Să intrăm în contact cu el, să dialogăm.

Departe de a crede într–o „mistică a Estului“, am totuşi convingerea că *Întoarcerea autorului* nu putea veni decât de aici. Pentru că numai aici acea structură morală a existenţei, care dublează întotdeauna o mare operă, ne era, nouă, cititorilor, absolut indispensabilă. Numai aici deficitul de comunicare, de *dialog* al societăţii a supradimensionat această necesitate de a comunica, într–un fel, cu autorul textului. În sfârşit, numai aici tragismul condiţiei intelectualului a dat naştere celor mai ciudate forme de manifestare şi întrepătrundere a eului profund cu eul social. Nu sunt deloc întâmplătoare prezenţele lui Marin Preda (după mine, cea mai mare conştiinţă a literaturii române postbelice) şi George Călinescu în capitolul *Structura unei existenţe.*

Protocronic, Eugen Simion nu este, însă, responsabil de excesele neo–biografismului ce a urmat cărţii sale. Biografiile romanţate care au inundat piaţa literară, mai ales peste ocean, nu sunt altceva decât sechelele structuralismului şi o dovadă peremptorie că noua critică nu ştie încă să opereze în termeni de *instituţie literară*, cum propunea Barthes. Ea simte nevoia să elimine ba autorul, ba textul, apoi, din nou, autorul (cum face neo–istorismul lui Steven Greenblatt, care–l consideră pe autor, şi nu textul, ca un semn al timpului său istoric, în care apoi îl şi caută). Republicarea cărţii lui Eugen Simion şi traducerea ei în Statele Unite sunt salutare şi cred că vor pune puţină ordine în această frenezie a unei critici care–şi caută libertatea în absenţa oricăror repere. *Întoarcerea autorului* nu este o pledoarie pentru un nou biografism, ci un eseu despre morala relaţiei autor–text–critic şi, în ultimă instanţă, despre responsabilitatea morală a criticului ca *raisonneur* al vieţii literare.

Mă încearcă, totuşi, un regret. Acela că noi, criticii români, am făcut prea puţin pentru o carte atât de mare. Am dovedit, o dată în plus (dacă mai era nevoie...), că nu ştim să ne impunem acele valori care ar găsi imediat audienţă şi dincolo de hotarele literaturii noastre. Şi nu mi se pare deloc întâmplător ca, în această tristă listă a „victimelor“ cecităţii şi invidiilor ce domnesc în viaţa noastră literară, următorul după Nichita, a fost Eugen Simion...

Răzvan VONCU

Actualitatea criticilor

Publicată într–o primă ediţie în 1981, cartea domnului Eugen Simion, *Întoarcerea autorului,* marca distanţarea criticului faţă de un anumit mod de a concepe, ca pe un dat fundamental, prioritatea şi autonomia operei literare în raport cu creatorul ei. Îndepărtându–se de teoretizările structuraliste, eseurile cuprinse în sumarul volumului nu îşi propun însă câtuşi de puţin revenirea la critica biografică, investigând, dimpotrivă, în direcţia unei relaţii „mai fine“ şi „mai misterioase“. Este vorba — afirma Eugen Simion — de relaţia dintre operă şi creatorul „care se descoperă pe sine pe măsură ce scrie“. Un asemenea demers presupune o „conştiinţă interogativă“ aptă să formuleze câteva întrebări esenţiale: în ce constă responsabilitatea omului care scrie în raport cu omul care trăieşte? cât de liber este creatorul faţă de opera pe care a produs–o şi cât de autonomă este aceasta din urmă faţă de creatorul ei? Concluzia criticului este că „de la un anumit grad al valorii estetice, *opera* îşi reclamă şi îşi creează *autorul* de care are nevoie“ (subl. E. S.) Ceea ce conduce — am adăuga noi — la o „reumanizare“ a operei, pe care grilele structuraliste tind să o reducă la o simplă organizare verbală. Criticul făcându–se astfel exponentul unui anumit „umanism“, căci validarea în plan axiologic a produsului literar implică raportarea lui la anumite ipostaze paradigmatice ale umanului, oarecum analoge cu ceea ce critica existenţialistă denumeşte „le Moi total“. În acelaşi timp relaţia autor—operă va fi complicată de luarea în discuţie a unui al treilea personaj: cititorul (şi mai ales „cititorul special“ care este criticul) şi — dintr–o asemenea perspectivă — Eugen Simion subliniază dimensiunile creatoare ale actului critic, nuanţând punctul de vedere sartrian, potrivit căruia creaţia nu este terminată dacă nu este luată în primire şi dusă până la capăt de un cititor care pe măsură ce descifrează se creează pe sine. „În fapt — se poate citi în eseul *Contre Sainte–Proust* — opera trăieşte pe două planuri: unul istoric (un proiect finit, închis într–un limbaj) şi altul virtual, subiectiv, variabil (un proiect născut din întâlnirea cu alte proiecte). Ca să iasă din inerţia, muţenia ei istorică, cartea are nevoie de acest descoperitor de semne (simboluri, mituri) care este criticul şi, în general, cititorul. Existenţa istorică face, pe scurt, posibilă existenţa subiectivă virtuală şi invers: fără un lector avizat, cartea rămâne un pachet de foi mâzgălite. Posibilitatea de interpretare începe din punctul în care se sfârşeşte tentativa de a închide într–un sistem convenţional de semne (textul) un număr de adevăruri elaborate. Interpretarea critică nu este independentă de ele.“

Actualitatea unor asemenea opinii în 1981 viza poate mai puţin domeniul strict literar. Pledând în fond (fie că era vorba despre „prezenţa“ autorului în operă sau despre dimensiunea creatoare a demersului critic) pentru dreptul la individualitate şi luând în consideraţie implicaţiile de ordin moral ale creaţiei estetice (pe care în luările sale de cuvânt postdecembriste criticul preferă să le treacă pe planul al doilea, vorbind despre „autonomia esteticului“), cartea domnului Eugen Simion putea să apară iconoclastă în raport cu politica culturală a regimului comunist. Un aer de subversiune, prezentă difuz în textele criticului, dădea cărţii, mai mult decât luările de poziţie antistructuraliste, încărcătura ei de actualitate. O actualitate care astăzi este cu totul alta, fireşte. Căci azi punctele de vedere ale lui Eugen Simion despre relaţia autor—operă şi mai cu seamă „pledoaria“ sa în favoarea autorului devin incitante prin raportare la textualismul ultimului deceniu. Şi, mai mult decât în 1981, aserţiunile criticului se constituie în criterii de validare (sau invalidare) a unui anume mod de a înţelege literatura. Iar cartea, în ansamblul său, nu mai este receptată astăzi decât ca o carte de critică literară. Numărându–se, este adevărat, printre operele de referinţă ale unuia dintre cei mai importanţi critici contemporani. Ceea ce şi justifică reeditarea ei într–o colecţie de mare tiraj.

Octavian SOVIANY

Pro Sainte-Sim(i)on

urmare din pag. 1

Întru susţinerea deciziei sale, pe care a şi respectat–o până în ziua de azi, în deosebit de interesanta sa carte *Întoarcerea autorului,* la fel de proaspătă şi de reală şi după 14 ani, criticul se sprijină pe cele mai importante cărţi din literatura universală şi română din domeniul memorialisticii, al confesiunilor marilor autori: Camus, Malraux, Simone de Beauvoir, Marguerite Yourcenar, Sartre, Marin Preda, George Călinescu, Eugen Ionescu, Mircea Eliade ş. a. Dar mai întâi începe prin a demonta principalul atac care a dus la acea revoltă împotriva biografismului prea autoritar, anume studiul *Contre Sainte–Beuve* al lui Marcel Proust. Esenţialmente, formulările sale *Contre Sainte–Proust* (frumos găsit) nu urmăresc desigur desfiinţarea pateticului atac proustian (altfel nu s–ar fi putut opri la jumătatea drumului), ci speculează unele inconsecvenţe ale prozatorului travestit în critic acerb şi căderile sale involuntare în... biografism. Ironia este cu totul elegantă şi benignă şi totul devine un pretext pentru a trece în revistă tot ceea ce s–a pronunţat în această chestiune la vremea respectivă. Numele frecventate sunt cele devenite celebre în anii 50–60: Roland Barthes, Starobinski, Genette, Richard şi alţii. Pe neobservate polemica se transformă în erudiţie, erudiţia în rigoare şi atenţie, rezultatul fiind, desigur, găsirea unui echilibru foarte profitabil. Aprobând argumentele noii critici împotriva pozitivismului, criticul nu ezită să reţină de la acesta din urmă tot ceea ce rămăsese de neatins, în timp ce, prin temperarea exceselor nou–criticiste, se îmbogăţeşte cu o metodologie puternică, îndrăzneaţă, care mai funcţionează (bineînţeles, minus violenţele de rigoare) şi astăzi.

Toată această poziţionare a criticului pe un teritoriu al teoriei criticii reprezintă încă o caracteristică a momentului respectiv: atâta vreme cât critica franceză îşi căuta şi îşi acredita o nouă indentitate, criticul român, la fel cu alţi critici care căutau, conştient, dar chiar şi inconştient, să iasă din mediocritatea impusă a realismului socialist, a adoptat creaţia pură ca modalitate de expresie şi supravieţuire; speculaţia teoretică era un prilej excelent de a ocoli obligaţiile de valorizare a creaţiei propriu–zise — care nici nu puteau fi prea tranşante —, în folosul unui excurs de tip creator, uşor utopic, neangajant, decât la nivelul abstracţiei implicite. De aceea şi *Întoarcerea autorului* (titlu derivat parcă din nomenclatorul romanesc) se citeşte cu emoţia şi cu interesul cu care se citeşte un roman ceva mai dificil. În această idee nici nu se puteau găsi cuvinte mai potrivite pe coperta a patra a acestei cărţi decât cele ale metaforicului mântuit Nichita Stănescu: „El şi–a făcut din modul echilibrat şi adânc de a gândi o respiraţie, iar din modul curat şi pe–ndelete de a cumpăni — inspirare. (...) Dorul de Apollo şi–l strigă din braţele lui Dionysios“. Metaforic? Nicidecum, poetul l–a resimţit pe criticul Simion cu incredibilă precizie. ■

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

TEATRU

Ascuns într-o lojă

Mă urmăreşte de mai multă vreme — de când am început să recitesc romanul „Demonii“ al lui Dostoievski — trimiterea pe care marele Feodor o face, chiar în debutul capitolului al doilea, la marele Will şi la piesa acestuia „Henric IV“, tinereţea „cumplit de deşănţată“ a lui Nikolai Vsevolodovici Stavroghin fiind comparată cu „rădăcinile de tânăr zvânturat“ ale prinţului Henry, zis Hal sau Harry, „care chefuia cu Falstaff, Poins şi mistress Quickly“. Menţiunea aceasta din urmă dovedeşte că prozatorul rus citise cu atenţie Partea I a controversatei „cronici“ shakespeariene, iar faptul că îşi subintitulează capitolul „Prinţul Harry. Peţitul“, voind să ducă şi mai departe contaminarea între cele două personaje, aşa încât unul să îl arhetipizeze pe celălalt, indică un posibil comentariu pe care sensurile romanului îl suscită pe seama piesei. Tema apocaliptică este oare comună amândorura, alături de multe alte similitudini privitoare la esenţa demoniacală? Nu cumva o asemenea perspectivă ar putea să scoată din impas exegeza asupra piesei, deşi îngrijitorul ediţiei Arden (din 1969) consideră că în ea „există mai multă planificare şi grijă decât aproape în tot ce a mai scris Shakespeare“? Ce vor să spună cuvintele „planificare şi grijă“ în cazul unui dramaturg cu o concentrare vizionară constantă? Vrea cumva să ne convingă aici cu ceva în plus decât în celelalte piese? Sunt doar câteva întrebări ce pot suscita un studiu intertextual.

(Din „Jurnal '77“): Înaintea premierei cu „Muntele“ de D. R. Popescu am o discuţie savuroasă cu Dorin Liviu Zaharia, autorul muzicii acestui spectacol a cărui acţiune se petrece pe vremea legendarului rege trac Dromichaites. Pe „Chubby“ nu l-am mai văzut de câţiva ani, când — nimerit întâmplător la un concert de muzică pop în aula Universităţii bucureştene — l-am descoperit pe scenă, îmbrăcat în costumaţie de maharadjah, conducând o aşa-numită „Ceată melopodică“, cu instrumentaţie indiană şi compoziţii incantatorii, interpretate cu o seriozitate excelent trucată. Dar câte nu făcuse Dorin până atunci? Înfiinţase un grup de rock „Olimpic 64“, cu care dădea concerte la seratele studenţeşti; începuse vreo trei facultăţi, nimeni neştiind precis la care ţinea mai mult; participase la excursii şi tabere hippy; compusese proză, poezie, librete de opere pop, mici monografii despre cele mai imposibile obiecte de scos sunete de pe pământ; crease muzica de neuitat la filmul „Nunta de piatră“ şi câte altele... Ca poet, autor de poeme ezoteric-balcanice, cu ecouri din Ion Barbu şi M. R. Paraschivescu, îl cunoscusem la cenaclul „Atlantida“ al Centrului universitar (unde mai veneau: Dan Mutaşcu, Tiberiu Desan, G. R. Serafim, Adriana Bittel, ş. a.) şi eram fermecat de inventivitatea lui pitorească. A şi publicat câteva balade năzuroase prin „Luceafărul“... Acum mi se dezvăluia ca „arheolog“ de melodii dacice, pretinzând că a găsit codul armonic al strămoşilor noştri şi că poate compune în acest „stil“, confecţionându-şi şi câteva instrumente ajutătoare, ce imită vestigiile doar de el cunoscute. Camera lui de la hotel e plină de asemenea bizarerii. Îmi povesteşte cum a făcut cu actorii un adevărat curs de iniţiere în muzica „dacică“, după care a înregistrat cu ei uvertura şi interludiile spectacolului. Numai că, aşa cum se întâmplă de obicei, interpreţii au superbia lor şi nu vor să recunoască marea contribuţie a compozitorului, tratându-l cu indiferenţă. Ce mai, sunt nerecunoscători! Episodul însă nu avea să se termine cu această constatare amară care ascunde, în fond, o dezamăgire frecventă în lumea teatrului. Seara, după succesul premierei, Chubby a continuat să susţină că datorită lui a fost creată atmosfera tracizantă a montării, micul poem din prolog — realizat numai cu vocabule de substrat, pe o linie melodică incantatorie — determinând dimensiunea vizibil mitică a întregului. Unul din actori nu a mai putut suporta acest exces de aroganţă şi, în toiul agapei de după reprezentaţie, i-a aplicat o corecţie — deloc politicoasă, ca să nu spun grosolană —, făcându-l K.O. Am rămas stupefiat de această replică vulgară, violentă, deşi am căutat să-i pătrund resorturile. Prietenul meu, frumosul boem de Curte Veche, se alege cu o experienţă dureroasă din colaborarea cu provincia teatrului...

Muştele de Jean Paul Sartre, în regia criticului literar Laurenţiu Ulici

Luciditatea este un atribut al raţiunii în stare de oboseală.

Critica se naşte din conexiunile pe care o operă este capabilă să le nască în timpul lecturii.

Prietenia prinţului Henric cu „bătrânul stâlp de cârciumă“ Falstaff pare un pact cu diavolul, câtă vreme sir John e osândit la viaţa pe care o duce pentru că şi-a ţinut cuvântul dat tenebrelor, lăsându-se locuit de acestea. („*Poins*:... Ia spune, Jack, cum te mai înţelegi cu diavolul? Că i-ai arvunit sufletul de vinerea mare pe o ulcică de vin şi pe un hartan rece de clapon. *Prinţul Henric*: Sir John se ţine de cuvânt şi dracul îşi va lua ce i se cuvine, că ce-i al lui e pus deoparte, şi sir John niciodată n-a dat de minciună o zicală. *Poins*: Aşadar eşti osândit pentru că îţi ţii cuvântul dat diavolului! *Prinţul Henric*: Iar altfel ar fi fost osândit că l-a tras pe diavol pe sfoară.“) Falstaff este o continuă prevestire a exacerbării răului; anunţă contaminarea de negativitate a lumii şi e stăpânul unor practici ascunse care nu ştiu dacă au sărit până acum în ochii shakespeareologilor, când spune: „Noi ăştia care avem mâna cam lungă ne călăuzim mai degrabă după lună şi cele şapte stele, decât după Phoebus...“; se consideră din ordinul „cavalerilor nopţii“: „Hăitaşi de-ai Dianei, slujitori ai umbrei, răsfăţaţi ai lunii să ni se spună. Să se ştie că suntem oameni stăpâniţi, pentru că noi, ca şi marea, stăpâniţi suntem de neprihănita şi mândra noastră domniţă, luna, sub a cărei oblăduire tâlhărim.“ *Oameni stăpâniţi*, cum traduce aici Dan Duţescu, ar putea să fie echivalat cu „Oameni posedaţi“, umblând cu treburi necurate, în imperiul nocturnităţii şi al lunii. În continuarea micului monolog, decisiv pentru înţelegerea lui Falstaff, prinţul Henric — discipol o vreme al acestui bătrân care îşi ascunde prin destrăbălare adevăratul chip — împinge şi mai mult în mister spusele lui: „Grăişi cu tâlc şi bine le-ai mai potrivit, căci soarta noastră de oameni ai lunii are, ca şi marea, flux şi reflux şi, ca şi marea, ea tot de lună e stăpânită...“ — după care tenta serioasă a textului e năruită, învăluită, în stil tipic baroc. Cert este că prinţul Henric se iniţiază lângă Falstaff într-un ordin post-medieval de „oameni ai lunii“ şi atitudinea lor — de continuu balans între decrepitudine morală şi virtute epifanică — dă un sens cu totul special sintagmei „oameni posedaţi“.

Piaţeta de Carlo Goldoni, un mare spectacol „de altădată" al lui Silviu Purcărete

Evanghelia după Matei utilizează verbul *seleniazesthai*, „a fi lunatic“, făcând aluzie la posesiune diabolică. (v. G. Durand).

Încerc un clasament personal şi provizoriu al celor mai bune 10 spectacole la Teatrul Tineretului, în deceniul nouă (al treilea de existenţă al trupei): 1. „Dragonul“ de E. Svarţ, în regia lui Victor Ioan Frunză; 2. „Il Campiello“ (Piaţeta) de Goldoni, regia — Silviu Purcărete; 3. „Piticul din grădina de vară“ de D. R. Popescu, regia — Nicolae Scarlat; 4. „R. U. R.“ de Karel Čapek, regia — Al. Darie; 5. „Jucăria de vorbe“ după T. Arghezi, regia — Al. Dabija; 6. „Aceşti nebuni făţarnici“ de T. Mazilu, regia — N. Scarlat; 7. „Muştele“ de J. P. Sartre, în regia lui Laurenţiu Ulici; 8. „D'ale carnavalului“ de I. L. Caragiale, regia Al. Dabija; 9. „Puterea şi adevărul“ de T. Popovici, regia — Dan Alecsandrescu; 10. „Proştii sub clar de lună“ de T. Mazilu, regia — N. Scarlat. Sunt curios dacă acest clasament va rezista la asaltul finalului de deceniu...

Personajele vândute exteriorităţii limbajului şi interiorităţii morale... Lanţul infinit de sciziuni posibile ale fiinţei de aici porneşte. Teatrul monografiază aceste sciziuni creatoare de opoziţii ireductibile.

(Din „Jurnal '73“): Între invitaţii la festivalul de teatru pentru tineret este şi Romulus Guga, venit să constate opiniile la piesa sa „Speranţa nu moare în zori“, cu Teatrul din Târgu Mureş, în regia lui Dan Micu. Pare insociabil, ursuz, dar abia în timpul discuţiei îmi dau seama că e un singuratic dornic de confesiune. Îmi mărturiseşte că a devenit dramaturg din pură curiozitate. „Continui să mă consider prozator. Dar scriitorul zilelor noastre nu poate să abordeze toate genurile. Te simţi tentat de mijloacele teatrului fară să vrei. Cu *Speranţa nu moare în zori* am vrut să pun câţiva oameni într-o situaţie anume, angajându-i să lupte pentru un om mai firesc, mai liber, mai bun. M-a interesat mai ales omul obişnuit, mediu, pus în faţa problemei opţiunii. Pentru că a opta înseamnă şi a muri. Cuplul Zalaxa-Colonelul devine expresia prostituţiei morale, în timp ce prostituata Maria reprezintă puritatea nevăzută, ascunsă sub o înfăţişare ce poate descumpăni. Scamatorul atrage atenţia Speranţei că lumea e încă plină de „elefanţi“. Guga se întrerupe cu tăceri lungi între cuvinte. E amiază şi secretariatul literar al teatrului e pustiu, aşa că putem conversa în voie. Privirea lui întunecată de cearcăne imense alunecă peste priveliştea lumii obosite ce se vede prin geamlâcul imens. „Deşi piesa se referă la un moment istoric anume — deosebit de important în devenirea României — nu pot spune că mi-am legat personajele strict de o realitate istorică. Aceasta ar fi presupus o mai mare exactitate documentaristică. Am avut în vedere o piesă-simbol, în care lucrurile să decurgă simplu şi limpede. Or, într-o gară se întâmplă ceea ce se poate întâmpla oriunde. În lume încă au loc şi acum crime, încă se petrec laşităţi. Un om poate fi distrus, dar deja altul a făcut un pas în istorie.“ Nu, nu se consideră un bun mânuitor al efectelor teatrale şi nici nu le caută. Montarea lui Dan Micu l-a uluit şi i-a încurajat convingerea că poate scrie teatru. Teatrul i-a întrerupt multe proiecte de romane. Vom mai vorbi după alte piese...

Cristian LIVESCU

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

FILM

Sindromul Daneliuc

Mircea Daneliuc e cineastul nostru cel mai intreprid de după 1989. *Cel mai* e chiar puţin spus, atâta timp cât e singurul cu cinci lungmetraje în cinci ani, iar colegii săi au semnat cel mult câte un al doilea în acest interval. El a fost în fruntea marşului şi a greviştilor foamei — soluţii rarisime, dacă nu unice în mediile intelectuale — de pe urma cărora cinematografia românească s–a ales, în primele luni ale lui 1990, cu des pomenitul (sau blestematul) „decret 80", cu consacrarea ieşirii de sub tutela Ministerului Culturii şi cu o autonomie, la rândul ei — să ironizăm şi noi: *originală*, nu doar în ale creaţiei, dar şi în administrarea subvenţiilor atotacoperitoare primite în continuare de la bugetul statului. În ciuda criticilor de tot felul — unele violente, fie la adresa peliculelor, fie a directoratului său la una dintre casele de filme conduse acum numai de regizori — tot el e cel învestit, după patru ani, din partea Uniunii Autorilor şi Realizatorilor de Filme (UARF) candidat disident (în opoziţie cu candidaţii Uniunii Cineaştilor — UCIN) la funcţia de preşedinte al Centrului Naţional al Cinematografiei.

Criză, restauraţie, alarmă de gradul zero („Români, vi se pregăteşte ceva!" scria pe pancarta purtată de Gheorghe Dinică în *Patul conjugal* — 1993, amintind postura regizorului însuşi, pe străzile Bucureştiului, în primăvara lui 1990), bombardament contestatar de pe orice podium, telegrame ultimative, scandal în presă, chiar când e vorba să primească un premiu propus de un juriu de critici, pe care–l refuză demonstrativ; în fine, lehamite totală (*Această lehamite*, 1994) şi epuizarea umorilor disperate (*Tusea şi junghiul*, 1992, după *A unsprezecea poruncă*, 1991, *Senatorul melcilor* fiind încă inedit) — astea pe de o parte; iar pe de altă parte şi concomitent — lucru permanent pe platouri, sub propriul său patronaj şi peste subvenţia de la stat, premiere riguros anuale (faţă de un film la doi ani o dată, înainte de 1989), prezentare şi prezenţă automată la festivaluri internaţionale — s–ar zice, nu ca în cea mai bună dintre lumile cinematografice cu putinţă ci, neverosimil, ca nicicând şi nicăieri altundeva. Dar, putem noi înşine observa şi spune: nu e nici o incompatibilitate la mijloc, artistul e altruist, disperat de nenorocirea celorlalţi! Iată, acum e dispus să se abţină a face film timp de doi ani, dacă aceasta e condiţia (nouă) a funcţiei de preşedinte al CNC!

Las altora plăcerea de a tranşa net, eventual cu concluzii dinainte definite, nodul gordian reprezentat astăzi de regizorul care, începând din 1975 (*Cursa*) şi culminând cu *Croaziera*, în 1981, ne–a făcut să exclamăm de mai multe ori „Pământ!" în dificila navigaţie spre sine însuşi a filmului românesc. De altfel adevăratele dileme în legătură cu producţiile de dată recentă ale cineastului încep cu mult dincolo de datele sumare de mai sus, acestea privesc doar pe întreprinzatorul şi extrovertitul Daneliuc. Prefer deocamdată să mă opresc, în continuarea liniilor de portret sumare, asupra încă uneia dintre trăsăturile unice în context: Mircea Daneliuc e singurul dintre cineaştii români de azi cu şanse de a face şcoală, de a avea emuli, afini, imitatori, epigoni. Un Lucian Pintilie, care n–a semnat decât două filme în aceşti cinci ani (ultimul încă neprezentat şi neprogramat în ţară — *Această vară de neuitat)*, e prea detaşat în unicitatea sa inimitabilă, izolat totodată cu grijă de confraţi în mişcările sale manageriale, încât înfruntă mai degrabă riscul de a se pierde pe sine ca ecranist (aştept cu oarecare trac filmul sus–pomenit), decât să lanseze pe alţii în producţie. Spre a sări la cealaltă extremă a disponibilităţilor, Sergiu Nicolaescu a înlesnit cele mai multe dintre debuturile ultimilor ani la casa de filme condusă de el, dar nu–i văd nici un challenger; şi, făcând iarăşi un salt, nici Dan Piţa nu poate emite pretenţii în acest sens, deşi e, la rându–i, producător şi, în plus, profesor la ATF. Cel puţin până la această dată, filmul parabolă sau alegoric nu pare să–i câştige pe tinerii realizatori mai mult decât cel de acţiune şi spectacular.

E–adevărat că din cei aproximativ 20 de regizori debutanţi de după 1989 (ceea ce, cifric, e mai mult decât mulţumitor, e poate un record), doar unul (Laurenţiu Damian, la Casa lui Sergiu Nicolaescu) a întreprins un al doilea film, după care s–a oprit şi el. Încât e greu, prematur, prezumţios, să detectăm filiaţii, afinităţi, racorduri. Asta spune însă ceva: regizorii deveniţi producători n–au mizat cât de cât stăruitor, n–au investit un credit profesional deosebit, n–au pariat pe nimeni altcineva decât pe ei înşişi. Nu au percepţia unei virtuale şcoli de artă, nu cunosc şi nu resimt nevoia culturală şi creativă a contextului, vital în această artă a con–textului. Pentru ei banii şi puterea ar rezuma dilemele zilei. „Valul" debuturilor a fost în mare parte iluzoriu, determinat conjunctural de golul creat prin respiro–ul ce şi l–au acordat consacraţii imediat după 1989, dovadă că ulterior ele s–au rărit mult. Şi nici invers, noii veniţi nu par a–şi pune, nici măcar în ipostaza parafrazei sau parodiei, problema unor modele proxime, a reluării unor tentative tematice şi de gen, a unor repere de depăşit altfel decât prin ignorare („Oricât ar ţine seama de univers... asta înseamnă tradiţie" ar spune Călinescu). Poate doar prin ricoşeu să descoperim unele reflexe — ca să nu trecem, de pildă, peste experienţa de excepţie a lui Laurenţiu Damian, respectiv impasul în care a ajuns singurul recidivist dintre debutanţi, fără puncte vizibile de racord cu estetica mentorului întâmplător sau a altora, dar cu o involuntară continuitate de subtext, contrazisă la suprafaţă, în direcţia filmului neaoş până la etnografic, retoric până şi în onirism (*Rămânerea*, 1992, *Drumul câinilor*, 1993).

Dar iată că Mircea Daneliuc — producătorul determină o ruptură în această fatalitate disimulată. O ruptură cu atât mai frapantă cu cât timp de patru ani directorul casei de filme intitulată Alpha Film Internaţional nu s–a arătat deloc preocupat de lansarea unor noi cineaşti. Unii spun, citându–l, că ar fi proclamat inexistenţa unor noi talente concurente în ţara românească (de unde eventual titulatura casei), ceea ce nu vreau să cred, pentru ca asta ar contrazice ipoteza altruismului, avansată în al doilea alineat ca soluţie a nodului gordian respectiv. Cert e că, în această toamnă, a apărut pe ecrane, sub egida Alpha Film Internaţional, un debut: *Neînvinsă–i dragostea* de Mihnea Columbeanu (scenariul şi regia). Un film foarte aspru comentat încă din timpul Festivalului de la Costineşti (internaţional şi el), unde a fost acceptat în concurs de comisia de preselecţie. De data asta continuităţile sunt la vedere şi determinate direct: subiectul a fost dat debutantului de producătorul–director, care la rândul său îl luase din ziarul *Evenimentul zilei*: un violator de cadavre în acţiune. Rezultatul: filmul negru devine macabru, estetica faptului divers şi a urâtului afişat în episoade estradistice e dusă la ultima consecinţă, inclusiv metodologic, fiindcă *finis coronat opus* — scenarizarea subiectului şi dialogurile le rezolvă singur regizorul debutant, cum au făcut şi ceilalţi nou–născuţi, aruncaţi toţi din prima zi în apele auctorialităţii absolute cu care s–au regalat, în deplină libertate, pilduitor şi directorii, după 1989. Predarea de ştafetă e, în fine, efectivă şi efectuată pe toate culoarele. Şi foarte tristă în sens metaestetic.

Culmea e însă că debutantul epigon e un ingrat: el nu numai că nu–şi recunoaşte filiaţiile proxime (revendicând, în schimb, fără a clipi, ca modele viitoare, pe Spielberg şi Bergman), dar denunţă în faţa presei procedurile binefăcătorului şi noul tip de cenzură introdus de însuşi şeful grevei foamei din 1990. Astfel ciclul se încheie, ca o pedeapsă, după părerea noastră nemeritată, sau un sindrom cu atât mai îngrijorător. Căci intervine şi ambiţul redeşteptat compensatoriu al distribuitorilor epataţi de ultimele patru filme cunoscute ale directorului, dar brusc revoltaţi, pe considerente tematice şi moralizatoare, împotriva peliculei novicelui. În aşa fel încât apare şi discriminarea: în locul Sălii Palatului, premiera e surghiunită la cea mai obscură sală de pe bulevard. Mai compromiţător decât filmul e însă programul de sală tipărit cu acest prilej. Într–un text semnat citeţ Mihnea Columbeanu, noul realizator preia tehnica paradoxurilor şocante spre a ajunge la caricatura ingenuă a autoelogierii, înşiruind cu mână sigură pe hârtie ce a reuşit şi ce nu în propriul său film: „*Neînvinsă–i dragostea* este un film care nu mă reprezintă. Nu e o operă de credinţă, ci o ofertă asumată (...) riguros structurată, coerentă şi articulată abil (...) creând portrete tulburătoare şi verosimile..." ş.a.m.d. Şcoală înaltă!

Valerian SAVA

MUZICĂ

Normalitatea fastului

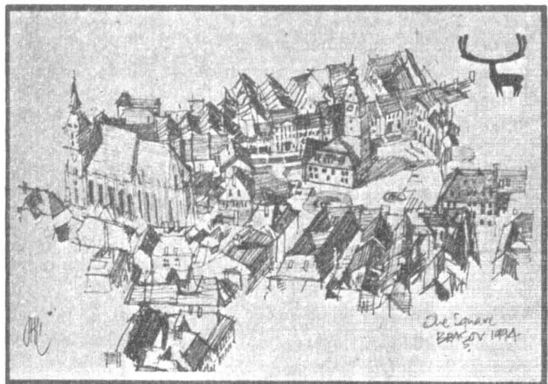
Recunosc, mă număr printre cei care au privit cu scepticism renaşterea postrevoluţionară a Festivalului „Cerbul de Aur". Ediţiile de „dinainte", cu fastul şi prestigiul lor, asigurate de prezenţe legendare precum Barbara, Domenico Modugno, Julio Iglesias, Amalia Rodriguez, păreau incomparabile cu ceea ce se încercase din '90 încoace. Multă vreme am crezut că e lipsit de sens asaltul picamerelor asupra Pieţei Sfatului unde se instalează, vară după vară, teatrul în aer liber care găzduieşte recitalurile şi concertele. Dar chiar aşa „piccola città dove non succede niente" cum îi cânta languros, acum două decenii, vedeta italiană Gigliola Cinquetti, Braşovul s–a dovedit o urbe cu adevărat europeană, iar „Cerbul de Aur" un festival care corespunde standardelor internaţionale.

Lăsând la o parte excesele decorative ale toaletelor prezentatoarelor (devenite preţ de câteva seri nişte mini–care alegorice) şi micile bâlbe, competiţia şi recitalurile însoţitoare au impus prin exigenţa selecţiei numelor şi partiturilor. Chiar dacă Ray Charles a participat mai înainte la „Orfeul de Aur" al bulgarilor, prezenţa lui a fost o performanţă a acestei ediţii. Formate din personalităţi de prim rang ale unor televiziuni străine sau din staff–ul altor importante festivaluri, juriile celor trei secţiuni au lucrat cu seriozitate şi au impus o ierarhie valorică greu de contestat. Am luat–o ca pe un gest de curtoazie faţă de organizatori exagerata recompensare a concurentei noastre la secţiunea interpretare, Mona Roşoga (un Cerb de Aur). Dacă ne gândim că Angelei Similea i–a ajuns un Cerb de Argint (obţinut, mi se pare, în 1970) pentru a începe o carieră strălucitoare, premianta noastră va trebui să lupte din greu de acum înainte pentru a dovedi cât de meritat a fost trofeul. Aproape că n–a surprins pe nimeni că Marele Premiu al ediţiei i–a revenit americanului Worthy Davis care a cucerit fără efort sufragiile publicului şi pe ale juriului. După cum „Aurul" la secţiunea debut discografic s–a oprit firesc în braţele Antoanellei Arancio, tânăra italiancă situată în vara aceasta pe locul al doilea la San Remo.

Foarte bine aşezat mi s–a părut palmaresul şi la secţiunea videoclip, asupra căreia mă voi opri ceva mai atent, ca una care mă ocup în principal de cinema. Cel mai bun clip a venit din Letonia (cu interpretul Linga) şi, deşi realizat în bună tradiţie M. T. V., el a cucerit prin accentele de originalitate asigurate de trimiterile parodice (la Gorbaciov, Rambo şi alţi superputernici). Foarte elaborat şi atestând o investiţie consistentă de umor şi inteligenţă a fost micul film al solistei germane Ena Sea, o Marlene Dietrich a generaţiei grunge. Cât despre Benny (Mexic), câştigătorul locului al treilea, el este o prezenţă foarte cinematografică în sine şi farmecul său a contat, cred, în această opţiune a juriului. N–aş încheia comentariul palmaresului fără o remarcă, aceea că premianţii ar fi trebuit să fie, la această secţiune, semnatarii clipurilor, şi fără un regret: prezenţa românească la capitolul respectiv a fost ştearsă, vedetele alese (Loredana Groza, Ovidiu Lipan) nefiind puse în valoare de mijloacele cinematografice destul de vetuste.

Una peste alta, „Cerbul de Aur" '94 a fost însă o surpriză plăcută şi, după sub–modesta ediţie a Festivalului de film de la Costineşti, ne–am recăpătat optimismul: nasc şi în ţara aceasta oameni capabili să organizeze competiţii internaţionale de nivel european. Vorba lui Riky Dandel, bravul prezentator: „a big hand to Braşov!".

Dana DUMA

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

Dumitru MICU

Cum am devenit comunist

Nu ştiu cât sunt de sinceri acei care spun că nu-s în stare să înţeleagă cum, normal fiind, cineva putea crede sincer în comunism; ştiu, în schimb, că eu unul am îmbrăţişat ideea comunistă cu sinceritate. Oferind, poate, unora — prin această mărturisire — un temei de punere sub semnul întrebării a normalităţii mele, am să le ofer, sub formă de rememorări şi introspecţii, şi material concret pentru un eventual studiu de psihopatologie.

Prima dată am auzit de comunişti în şcoala primară din Bârsa. Înainte însă de înregistrarea mintală a cuvântului „comunist" mi s-a fixat în conştiinţă un altul, rostit de ţărani cu groază: „borşovic". „Ala-i on borşovic!" se zicea despre câte un nemernic. De „comonişti", consătenilor mei nu prea le era frică. De „borşovici", da. „Borşovicii" luau de la oameni totul, pentru a-i hrăni după aceea, „la cazan", îi duceau la muncă forţată, îi schingiuiau, îi omorau. Oameni fără Dumnezeu, „borşovicii" ucideau mai întâi preoţii, transformau bisericile în cârciumi sau în grajduri. Femeile erau toate ale tuturor, copiii erau crescuţi laolaltă, ca purceii, nu se ştia care al cui e. Potrivit spusei preotului, într-o predică, în „Rusia", ţara „borşovicilor", era o atât de cumplită foamete, încât o mamă şi-a mâncat copilul. Relatări de genul acesta apăreau şi în gazete, şi ele au fost confirmate parţial de către o femeie dintr-un sat vecin, înapoiată, cine ştie cum, de dincolo de Nistru, unde trăise mai bine de zece ani. Nu am văzut-o niciodată, însă din ceea ce spuneau ai mei, şi alţii, că dezvăluia mi-a rămas în minte specificarea oripilantă că avusese un băiat, pe care îl pierduse într-o învălmăşală, strivit în picioare de mulţime. Sub impresia celor aflate pe felurite căi despre nelegiuirile „borşovicilor", bârsenii îi socoteau pe aceştia infinit mai răi decât... comuniştii chiar şi în perioada colectivizării forţate. „Aiştia nu-s comunişti; aiştia-s borşovici!" zicea tata, cu scârbă, despre activiştii de partid. În deceniul al patrulea se discuta prin case dacă erau sau nu „borşovici"... legionarii. În ce mă priveşte, mi-i imaginam pe „borşovici": fioroşi, cu înfăţişări bestiale, de care puteau face uz, dacă le apăreai în cale. Asta, la început, în satul natal. Aflând, la Jibou, într-a cincea, că pronunţia corectă e „bolşevici", şi că aceştia sunt tot una cu „comuniştii", teama de ei nu s-a atenuat în mine; mi-am modificat doar reprezentarea lor fizică. „Dacă vin comuniştii, — mi-a spus protopopul Nicolae Costin — pe noi, preoţii, ne execută imediat". Afirmaţii analoage aveam să aud, nu o dată, şi la Cluj. Nimic mai firesc, în consecinţă, decât să-mi fie frică de comunism şi, consecutiv, să doresc înfrângerea în război a „ruşilor". Ţăranii se bucurau însă când nemţii sufereau eşecuri pe front. De ce vă pare bine? îi întrebam pe unii. Dacă sunt bătuţi germanii, vin bolşevicii! Eeee! Numa de aiştea să scăpăm! mi se răspundea. Erau ţărani care îşi puneau chiar mari speranţe în tot mai sigura victorie sovietică. Îşi ziceau, şi chiar o spuneau cu glas tare că după război avea să fie altfel, că „ruşii" aveau să-i scape nu numai de nemţi, ci şi de sărăcie. O certitudine a tuturor, săraci şi mai înstăriţi, era aceea că, prin înfrângerea Germaniei, avea „să fie iar România pe aici". După ce unanima aspiraţie s-a realizat, aveam sentimentul că nimeni nu mai avea ce să-şi dorească, afară de pace, linişte şi înapoierea celor de pe front. Nu chiar toţi consătenii mei cugetau însă astfel. În vacanţa de paşti 1945, un vecin, Traianu Gorii, mutat în locul „Friptului", decedat între timp, mi-a arătat stihuri proprii în care slăvea pe „doctor Petru Groza a nost". Avea Scânteia cu legea reformei agrare, din care citea celor ce stăteau să-l asculte, şi perora prin sat în favoarea Frontului plugarilor, împotriva „maniuiştilor". În acelaşi sens predica şi „Profetul". Acesta era un ins în vârstă, pripăşit în sat cu vreun an, poate doi, înainte. Nu ştia nimeni de pe unde venise. Locuia în afara satului, pe câmp, într-o colibă a cuiva, căruia îi ajuta la lucru, şi se vede că nu s-a găsit cine să sesizeze jandarmii. Socotit nebun, era totuşi, respectat, asemenea sihaştrilor. Vizitându-l o dată, în 1943 sau 1944, am avut surpriza de a-l asculta demonstrând „ştiinţific" originea şi structura universului. Zicea că planetele sunt populate, că pe suprafeţele lor trăiesc, întocmai ca pe pământ, „unguri, români, jidovi", şi că aşa zisul „dumnezeu" nu e decât ordinea cosmică. Cu totul altfel vorbea (din câte am putut afla) ţăranilor. Pe la începutul anului 1945, „Profetul" ar fi apărut în sat având cusute pe căciulă secera şi ciocanul, confecţionate din hârtie roşie...

Ponderea şi, mai ales, influenţa comuniştilor în Bârsa a fost neglijabilă. Nimeni nu-i lua în serios pe cei doi-trei militanţi, cu totul rudimentari, de altfel, în toate privinţele, inclusiv a pregătirii politice; toţi cei ce îi băgau în seamă se amuzau doar, ascultându-i. De infinit mai multă consideraţie se bucurau anticomuniştii îndârjiţi, însă aceştia, după alegerile trucate din 1946, n-au mai avut curajul de a-şi rosti în gura mare părerile. Oftau doar şi îşi descărcau năduful unii faţă de alţii. La părinţii mei venea frecvent un vecin „de pe părău", Gherghel, pentru a se defula povestind ce bine era înainte de 1940, chiar şi în armată, şi cum, sub comunişti, se ducea totul de râpă. Cumplit suduia şi blestema regimul şi pe suporterii lui şi tata. Zicea că „aiştia-s mai răi decât ungurii ceia". „Ungurii" (în 1940–1944) lăsau gospodarului mai mult decât strictul necesar pentru a-şi duce zilele, dar „aiştia", „tâlharii de borşevici", îţi luau tot, şi nici nu le ajungea, te obligau să-ţi vinzi ce mai ai şi să cumperi „bucate", pe care să le dai lor pe degeaba. Doamne, veizi-i, Doamne! Doamne, nu le ajuta, Doamne! Cutrupeşte-i, Doamne! Bate-i Doamne şi-i trăzneşte! Aşa grăia tata în familie, numai în familie, după trecerea la „construirea bazelor socialismului". De „colhoz" îi era frică mai rău decât de iad. Jura că mai bine moare decât să-şi dea pământul şi să trăiască la grămadă, să mănânce de la cazan, stând la coadă pentru ca cine ştie cine să-i pună în blid câtă ciorbă va socoti de cuviinţă. „Oi lua bota la ei, oi sări cu săcurea". Zicea: „Omoare-mă, da nu-mi dau pământul!" Când... şi-a dat seama că nu era chip să nu intre „la colectiv", depunând chiar cerere în acest scop, a schimbat tonul: „M-oi culca jos şi nu m-oi scula până n-oi muri". Înainte cu mai bine de un deceniu, în perioada reformei agrare, tata zeflemisea acest act istoric, spunând fără fereală că în zadar li se dădea pământ „ciufurilor" şi „colducăilor": „aistora nu le place să lucre", „aiştia şi-or vinde pământul ', „l-or be", şi „tăt la cii de ominie şi harnici or vini să ceară".

Nu la fel vorbeam şi gândeam eu. Mi-o interzicea întreaga mea „concepţie de viaţă", formată în germene încă din cursul şcolar elementar. Sub influenţa predicilor şi a lecturilor religioase (poate, şi dintr-o predispoziţie înnăscută), m-am situat, de mic, aşa zicând, pe poziţii demofile. Nu puteam trece pe lângă un cerşetor fără să-i dau pomană, dacă aveam ce. Zadarnic îmi ziceau părinţii că, poate, pomanagiul era un „puturos", că putea munci, dar nu voia; socoteam că nu eu, ci singur Dumnezeu era îndreptăţit să judece dacă un cerşetor merita sau nu să fie ajutat. Îmi răsunau în minte cuvintele lui Iisus, potrivit cărora cine dă unuia dintre „fraţii mai mici" ai săi, Lui îi dă. La Jibou împărţeam alimentele aduse de acasă cu un bătrân nenorocit, zis Pricoliciul, care m-a umplut de păduchi. Pe măsura iniţierii inevitabile în problematica socială, demofilismul s-a preschimbat în democratism. Nu puteam să nu aprob tot ceea ce era de natură să amelioreze condiţia existenţială a celor mulţi. Departe de a simpatiza Frontul plugarilor şi pe liderul său, am considerat dreaptă şi necesară împroprietărirea, în 1945, a ţăranilor fără pământ, căreia, de altfel, presupuneam că nu i se împotrivea nimeni, de vreme ce legea reformei agrare purta şi semnătura regelui, alături de a primului ministru. Se vorbea chiar de intenţia naţional-ţărăniştilor, în cazul ajungerii la putere, de a lăsa marilor proprietari mai puţin de cincizeci de hectare. Cu deplină convingere aveam să aprob, în sinea mea şi trecerea pământului în proprietate colectivă. Speram ca efectul colectivizării să fie domolirea instinctului de proprietate şi implicit atenuarea ferocităţii, a patimei de îmbogăţire cu orice preţ, a foamei acaparative. Câştigând în funcţie nu de suprafeţele posedate, ci de muncă, — îmi spuneam — ţăranii aveau să traverseze procesul domesticirii, al umanizării, al eliberării din robia îndobitocitoare a pământului. Zbuciumările tatei mă impresionau fără să-mi zdruncine convingerile, întărindu-mi-le chiar. Vedeam în ele convulsii ale unei mentalităţi anacronice, pervertitoare, abrutizante. Istoria îmi confirma, aveam impresia, aversiunea faţă de obsesia posesivă nelimitată, intuiţia posibilităţii de prefacere a visului de universală armonie socială în realitate.

Pe tata îl socoteam un om al trecutului, irecuperabil. Îmi spuneam că, poate zguduirile şi răsturnările sociale erau preludiul armaghedonic al apariţiei unei alte lumi, al acelui „cer nou şi pământ nou" despre care scrie în Biblie. ■

La începutul perioadei de prefaceri.

Tineri poeţi

Poem

Brusc înţelepţi, nu mai cunoaştem drumul
Învălmăşit, nesigur, până unde
Ne destrămăm însinguraţi ca fumul
Ce-n şerpuiri suave ne răspunde.

Nu biruim. Nici nu suntem supuşi
Cel mult, un lânced ceas ne mai roteşte
Şi umplem singuri cu talaş păpuşi
Şi iar ne credem săturaţi cu-n peşte.

Dulci raiuri se zvonesc pe lângă noi
Ca nişte fluturi veninoşi în plasă
Răstălmăcind cu mintea rânduire
În gestul de-a fugi din nou de-acasă.

Dar cum? Că-n aripi braţul se preface
Urcăm, urcăm şi ne lovim de cer
Despovărat de ploile opace
De Dumnezeul trist şi efemer.

Doar îngerii pe sine se invocă

Departe-i numai marea de cucută
Ce, adormiţi, desperecheaţi ne aşează
Cu-n singur gest, pe-o plajă absolută
În care trupul se preface-n rază.

Şi vorbe plumbuite ne dau ghies
Şi abia-nviem în propria-ncătuşare
Dar totul e atât de ne-nţeles
Atât de neatins de-nfiorare.

Lumină. Stop. Şi încă o lumină
De dincolo de noi se învenină
Din suflete rozând ca dintr-o rocă
Doar îngerii pe sine se invocă.

Dincolo

O, dincolo de mine-lucruri, fiinţe
Cu văzul — văzul altora îl sorb
Nimicul încă mai rostea sentinţe
Când l-am îmbrăţişat cu un gest orb.

Apoi refugiu. Toamnă. Frunze reci

Cădere-i totul. Pas Amiază. Pas.
În trupul nostru candide poteci
Întorc în ceruri arcuri vechi, de ceas.

O, dincolo de mine parcă totul
Adulmecă durerile cu botul.

Carmen FOCŞA

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

Nebunie la New York

urmare din pag. 16

Ei, ce zici, Nancy, până la urmă te simţi bine? Începem să ne distrăm, nu-i aşa? Da, sigur că da, mă simt bine aici, numai că bietul Ron cred că-i îngrijorat. Adică preşedintele, nu? Nu, zice ea. Ron Junior, fiul meu. Eram împreună astă seară. Aha, acum înţeleg, spun eu. Dacă aş bănui măcar că vreunul dintre drogaţii ăia de la „Odisey House" mi-ar putea agresa mama sau sora, aş pune imediat mâna pe puşcă şi i-aş face ţăndări! Îţi iubeşti foarte mult mama şi sora, nu-i aşa? întreabă ea. Da, eu sunt foarte familist. Vrei să-ţi arăt o poză cu puştoaica mea? Cu prietena ta? Nu, cu soră-mea. Bine dar mai devreme povesteai de prietenele tale. Imposibil, numai Tito are dreptul să vină cu gagici aici, eu fac doar curăţenie. Şi, la urma urmelor, nici n-am încredere în fete. Niciodată nu poţi şti pe unde s-au tăvălit înainte. Toate-s infectate. Infectate? zice Nancy, jucându-se cu tivul de la rochie. Păi, uite, de exemplu, fata aia care slăbise îngrozitor. Toată lumea spunea că are S.I.D.A. Cât a stat la spital, avea nişte dureri de cap atât de groaznice că doctorii au vrut să i-l deschidă, ca să vadă ce-i înăuntru. Dar ea nu i-a lăsat şi a şters-o într-o noapte.

Prima Doamnă îşi scapă tivul din mână. Biata fată, oftează ea! Ete fleoşc, zic eu. Ştiam eu că bogătaşii au inima slabă, dar nu-i vina mea că fata aia s-a infectat. Să ştii că eu şi unchi-miu facem tot ce putem ca s-o ajutăm. De fiecare dată când are chef să zboare, noi îi facem rost de-o doză. Vai, dar e îngrozitor, sare-n sus Nancy, mai curând ca o puicuţă decât ca o bătrână doamnă. E atât de îngrozitor că nici nu-mi vine să cred. Îi daţi heroină unei biete fiinţe care are S.I.D.A.? Păi da, răspund eu. Asta pentru că suntem nişte oameni de treabă. Dăm şi noi o mână de-ajutor atunci când putem. Păi, dacă mi-aduc aminte bine, drogurile pot agrava această boală. Nu, pe bune, chiar poate deveni şi mai bolnavă? zic eu.

Ştii ceva, zice Tito, lăsând-o pe China Sue pentru o clipă, de fiecare dată când îi dăm de-o injecţie, ne mulţumeşte şi spune că se simte mai bine după aia! Da, dar e ceva provizoriu, îi răspunde Nancy. Apoi, brusc i se luminează faţa. Ştiţi ceva, am o idee de geniu. Ce-ar fi să-mi scrieţi o scrisoare, la Casa Albă? O scrisoare ? zice Tito. Nu, eu nu semnez aşa ceva. Liniştiţi-vă, nu e vorba decât să aranjăm ca biata fată să primească toate îngrijirile de care are nevoie, îl linişteşte Nancy. Şi zici că ai acolo pe cineva care poate s-o îngrijească? întreb eu. Iar ea dă din cap, misterioasă.

Şi, în timp ce ne gândeam cum să compunem scrisoarea aia, se întâmplă catastrofa. Începe să sune interfonul. La început mă prefac şi eu că n-aud, dar persoana insistă la fel de tare ca Prima Doamnă, drept pentru care Tito începe să se enerveze. Carlos, vino aici! Şi începe să-mi urle în urechi: Du-te naibii jos şi fă-i vânt idiotului ăla!

Atunci realizez că am rămas în continuare în chiloţi, drept pentru care o iau la goană în camera mea, roşu ca focul. Îmi trag pantalonii în mare viteză şi dau s-o şterg pe scări, ca să mă debarasez de ea, înainte ca să intre în bloc, mai ales că bănuiesc cine poate fi. Dar cred că e prea târziu, pentru că ea întotdeauna găseşte o cale de a se strecura în clădire. Îi aud tocurile şi apoi vocea, prin uşă. Carlos, iubitule, deschide-mi uşa. Să nu cumva să deschizi blestemata asta de uşă, ai auzit! îmi şuieră Tito la ureche. Dar ea insistă. Ce s-a întâmplat, iubitule? Eşti c-o gagică înăuntru?

Atunci Nancy îşi ia geanta şi se ridică în picioare. Ce se-ntâmplă aici? Toată ziua nu faci decât să minţi! Aha, se aude din spatele uşii, stai puţin, că pun eu mâna pe tine! Vai, zice Nancy, voi aţi fost aşa de drăguţi cu mine, iar eu vă fac atâtea necazuri! Domnişoară, nu vă faceţi griji, nu sunt iubita lui, eu sunt Nancy Reagan.

Curvă nenorocită, se aude din spatele uşii, dacă tu eşti Nancy Reagan, eu sunt Diana Ross. Atunci Nancy se enervează şi deschide brusc uşa. Vezi că nu sunt prietena lui?

La uşă era poponarul ăla negru care trece pe la noi din când în când şi care-şi zice Chaka Khan, precum cântăreaţa aia. Se holbează puţin la Nancy, apoi şopteşte: Dragă, eşti foarte reuşită, semeni perfect. Connie, ţine-ţi fleanca, zice China Sue, e chiar Prima Doamnă a ţării. Hm, hm, zice Chaka, după lumea pe care-o frecventează, n-aş zice.

Connie se repede şi se aşează pe genunchii mei. Îmi pare rău, iubitule, am crezut că mă înşeli. Să ştiţi că-mi retrag cuvintele... Chaka, trebuie s-o ştergi, îi zice Tito. Tocmai i-am spus lui Carlos că trebuie să-mi ceară permisiunea ca să primească poponari în apartamentul meu. Ce ţi-am zis mai devreme, tâmpitule? Serios, dar arătarea asta ce caută aici? se bagă în vorbă Chaka Khan. Connie, e chiar Nancy Reagan, îi şoptesc eu. Okay, zice Connie, trebuie să existe de toate pe lumea asta. Dacă cineva vrea să semene cu Nancy Reagan, de ce nu?... Nancy Reagan are clasă, merită s-o imiţi, mai ales dacă ai bani. Dar eu sunt negru, aşa că vreau să arăt ca Chaka Khan sau Sheila B. Sigur, dac-aş fi fost albă, mi-ar fi plăcut să arăt ca Farah Fawcett, sau cam aşa ceva. Zi, ce vrei? mormăie Tito. Okay, am venit pentru o doză de zece dolari, dar n-am decât cinci la mine. Îţi aduc restul mâine, ce zici? Nu mai vând chestii de-astea, zice Tito. Ce ţi s-a întâmplat? Ştii bine că poţi avea încredere în mine, continuă Chaka. Jur că vreau să mă dărâm astă seară. O să fiu drăguţă cu amândoi, n-o să vă pară rău.

Chaka îşi linge buzele lasciv şi ne aruncă la amândoi câte o ocheadă în timp ce Tito se uită la Prima Doamnă cam în genul „Nu ştiu despre ce vorbeşte nebuna asta". Dar Nancy a încremenit ca o statuie. Chaka o studiază câteva clipe. Şi tu, ce naiba cauţi pe aici, drăguţă? Mi-am rupt rochia, zice Nancy.

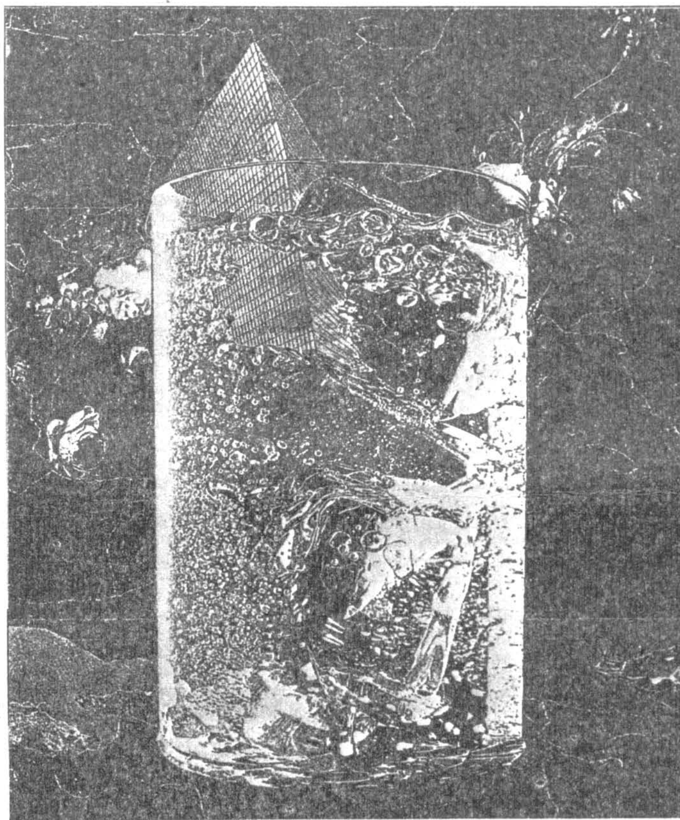
Chaka îi smulge poşeta. Ia te uită, exact ca aia pe care o avea Nancy la televizor astă seară! Unde-ai găsit-o? Cum de-ai ştiut că Nancy o să poarte una identică? Ai venit după „marfă", iubito? Ce zici, îţi dau ăia cinci dolari, îmi dai şi mie puţin crack de la tine? În momentul ăla, privirea lui Nancy se luminează, de parcă ar fi înţeles totul, în sfârşit. Încet-încet, se întoarce spre mine. Deci asta faceţi voi aici?

Tito se ridică rapid în picioare. La urma urmelor, o avea în faţă pe nevasta preşedintelui. Doamnă Reagan, doar n-o să-l credeţi pe orice negru care dă buzna aici, pe deasupra şi poponar?

Chaka se ridică şi ea în picioare. Ce naiba se petrece aici, băieţi? Cine e paraşuta asta care ne enervează pe toţi?

Chaka Khan, îi şopteşte China Sue, n-auzi că e Prima Doamnă? A venit aici pentru că vrea să-şi coasă tivul de la rochie. Atunci, Chaka se repede la Nancy şi o studiază atent, privindu-i cu grijă picioarele şi talia. Dumnezeule, ea e! Îi apucă frenetic mâna şi-i zice, precipitat: Doamnă Reagan, iertaţi-mă, n-am ştiut că sunteţi chiar dumneavoastră! Să ştiţi, vă admir dintotdeauna. Toate prietenele mele vă iubesc, să ştiţi! Bine, te-am iertat, îi spune cu graţie Prima Doamnă. Am bănuit că nu ţi-ai dat seama. Ascultă, n-ai cumva un ac şi puţină aţă? Nu, drăguţă... ăăă, vreau să spun doamnă Reagan. Ştiţi, eu îmi cos toate lucrurile acasă. Ca să fiu sinceră, chiar am o reputaţie de bună croitoreasă. Dacă doriţi, vă pot trimite adresa mea, la Casa Albă. Dacă aveţi nevoie cândva de un retuş... Dar Nancy o pironeşte cu o privire glacială. Apoi scoate un lung oftat. Am nevoie de ajutor imediat, mai spune ea, apoi îşi bagă capul între mâini.

Ai putea auzi şi-o muscă cum zboară. Suzy îşi studiază papucii, iar eu tac profund. În cele din urmă, tot Chaka sparge gheaţa. Doamnă, reveniţi-vă, sunteţi Prima Doamnă a ţării, nu se cade să plângeţi pentru un tiv. Aveţi responsabilităţi, ce naiba!

Uşor de zis, geme Nancy. Nici nu ştiţi ce înseamnă asta. Atunci Chaka se scoală şi vine lângă ea. Doamnă Reagan, liniştiţi-vă! O să vă găsesc eu aţă şi ac. Vai, ce drăguţ din partea ta, smiorcăie Nancy. Nu vă faceţi griji, murmură Connie. Acum, la ora asta, nu e nici o prăvălie deschisă, dar mă pot duce la un prieten, pe strada 128.

Nancy îşi ridică fruntea. Atunci, grăbeşte-te. Ai bani de taxi? Păi, ştiţi... taxiul costă scump. N-ar trebui să vă cer bani, dar... Nancy şi-a deschis deja geanta, iar noi ne holbăm cu toţii înăuntru. Cât îţi trebuie? Cât îmi trebuie? repetă Chaka.

Doamnă Reagan, eu am cheltuieli mari! Vedeţi peruca asta? Vedeţi pantofii ăştia? Peruca e scumpă, pantofii costă, rochia costă şi ea ceva bani... Înţelegeţi ce vreau să spun, nu? Sigur, eu caut de lucru, dar e greu să găseşti în ziua de azi. Iar eu nu sunt ca ceilalţi negri. Îmi place să umblu îngrijită, să mă respect, aşa că... Încearcă să-şi bage mâna în poşetă, dar Nancy o închide brusc. Nu vă supăraţi, e adevărat că aveţi un pistol acolo? Nu trebuie să credeţi toate prostiile pe care le scriu ziarele, rânjeşte Nancy. Ştiţi ceva, doamnă? Vreţi să mă duc după aţă şi ac? Da, aş vrea, spune Prima Doamnă. Atunci vă costă o sută de dolari, încheie Connie.

Nancy încremeneşte, dar face un efort să nu-şi arate surpriza. Apoi o priveşte dur pe Chaka. O să vi-i dau înapoi adaugă ea. Bine. Nancy deschide poşeta şi scoate două bancnote de cincizeci şi i le întinde. Tito, zice Chaka, pot să-ţi vorbesc o clipă? Şi aţa? o întrerupse Nancy. Nici o grijă, iubito, imediat vin cu ea. Chaka se ridică şi dispare la toaletă.

Între timp, Suzy şi cu mine am rămas singuri cu Nancy. Suzy îşi mai studiază câteva clipe papucii, apoi zice că se duce să bea un pahar cu apă şi dispare. Mai stau şi eu puţin cu Nancy, apoi declar că vreau să mă duc la toaletă şi o şterg. Tito aprinsese pipa, iar Chaka o prinsese între dinţi. Când văzu că s-a strâns ceva lume, şopti: Tito, umple pipa aia ca lumea cu crack! Şi, uite-aşa, ne-am ameţit zdravăn. Eu, după două fumuri eram ţăndări, iar când Nancy a batut la uşă, am început să râdem. La urma urmei, zice Tito, ar trebui să-i căutăm aţă. Ce zici, te ocupi tu de asta, Chaka? Connie îl priveşte puţin, continuând să râdă. Da, baby, da, baby! eu am plătit tot crack-ul, aşa că nu plec nicăieri. Atunci, zice Tito, du-te tu, Carlos. Eu îi răspund că sunt prea ameţit ca să merg undeva, aşa că decidem să-i spunem că prietenul din strada 128 s-a mutat. Iar dacă ne cere banii înapoi, îi dăm doar douăzeci de dolari, pentru că restul ni se cuvin c-am lăsat-o să intre în casă.

Aşa că ieşim cu toţii deodată şi-i explicăm Primei Doamne cum devine situaţia. Şi, în timp ce noi ne aşteptam ca ea să-şi iasă din minţi şi să-şi cheme garda de corp, vedem cu uimire că ea rămâne perfect calmă. Rămâne aşezată, cu mâinile ei noduroase puse pe geanta sprijinită de genunchii ei slabi. Viaţa nu-i întotdeauna roză, oftează ea la un moment dat. Atunci, Connie începe să plângă. Vai, Nancy, tu ai venit la noi să ne vizitezi, iar noi ne-am purtat aşa de rău cu tine... N-am fost respectuoşi, iar banii pe care ni i-ai dat ştii ce-am făcut cu ei...

Gata! zice Nancy. Nu mai am nevoie de aţă, pentru că ceea ce am trăit alături de voi valorează mai mult decât zece mii de conferinţe de presă şi interviuri televizate. Mă voi întoarce la „Odisey House" şi le voi povesti tot ce-am văzut la voi. Când Nancy se ridică în picioare, am avut senzaţia că ne luminează o rază de soare. Pot să mă duc la toaletă? zice ea. Bineînţeles. Şi ea a plecat la toaletă. Noi am rămas aşa, în tăcere, apoi, după ce ne privim câteva clipe, îmi iau inima în dinţi şi zic: Ce-ar fi să ne uităm cum se dezbracă Prima Doamnă? Ne strecurăm în vârful picioarelor şi începem să ne uităm prin crăpătura uşii. Stă pe veceu, cu rochia ridicată, iar chiloţii îi atârnă pe glezne. Trage cu mâna de sulul de hârtie şi rupe o bucată, pe care o mototoleşte. Nu ştiu de ce, întotdeauna mi-am imaginat că Prima Doamnă ar trebui să rupă doar câteva pătrate şi să le împacheteze cu grijă. Apoi, Prima Doamnă se ridică brusc şi, când o face, cădem cu toţii pe spate. Pentru că Prima Doamnă se dovedeşte a nu fi o doamnă ci, de departe, cel mai dotat domn pe care l-am văzut vreodată. Am simţit-o ca pe un pumn în ficat. Vreau să spun că, drogaţi cum eram, ne-a venit greu să suportăm ideea asta.

Chaka Khan s-a trezit prima din şoc şi a început să strige. Bravo, fata mea, bine ne-ai tras pe sfoară! Iar Prima Doamnă şi-a tras chiloţii, şi-a scos peruca şi a ieşit râzând, cu un râs gros, pe care-l cunoşteam. Iar Tito, după ce şi-a regăsit răsuflarea, mi-a tras una peste ceafă, zicând: Ţi-am zis, mă, imbecilule că e un poponar? Şi toată lumea începe să râdă şi să-l bată pe umeri pe Brand X, căci el era. E un poponar care se învârte prin barul „Deuce", care-şi mai zice şi Brenda, dar toată lumea îl ştie de Brand X. Şi, uite-aşa, Tito încă se mai sufoca de uimire, în timp ce Brand X a pus mâna pe pipă — Daţi-o-ncoa, am plătit destul pentru ea! Iar Suzy a început să râdă şi ea: Nu tu ai plătit-o, ci Nancy Reagan. Ia zi, de unde-ai pescuit maldărul ăsta de bani, întreabă Chaka. N-ai să crezi, dragă, dar un ţicnit de client din Washington mi-a dat cinci sute de dolari ca să mă-mbrac aşa, pentru că vroia să aibă senzaţia că i-o face lui Nancy Reagan! Iar pipa începu să se plimbe de la unul la altul tot mai iute, până când imaginea Primei Doamne începu să se micşoreze tot mai mult, până ajunse la mărimea ecranului de televizor.

Traducere şi adaptare de
Radu BĂIEŞU

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

Bruce BENDERSON (S.U.A.)

Nebunie la New York

Imoral și cinic, Bruce Benderson a impus un univers halucinant și sălbatic, populat de personaje uneori ridicole, alteori besmetice, dar mereu interesante. În peisajul noii literaturi americane, e considerat un vârf, iar Norman Mailer l-a asemuit cu Scott Fitzgerald. Sfârșitul deceniului '80, care a însemnat și încheierea unei lungi perioade de guvernare republicană mult criticată de majoritatea artiștilor americani, e un subiect și pentru el. Pe care-l tratează cu un cinic umor într-una dintre cele mai cunoscute proze ale sale – „Rage in New York".

De ce crezi, gagiule, că-ți torn gogoși? Tipa a fost la noi. A venit la noi în casă! La un moment dat, s-a pus interfonul pe sunat. Dar tu știi că la mine nu vine nimeni dacă nu dă telefon înainte. Eu nu deschid ușa blocului decât dacă știu cine e! Dar soneria nu tăcea deloc. Suna și suna, fără să se oprească. Atunci, Tito, unchiul meu, începe să urle. Răspunde dracului la interfonul ăla căcăcios și zi-le că, dacă mai sună o singură dată, pun mâna pe pușcă și trag în ei.

Eu eram în chiloți. Cine dracu' să coboare patru etaje, ca să le zică ălora mesajul? Așa că am ridicat receptorul interfonului și-am strigat în'el, ca să priceapă — Oricine sunteți, lăsați naibii soneria aia, dacă nu vreți să luați o boabă în diblă! Dați-mi voie să intru, aud eu o voce de cucoană albă. Sunt eu, Nancy Reagan. Ia auzi, nene! A venit în vizită la noi nevasta președintelui! Așa că-l întreb pe Tito repede — Tu o cunoști pe Nancy Reagan? L-am întrebat pentru că, de când a intrat în afaceri cu gagiii ăia din Columbia și s-a vârât în vânzarea de „crack", a început să se frece cu tipi mai spălați. Din ăia cu limuzine și tot dichisul. Îmi răspunde pe jumătate adormit. Păi sigur că da, i-o trăgeam din când în când, da' avea curul prea strâns. Trezește-te, mă, îi zic eu. Vorbeam de nevasta președintelui! Da, sunt nevasta președintelui, se aude vocea femeii. Puteți să-mi deschideți ușa pentru o clipă? De data asta se aude chiar din spatele ușii apartamentului. Unchi-miu, când aude chestia asta, se ridică într-un cot din pat: Bă, îți smulg căpățâna dacă tu i-ai spus poponarului ăla alb să urce aici! Nu, îi zic eu. N-am lăsat pe nimeni să intre în bloc.

N-am adus niciodată poponari aici, în apartament, decât poate o singură dată. Și, la urma urmelor, din cauza lui Tito i-am cunoscut, când mă trimitea să duc pachețele de crack la clienți, în barul ăla unde era plin de poponari din ăia pe care-i luai drept femei, dacă nu te apropiai de ei. Așa că mă duc lângă ușă tiptil și mă uit pe vizor. E o femeie albă, fără nici o îndoială. Nu e un homosexual. În primul rând, pentru că e prea bătrână și în al doilea rând pentru că e foarte slabă. N-are palton și poartă o rochie roșie. Ce dracu' vrei, strig eu, prin ușă. Vreau doar să intru pentru o clipă, zicea ea și scoate din poșetă un teanc de lovele și începe să-l flutură prin fața vizorului. Are mălai, îi zic eu unchiului meu. Căcat, răspunde el, o curvă albă care vine peste noi în miezul nopții și vrea „crack". Nu-i da drumul înăuntru. Nu mai am marfă azi. Spune-i să vină mâine. Vino mâine, îi strig eu prin ușă. Vă rog, dați-mi drumul, zice ea în continuare.

Începe să bată cu pumnii în ușă, făcând un zgomot infernal, mai rău ca Mister „T" când reglează o gagică. Atunci, unchi-miu începe să se enerveze pe bune. Mami, îi zice el lui China Sue, parașuta chinezoaică pe care o are în pat, bagă-ți capul sub pătură, că am de gând să deschid ușa. Apoi se ridică și pune laba pe pușcă. Când îți fac semn, deschizi, îmi mormăie mie, și îndreptă stropitoarea spre ușă. Un, doi, trei, gata! Stați, nu trageți, urlă cucoana. Nu vă fac nimic. Nu trag dac-o ștergi în secunda asta, paparudo! Mi s-a terminat „crack"-ul și nu vreau să am discuții cu portarul. E clar? Ascultați-mă pentru o secundă, zice gagica. Cine te-a trimis aici? întreabă Tito. Cum ai deschis ușa de la bloc? Am sunat la toate soneriile. De ce-ai făcut chestia asta? Am nevoie de ajutor... Ascultă cucoană, ce vrei să faci dacă te las să intri? Vă rog, lăsați-mă în casă. Am bani, uitați. Și continuă să agite teancul de biștari. Și cel de deasupra e, în orice caz, de douăzeci de dolari. Tito continuă să țină pușca îndreptată spre ea, dar îi face semn din umăr. Intră și pune mălaiul pe masă!

Nancy Reagan scoate un suspin de ușurare, intră și pune banii pe masă. Tito îi bagă în buzunar. Ce dracu' mai ai în poșetă? Hai, scoate totul pe masă! Vai, dar n-aveți nevoie de asta, zice ea. Bunătatea voastră va fi răsplătită. Vin de la „Odisey House". Știți ce-i aia? Ceva cu programul anti-drog, nu? zic eu și Nancy Reagan îmi zâmbește. Atunci m-am convins că e ea.

Așa că i-am zis lui Tito: Moșule, să mor io, nu-i un poponar, asta-i chiar Nancy Reagan. Tito se uită la ea încruntat și-mi zice: Ascultă javră, ți-am mai zis că, dacă-mi mai aduci poponari de la barul ăla împuțit, trebuie să-mi spui înainte. Niciodată nu trebuie să ai încredere în ei, ăștia nu fac toată ziua decât să dea cu zula și să se dea mari cucoane, asta-i tot ce știu să facă! Și acum, șterge-o. Nu-mi place să-mi văd nepotul înhăitat cu poponarii! Ascultă aici, șefule, o dai în bară dacă zici că-i un gagiu. Tito cugetă câteva clipe, apoi o strigă pe Suzy. În anumite chestiuni, are încredere în ea. Își face apariția și China Sue, iar Tito o întreabă: Ce zici, mă, e un poponar? La naiba, cum să fie, răspunde China Sue și se strecoară înapoi, în cearșafuri.

Atunci, Tito lasă-n jos țeava puștii și se înclină, politicos. Și, ce mai faceți, doamnă Reagan?

Nu prea bine, dacă vreți să știți, răspunde ea. V-ați uitat cumva, astă-seară, la televizor? Ce-are televizorul cu asta? mormăie Tito. Păi, înseamnă că n-ați văzut ce mi s-a întâmplat, răspunde Nancy. Ba nu, eu am văzut, zice China Sue, care s-a întors, învelită într-un cearșaf. V-am văzut la Programul anti-droguri! Îl țineați de umăr pe un puști negru, care spunea că înainte obișnuia să se drogheze cu „Angel Dust", dar că dumneavoastră l-ați ajutat să se lase. Nancy Reagan ascultă fiecare cuvânt al lui China Sue cu atenție apoi șopti, privind-o drept în ochi: Asta-i tot ceea ce ai văzut?

Da, doamnă Reagan, ați fost extraordinară, mai ales când ați spus că aceea era doar o singură viață salvată dintre toate acelea retezate de nebunia drogurilor. Ascultă, fetițo, cum m-au filmat când am spus asta? Eram în prim plan? Asta nu mai știu, doamnă... Bine, bine... Are cineva pe-aici un ac? continuă Nancy. Tito rămâne cu gura căscată, iar mie-mi ies ochii din cap. Și puțină ață, continuă ea. După ce au plecat jurnaliștii și eu m-am dus la toaletă, ca să-mi aranjez ciorapii, am descoperit că mi s-a descusut tivul de la rochie, în față. Așa că am fugit spre cealaltă ieșire, ca să găsesc pe cineva care să mă ajute să-mi cos tivul înainte ca să dau ochii cu următorul ziarist. Îmi era îngrozitor de rușine și-mi era teamă să mă întorc, iar când mi-am dat seama că nu voi fi în stare să găsesc un ac și ață la o oră atât de târzie, am intrat în panică și am început să sun la toate ușile, așa că iată cum am ajuns la dumneavoastră...

A mai continuat o bucată de vreme să ne povestească despre chestia asta, iar când și-a proptit fundul pe colțul mesei din bucătărie am profitat de ocazie ca să arunc o privire spre geanta ei, pe care o trântise alături. Crocodil adevărat! Păcat că nu văzusem geanta asta mai devreme, când ne întrebam dacă nu cumva ni se joacă o festă... Era atât de simpatică și politicoasă, așa că m-am gândit să fiu și eu drăguț și i-am zis — Bei o bere? Vai, mi-ar face mare plăcere, răspunse Nancy. Nu vă faceți griji, doamnă, vă cos eu tivul imediat, zice China Sue. Tito, n-ai cumva puțină ață? Ar trebui să existe pe undeva ceva ață vișinie, sau măcar maro. Ea își atinge discret urechile ca să vadă dacă mai are cerceii și bea o gură de bere. Tito începe să deschidă toate sertarele în căutare de ață, să alerge în toate direcțiile, înjurând și trântind fel de fel de lucruri pe jos. În timpul ăsta Nancy inspectează cu privirea apartamentul. Ia uită-te la tine, zic eu în gândul meu. Prima Doamnă a Americii și n-are pe deget nici un diamant, nu tu ceas Gucci, nu tu lanțuri de aur! La naiba, eu dacă-aș avea atâta bănet, mi-aș atârna zece lanțuri de aur la gât și-aș purta adidași căptușiți cu blană de vizon! Și unde-s plecați părinții tăi astă seară? mă întreabă ea. Aaaa... au ieșit în oraș, răspund eu pe nărăsuflate. Au ieșit să ia masa în oraș. Se întorc repede? continuă Nancy, ștergând urmele de ruj de pe sticlă cu degetele. Carlos n-are părinți, i-o întoarce Suzy. Toată lumea are părinți, zice Nancy. Se poate, dar el n-are, continuă ea, ridicându-și cearșaful în cap. Alții au, dar el nu, ce zici de chestia asta? Nancy nu mai zice nimic, privește doar peretele.

Povestește-mi de el, îi zic lui unchi-miu, Tito. Povestește-mi de tata. A murit, sau ce i s-a întâmplat? Nu e mort, e-n pârnaie, știi asta foarte bine. Și cu ce se ocupă tatăl tău? întreabă Nancy, de parcă Tito n-ar fi zis nimic mai înainte. Lucrează în construcții, răspund eu. Între timp, locuiesc aici, împreună cu unchiul meu. El n-are nimic împotrivă, atâta timp cât mă ocup de curățenie și spăl hainele pentru noi amândoi. Și surioara ta cu ce se ocupă? Ce, nu vezi că-i o chinezoaică? E femeia lui Tito. Carlos, ține-ți pliscul, chicotește Suzy, amuzată. Bineînțeles că nu sunt căsătoriți, îi explic eu, e doar gagica lui. Și ce vârstă are? întreabă ea în continuare. Paișpe ani, zic eu. Dar eu am optișpe. Am carnet de șofer. Vrei să ți-l arăt? Și mă ridic să caut permisul fals pe care l-am cumpărat la Luna Park, dar Nancy îmi face semn să mă așez la loc.

Știți ceva, Primă Doamnă, ce-ar fi să nu-ți mai bagi nasul prin treburile mele, zice Tito, încercând, totuși, să rămână politicos. Eu n-aș face așa ceva, dac-aș fi în locul tău. Nancy îl privește câteva clipe în ochi, apoi își ia poșeta din piele de crocodil și-o deschide. Sunt încântată că v-am cunoscut, continuă ea, cu o voce acră-dulce. Ați găsit cumva ață? Dacă găseam, te anunțam, zice Tito, căruia a început să-i fie cam lehamite. E de-a dreptul bizar că n-ați găsit încă, continuă ea, cu o voce glacială. Apoi ea continuă să cotrobăie prin poșetă. În timpul ăsta, eu mă gândeam că ăia de la televizor susțin că ea poartă întotdeauna un pistol în geantă. La naiba! strigă ea brusc. Să nu-mi spuneți că mi-am uitat radio-telefonul! Cum dracu' o să-l regăsesc pe Jim? Ea-și închide poșeta cu zgomot, iar Suzy țâșnește în sus și începe să râdă. Astea două sunt cam sărite de pe fix, după gustul meu. Au început să mă scoată din sărite și pe mine.

Cine-i Jim? vrea să afle Tito. Nouă nu ne trebuie nici un Jim aici! Jim e garda mea de corp. Și e un tip adorabil, zice Nancy. Serios? Chiar ai o gardă de corp? mă bag și eu în vorbă. Ea mă privește puțin, în genul — Faci mișto de mine, puștiule? Dumnezeule, continui eu, fac pariu că are tot soiul de arme noi. Adică, vreau să spun că din moment ce voi sunteți la putere, Jim ăsta ar trebui să fie dotat cu tot ce-și dorește în materie de artilerie. Nu suntem „la putere", zice Nancy și mă privește dur. Aoleu, mă gândesc eu, dacă tipa are, într-adevăr, un pușcoci în geantă? Așa că încep să le scuze că ne-a găsit așa de prost pregătiți, dar n-am știut c-o să ne onoreze cu vizita ei. Pe scurt, îi mai spun că, totuși, avem bere din belșug și că, dacă-i face plăcere, putem pune și muzică. Vai, ești foarte drăguț, îmi spune ea, de data asta cu o voce dintre cele mai dulci. Vă rog, simțiți-vă bine, nu vreau să vă deranjez. Eu bag o casetă la întâmplare, dar care se nimerește să aibă un ritm bun și, înainte ca s-apuc să-mi dau seama, încep să mă destind și uit că printre noi se află Prima Doamnă. Tito și Suzy încep și ei să se liniștească. Vino aici, baby, îi șoptește el și încep să se pipăie de zor, mai ales că erau cam rablagiți când s-au culcat. Suzy are probleme cu jucăria și s-a dus de două ori la spital, dar ăia nu i-au făcut nimic. I-au zis că are o falsă sarcină și-au trimis-o acasă plină de vată, dar ea a continuat să sângereze. Asta s-a întâmplat ieri, cred, și, pentru c-o durea atât de tare, Tito i-a dat crack la discreție, ba, mai mult — i-a băgat puțin și-n... Sunt sigur că ăia de la spital n-ar fi în stare să facă așa ceva!

continuare în pagina 15

Leonard LONERGAN (S.U.A.)

Profunda materie

Patru ore de armonii de polcă
ne-au dus formația la limită.
Cântărețul la acordeon și-a rostogolit
ochii, ca și când o altă polcă
nu ar mai fi putut fi stoarsă dintre
cutele acelei albastre cutii electrice.

Flip a făcut un duruit la tobe
și formația s-a lansat în jazz,
și i-a fixat pe dansatori în liniște
Pentru câteva minute nepământene
înainte ca ei să ne huiduiască și
să strige
ca noi să reluăm polcile.

Un bețiv a sărit pe scenă
și a amenințat să dea cu piciorul
în tobe,
dacă Flip refuza să facă să sune
bătăile de polcă.
A fost nebun ca fulgerul
când formația noastră a biciuit
un tango
dându-i viață cu un plânset de blues.

Flip a strigat la dansatori
că era una dintre cele mai vechi polci
Ei nu știau că dansau după
profunda materie. Au cumpărat
tango-ul
picioare bete alunecând pe
podeaua muiată în bere.

Nu pot să pornesc

Ce s-a întâmplat cu acea
metaforă ce nu poate să scape?
Am făcut niște presupuneri
Și am mers spre Pierdut și Găsit.

Trebuie să fie ascunsă în
grămada de umbrele,
Cărți de matematică, pahare,
haine de ploaie, cutii de conserve,
portofele așteptând să fie
necesare (desigur bani duși)

Nu era acolo.

Vroiam ca trecutul să fie aici
și acum. Să nu îl las niciodată
să plece.

Dar s-a dus, pustiind
autostrada, punând tălpi de fier
pedalei de gaz. Trecutul o putere
de care nu dispui prin ritual.

Evită acel șanț.
M-am grăbit, dar uneori privesc
pe fereastră priveliști rare
și trecutul mă ajunge din urmă.

Fără nici un fior de neîncredere
Decid să semnez un armistițiu
Cu nesfârșitul meu război cu trecutul
Căci nu e adevărat
Că trecutul nu face nimic
să se întâmple.

În românește de
Ana Laura COCORA

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro